

ข้อเสนอเครือข่ายองค์กรชุมชน ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ผลิตโดย : เครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป ประสานงานการผลิตโดย : สำนักงานสนับสนุน
ขบวนการองค์กรชุมชนและภาคี เลขที่ 912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
E-mail : kraseachumchon@gmail.com

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ข้อเสนอเชิงนโยบาย ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย	3
มติสมัชชาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป	11
รูปธรรม 5 พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง	19
- “ดงขี้เหล็ก” บนเส้นทางสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง	21
- ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ต.ป่าคลอก จ.ภูเก็ต	47
- ความสุขแบบบ้าน ๆ ของคนบ้านเลือก	60
- โฉนดชุมชนและการจัดการตัวเอง กรณีตำบลบัวใหญ่ อำเภอหนองบัว จังหวัดน่าน	84
- ไขชุมชนทรัพย์เมืองชุมแพ คั้นเจอหายจน	100

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย

“ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง สู่การปฏิรูปประเทศไทย”

ความเป็นมา

สถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทย ตั้งแต่ระดับชุมชนจนกระทั่งระดับประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งและปัญหาที่สะสมไว้ ทั้งด้านแนวทางการต่อสู้ทางการเมือง ปัญหาความยากจน ความรู้สึกของการเป็นคนด้อยโอกาส การไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม ความเหลื่อมล้ำในสังคม การขาดโอกาสในการเข้าถึง

นโยบายและการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ การจัดบริการสาธารณะและงบประมาณไม่เป็นธรรมและทั่วถึง อันมีสาเหตุจากปัญหาเชิงโครงสร้างทั้งระบอบประชาธิปไตย ระบบการบริหารประเทศ การบริหารจัดการของภาครัฐ ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติที่ตอบสนองและรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจในการบริหารประเทศไว้ที่ภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ทิศทางการพัฒนา

ประเทศที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาจากยอดเจดีย์ โดยใช้ข้างบนเป็นตัวตั้ง ขาดการให้ความสำคัญกับฐานล่าง คือชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอ เกิดความเหลื่อมล้ำทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม อันนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม

การสนับสนุนให้ฐานล่างของสังคมมีความเข้มแข็งได้นั้น จำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา ด้วยการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้งและสามารถจัดการตนเองให้มากที่สุด ถิ่นอำนาจในการจัดการตนเองให้ชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานล่างให้ เป็นไปอย่างจริงจัง กว้างขวาง และครอบคลุม สร้างระบบที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนท้องถิ่น นำไปสู่การจัดระบบการจัดการใหม่ที่สร้างความเท่าเทียมให้แก่ทุกคนในพื้นที่ เปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง สร้างระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมที่เคารพในศักดิ์ศรีของตนเอง สร้างการเมืองใหม่ สร้างระบบประชาธิปไตยฐานราก รวมถึงปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการที่จะเอื้ออำนวยให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองให้มากที่สุด

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ด้วยการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการ

มีส่วนร่วมในการปฏิรูปจากชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นฐานล่างของสังคมให้ เป็นไปอย่าง กว้างขวางและทั่วถึง รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง ด้วยการเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ บริหารจัดการโครงการของรัฐและท้องถิ่น เพื่ออนาคตของชุมชนท้องถิ่นตามความหลากหลายของ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ปฏิรูประบบการบริหารจัดการของภาครัฐให้เอื้อต่อการเพิ่มบทบาทภาคประชาชน และมีกระบวนการทำงานร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น และชุมชน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก เป็นการ “ปฏิรูปโดยชุมชนเพื่อชุมชน” นำไปสู่การสร้างสังคมไทย อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยมีแนวทางที่จะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ดังนี้

1. สร้างพื้นที่ของการพูดคุย การทำงานร่วมกันอย่างกว้างขวางและหลากหลาย เพื่อให้พลังความแตกต่างขัดแย้งได้เกิดการ แลกเปลี่ยน หาทางออก บูรณาการระหว่างคนทุกกลุ่ม และนำไปสู่การจัดการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2. สร้างแนวทางการปฏิรูปที่คนในทุกท้องถิ่นมีส่วนร่วม เพื่อแก้ปัญหาความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรมและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง เริ่มจากการสำรวจ

วางแผน แก้ปัญหาที่มีอยู่ ปฏิรูปและจัดระบบการจัดการชุมชนและท้องถิ่นร่วมกันในทุกเรื่อง สร้างระบบประชาธิปไตย และการจัดการร่วมกัน จากชุมชนฐานราก ร่วมกับระบบต่างๆ ในท้องถิ่น ปฏิรูประบบบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง

3. สร้างกระบวนการปฏิรูปในทุกระดับ ทั้งระดับตำบล จังหวัด และส่วนกลาง เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยเน้นระบบจากล่างขึ้นบน

4. ใช้กระบวนการปฏิรูปสร้างให้เกิดการดำเนินการในบางเรื่องได้ทันที โดยกระจายอำนาจการจัดการประเด็นปัญหาเร่งด่วนที่ไม่เป็นธรรมและสร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนสู่ระดับจังหวัด ให้สามารถจัดการร่วมกับกลไกเฉพาะกิจที่จะจัดตั้งขึ้น เพื่อให้เกิดการตัดสินใจแก้ปัญหาของประชาชน และการเชื่อมโยงการพัฒนาไปสู่การปฏิรูปที่แท้จริงของระบบการบริหารจัดการจังหวัดแนวใหม่ที่จะต้องสร้างและปรับให้มาจากคนในจังหวัดให้มากที่สุด

5. เตรียมชุมชนในทุกพื้นที่ให้มีวาระการพัฒนาของตนเอง เพื่อสามารถนำเสนอ และสร้างอำนาจการต่อรองที่มาจากสาระของการปฏิรูป และการพัฒนาที่เป็นของชุมชนท้องถิ่นกับการเมืองต่างๆ

6. กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและคืนอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นพื้นฐานสู่การสร้างและปฏิรูประบบ ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จริงจัง

ทั้งนี้ ที่ผ่านมาเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหา และขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นขบวนการ ผ่านประเด็นการพัฒนาที่หลากหลาย นับเป็นการปฏิรูปด้วยการจัดการตนเองในชุมชนท้องถิ่น นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นและความสำเร็จของการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปในระยะต่อไปเป็นไปอย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ได้ร่วมกันจัดเวทีสมัชชาเครือข่ายองค์กรชุมชน ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ - 16 มีนาคม 2554 เพื่อประมวลเนื้อหาประเด็นการปฏิรูปด้วยการสังเคราะห์จากเวทีระดับจังหวัดและระดับภาค เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นร่วมในการขับเคลื่อนและปฏิบัติการกระบวนการปฏิรูปทันที พร้อมทั้งจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยมีสาระที่สำคัญ ดังนี้

1. สิ่งที่เครือข่ายองค์กรชุมชนจะขับเคลื่อนทันทีเพื่อการจัดการตนเอง

1.1 ปฏิบัติการสร้างพื้นที่รูปธรรมการจัดการตนเอง ในพื้นที่ 2,300 ตำบล โดยปฏิบัติการเข้มข้นใน 300 ตำบลทั่วประเทศ ด้วยการจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่ จัดกระบวนการวิเคราะห์ตนเอง (พื้นที่ศักยภาพ ภัยคุกคาม) เพื่อนำมาจัดทำแผนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองทั้งระยะสั้น

กลาง ยาว สร้างกลไกการทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่ รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนฐานล่าง โดยจัดให้มีเวทีสมัชชาระดับตำบล โดยสภาองค์กรชุมชน รวมถึงเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อกำหนดแผนพัฒนาการปฏิรูปสู่การจัดการตนเองที่สอดคล้องตามบริบทพื้นที่

1.2 ปฏิรูประบบการจัดการที่ดินทำกินและที่ดินอยู่อาศัย ด้วยการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและสร้างความมั่นคงในที่ดินคนจนในเมือง ขยายผลจากรูปธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นได้ดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา จาก 858 ชุมชน 277 เมือง/เขต ให้ครอบคลุมชุมชน/เมืองที่ประสบปัญหา ขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยคนจนในชนบท โดยการจัดทำข้อมูล แผนที่ วางแผนและผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรทั้งตำบลใน 400 ตำบล จัดทำกติกการใช้ที่ดินร่วมในลักษณะโฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถรักษาที่ดินที่อยู่อาศัยไว้ได้ชั่วลูกหลาน และจัดตั้งและพัฒนากองทุนที่ดินและที่อยู่อาศัยระดับชุมชน สู่การเป็นกองทุนระดับเมืองหรือตำบล จัดตั้งกองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน บูรณาการการจัดการกองทุนต่างๆ ภายในชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทุกเรื่อง ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนที่และแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เพื่อพัฒนาเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัย และทรัพยากร นำที่ดินที่ชุมชนอยู่อาศัย ทำกินอยู่แล้ว หรือที่ดินว่างในท้องถิ่น มาจัดทำที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินของชุมชน

1.3 การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตามภูมิภาคใน 864 ตำบล/ภูมิภาค ด้วยการฟื้นฟูระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาคุณภาพพื้นที่นาร่องการจัดการป่าชุมชนซึ่งดำเนินการแล้ว ขยายผลพื้นที่นาร่องการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน กำหนดกติการ่วมของชุมชนท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติให้เกิดการอนุรักษ์ ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความสมดุลของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ดำเนินการสำรวจข้อมูลพื้นที่ สถานการณ์ปัญหา และผลกระทบจากแผนพัฒนาของรัฐ หรือโครงการลงทุน เพื่อร่วมผลักดันให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณาทบทวนโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.4 การปรับเปลี่ยนระบบเกษตรกรรม เพื่อความมั่นคงทางด้านอาหาร

ด้วยการยกระดับการส่งเสริมให้คนในชุมชนท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการผลิต เป็นระบบเกษตรยั่งยืน ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตเคมีที่เป็นพิษ ร่วมกันกำหนดการใช้ประโยชน์ของพื้นที่การเกษตรโดยชุมชน ผลักดันสู่ พ.ร.บ.คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ระบบเกษตรกรรมดั้งเดิมของชุมชน โดยชุมชน ทั้งการดูแลรักษาแหล่งอาหาร อนุรักษ์ และขยายพันธุ์พืชพื้นบ้าน เช่น พันธุ์ข้าว สมุนไพร ฯลฯ รวมถึงสร้างกองทุนบริหารจัดการเมล็ดพันธุ์พืชพื้นบ้าน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

1.5 การบูรณาการกองทุนชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน ใน 274 ตำบล/เมือง 480 องค์กร ด้วยการพัฒนาระบบทุน ระบบการเงินของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยง จัดระบบ และบูรณาการทรัพยากรจากกองทุนชุมชนต่างๆ จัดตั้งเป็นกองทุนกลางเพื่อการพัฒนา เพื่อเป็นฐานทุนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้าน รวมถึงยกระดับองค์กรการเงินเพื่อส่งเสริมการผลิต การแปรรูป การตลาด และบริโภคอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน โดยใช้ทุนหรือสถาบันการเงินที่มีอยู่ในพื้นที่ เชื่อมโยงกับระบบการเงิน/องค์กรการเงินชุมชน เพื่อเป็นกลไกกลางของชุมชนในการแก้หนี้สินของสมาชิกในชุมชน ใช้การสำรวจหนี้สิน

โดยชุมชน นำมาสู่การจัดระบบการเงินของครัวเรือนที่สมดุล

1.6 การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนให้เป็นฐานของระบบสวัสดิการสังคม โดยการพัฒนาคูณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งแล้วทั้ง 3,000 ตำบล ด้วยการขยายฐานสมาชิกให้ครอบคลุมกว้างขวาง พัฒนาแหล่งทุนที่ใช้ในการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องตามบริบทท้องถิ่น เชื่อมโยงสวัสดิการชุมชนกับฐานพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงผนึกพลังกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1 การคืนอำนาจการจัดการตนเองให้ชุมชนท้องถิ่น โดย

2.1.1 ให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรมหาชน องค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาคประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและเครือข่าย รวมถึงส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาคุณภาพสภาองค์กรชุมชนในทุกระดับ เพื่อเป็นเวทีกลางในการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กรในชุมชนท้องถิ่น เข้ามาร่วมเรียนรู้ ทำงานพัฒนาร่วมกัน รวมถึงเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงาน ท้องถิ่น ท้องที่ เพื่อสร้างระบบและกลไกการทำงานร่วมกัน เป็นการสร้าง

ระบบประชาธิปไตยพื้นฐานที่ทุกฝ่ายมาร่วมมือกัน เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านอย่างมีพลังและยั่งยืน

2.1.2 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน ส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง และสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนท้องถิ่น ที่ครอบคลุมการแก้ไขปัญหาทุกด้านของคนในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ฯลฯ และบรรจุแผนชุมชนท้องถิ่นในข้อบัญญัติท้องถิ่น

2.1.3 ให้รัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรีมอบหมายให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ เพื่อลดอำนาจหน้าที่หน่วยงานส่วนกลาง และตรากฎหมายใหม่เพื่อสนับสนุนการคืนอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

2.1.4 ให้รัฐบาลกำหนดแนวทางการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้อย่างแท้จริง โดยให้พิจารณาแนวทางดำเนินการเบื้องต้น ดังนี้

(1) ส่งเสริมการพัฒนาจังหวัดให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 78 หมวด 5 เพื่อให้จังหวัดที่มีความพร้อม มีอิสระในการบริหารจัดการตนเอง เพิ่มศักยภาพการแก้ไขปัญหาของประชาชนในจังหวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนใน

พื้นที่ โดยส่งเสริมจังหวัดนำร่องที่มีความพร้อมตามความต้องการของประชาชน

(2) พัฒนากลไกการทำงานร่วม ในรูปแบบสภาประชาชนในระดับจังหวัด เพื่อวางระบบประชาธิปไตยจากฐานรากที่เข้มแข็ง เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถแก้ปัญหาคความเหลื่อมล้ำและความยากจนได้ถึงต้นเหตุ คืบอำนาจในการคิด การตัดสินใจ การทำงานในเรื่องต่างๆ โดยคนในพื้นที่ให้มากที่สุด สร้างรากฐานของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงให้เต็มพื้นที่ทุกระดับ ทุกกลไกของรัฐ โดยมีผู้แทนของภาคประชาชนอย่างน้อย 2 ใน 3

(3) รัฐต้องสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนโดยตรง ควบคู่กับการจัดงบประมาณในระบบราชการและท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานของตนเอง

2.2 ปฏิรูปการจัดสรรที่ดินเพื่อความเป็นธรรมและยั่งยืน เน้นการกระจายการจัดการที่ดินสู่ชุมชนท้องถิ่น

2.2.1 ให้รัฐบาลกระจายการจัดการที่ดินไปสู่ชุมชนท้องถิ่น และสนับสนุนการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน โดยให้ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐ ร่วมกันจัดทำแผนที่แนวเขต กำหนดกติกา การใช้ประโยชน์ อนุรักษ์ ดูแลรักษาที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.2.2 ให้รัฐบาลสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนธนาคารที่ดินระดับชาติ โดยจัดสรรงบประมาณจากภาษีที่ดิน และการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดิน ที่อยู่อาศัย สมทบกองทุนที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินระดับท้องถิ่น และให้หน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลการถือครองที่ดินทุกประเภทต่อสาธารณะ การส่งเสริมให้มีกองทุนระดับท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น และกองทุนที่ดินระดับชาติ

2.2.3 ให้หน่วยงานเจ้าของที่ดินกระจายอำนาจตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย ให้ได้ข้อยุติในระดับท้องถิ่นและจังหวัดให้มากที่สุด โดย

(1) เร่งรัดให้กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการตามมติคณะกรรมการกระจายอำนาจฯ ในการพิจารณาแก้ไขระเบียบหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการที่อยู่อาศัยที่ดินทำกิน ให้เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเร็ว กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการที่ดินทุกประเภทร่วมกับชุมชน

(2) ให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีรองรับการจัดตั้ง “คณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัยระดับจังหวัด” โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน มีองค์ประกอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนชุมชน และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับชุมชนในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน จัดทำผังเมือง ผังตำบลที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และออกข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติในการจัดการที่อยู่อาศัยที่ดินทำกิน และทรัพยากร รวมทั้งงานพัฒนาต่างๆ โดยชุมชน

2.2.4 ให้รัฐบาลปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย เพื่อแก้ปัญหาค่าถือครองที่ดินที่ไม่เป็นธรรมและข้อกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อคนจน เช่น การออกกฎหมายจำกัดการถือครองที่ดินไม่เกิน 50 ไร่/คน การปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า เป็นต้น รวมทั้งกำหนดเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินและอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมเพื่อคุ้มครองแหล่งอาหาร

2.2.5 แก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับรัฐ โดยยุติการไล่รื้อ จับกุม และดำเนินคดีกับประชาชนที่อยู่อาศัยและทำกินในที่ดินของรัฐ ที่ดินเอกชนที่อยู่ระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหา โดยจัดให้มีกลไกกลางระงับข้อพิพาทและไกล่เกลี่ยการไล่รื้อชุมชน รวมถึงเร่งรัดการดำเนินการออกโฉนดชุมชน และการส่งเสริมให้ชุมชนรักษาที่ดินอย่างยั่งยืน โดยใช้กรรมสิทธิ์ร่วม

2.2.6 ให้มี พ.ร.บ.รับรองสิทธิในการจัดการที่ดินร่วมโดยชุมชนหรือโฉนดชุมชน แทนระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโฉนดชุมชน

2.2.7 ให้รัฐบาลสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของคนจนในเมืองและชนบท โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก รวมถึงส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เฉพาะเชิงวัฒนธรรมและเมืองอนุรักษ์ โดยชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการและได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2.3 การส่งเสริมการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยการ

2.3.1 ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์หรือแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกด้านในเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

2.3.2 ให้รัฐบาลรับรองสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการจัดการป่า ลุ่มน้ำ ชายฝั่ง ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค และกระจายการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนท้องถิ่น

2.3.3 ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการน้ำและลุ่มน้ำ บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการวางแผน การตัดสินใจ การบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์เพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาน้ำทั้งระบบ

2.3.4 รัฐบาลต้องยุติโครงการที่มีผลกระทบทั้งทางด้านดำรงชีวิต และ

สภาพแวดล้อม เช่น โครงการพัฒนาภาคใต้ เขื่อนทอง เขื่อนแควน้อย พิโตรเคมี โรงงานพลังงานนิวเคลียร์ นิคมอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โครงการสร้างเขื่อน ฯลฯ

2.3.5 รัฐบาลต้องเปิดเผยข้อมูลแผนงานโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ รวมถึงจัดให้มีการประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต่อประชาชนในพื้นที่ โดยหน่วยงานอิสระเป็นผู้ดำเนินการ และเปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนเริ่มดำเนินโครงการ

คณะประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชน (คปอ.) จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2551 เพื่อเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงการทำงานร่วมระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ สนับสนุนการพัฒนาและผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคประชาชน ด้วยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาคีการพัฒนา เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเอง อยู่เย็นเป็นสุขและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

สถานที่ติดต่อประสานงาน

เลขที่ 912 ถนนนวมินทร์

แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ

10240 โทรศัพท์ 0-2378-8300

มติสมัชชาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป

พวกเราเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูปตระหนักว่า สถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทยตั้งแต่ระดับชุมชนจนกระทั่งระดับประเทศในช่วงระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมาเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งและปัญหาที่สะสมไว้ ทั้งด้านแนวคิดการต่อสู้ทางการเมือง ปัญหาความยากจน ความรู้สึกของการเป็นคนด้อยโอกาส การไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม ความเหลื่อมล้ำในสังคม การขาดโอกาสในการเข้าถึงนโยบายและการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ การจัดบริการสาธารณะและงบประมาณไม่เป็นธรรมและทั่วถึง อันมีสาเหตุจากปัญหาเชิงโครงสร้าง ทั้งระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ระบบการบริหารประเทศ การบริหารจัดการของภาครัฐ ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ตอบสนอง

และรวมอำนาจการตัดสินใจในการบริหารประเทศไว้ที่ภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

เห็นร่วมกันว่า การปฏิรูปประเทศไทยจำเป็นต้องแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เพื่อเพิ่มบทบาทภาคประชาชนในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนตนเอง โดยคืนและถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ จากภาครัฐและการเมืองกลับคืนไปสู่ชุมชน ให้ชุมชนโดยองค์กรชุมชนระดับตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการคิด ตัดสินใจ และบริหารจัดการโครงการของรัฐและท้องถิ่นเพื่ออนาคตชุมชนตนเอง ตามความหลากหลายของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ปฏิรูประบบการบริหารจัดการภาครัฐให้เอื้อต่อการเพิ่มบทบาทภาคประชาชน และมีกระบวนการปฏิรูปที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง

ภาครัฐและชุมชน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก

เครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป จึงได้จัดสมัชชาขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัด 76 จังหวัด และระดับภาค ทั้ง 5 ภาค ในระหว่างวันที่ 1 กุมภาพันธ์ - 10 มีนาคม 2554 โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 20,000 คน ซึ่งได้นำเสนอสิ่งที่เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นได้ร่วมหาทางจัดการแก้ไขปัญหาและร่วมกันทำงานพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจากระดับพื้นที่มาแล้ว ระดมปัญหาข้อติดขัดต่างๆ ที่กระทบต่อคนในชุมชนท้องถิ่น ได้มีข้อเสนอเพื่อให้เกิดการคลี่คลายปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าและปัญหาเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น และข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยมีประเด็นต่างๆ ที่ชุมชนขับเคลื่อนมาแล้ว และนำเสนอเชิงนโยบายจำนวน 15 ประเด็น คือ

- 1) การปฏิรูประบบการจัดการที่ดิน เพื่อความเป็นธรรม สนับสนุนการจัดการที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยโดยชุมชนท้องถิ่น
- 2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ป่า น้ำ และชายฝั่ง
- 3) การสร้างความมั่นคงทางอาหาร ด้วยการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืนและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม
- 4) การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน

และสนับสนุนให้สวัสดิการชุมชนเป็นรากฐานของระบบสวัสดิการสังคมไทย

- 5) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการบูรณาการทุนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน
- 6) การปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย
- 7) การดูแลระบบการผลิตและราคาผลผลิตทางการเกษตร
- 8) การสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ทั่วถึง
- 9) การปฏิรูประบบภาษี เร่งรัดการใช้มาตรการทางภาษีในการจำกัดการถือครองที่ดิน นำภาษีที่ดินสิ่งปลูกสร้างมาสนับสนุนกองทุนที่ดินที่อยู่อาศัย
- 10) การปฏิรูประบบการจัดสรรงบประมาณให้กระจายไปสู่ชุมชนท้องถิ่น
- 11) การพัฒนาระบบประชาธิปไตยชุมชน ใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นฐานของประชาธิปไตยทางตรง สร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางการเมือง พัฒนาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองการปกครอง และการจัดการเลือกตั้งให้เป็นธรรม
- 12) ยุติโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น
- 13) การสนับสนุนการเลือกตั้งผู้ว่า

ราชการจังหวัดโดยตรงโดยประชาชน การกระจายอำนาจการจัดการตนเองของ ชุมชนท้องถิ่น

14) จัดระบบการป้องกันแก้ไขเรื่อง ที่ส่งผลกระทบต่อสังคม เช่น แรงงานข้ามชาติ แรงงานแฝง ปัญหายาเสพติด ฯลฯ

15) การแก้ไขปัญหาหากกลุ่มชาติพันธุ์ คนชายขอบ

เชื่อมั่นว่า การปฏิรูปจะเกิดขึ้นได้ จะต้องสนับสนุนความเข้มแข็งชุมชน ท้องถิ่นที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาปากท้อง ของประชาชน แก้ไขปัญหาการเอาเปรียบ เอาเปรียบ ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต ชุมชน เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต สร้างภูมิคุ้มกัน ของชุมชน ต้องสนับสนุนให้ประชาชนมี ศักยภาพ ให้ประชาชนจัดการตนเองอย่าง แท้จริง และเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ การที่ประชาชนในชุมชนสามารถตัดสินใจ กำหนดทิศทางการพัฒนา การบริหารจัดการ ชุมชนของตนเอง ร่วมกับหน่วยงาน ท้องถิ่น หน่วยงานพัฒนา และภาคีอื่นๆ ทั้งด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็น ต้องมีการทบทวน ปรับปรุง และกำหนด โครงสร้าง กลไก และบทบาทใหม่ด้วย การปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงการตรา กฎหมายใหม่ **จึงมีมติ** ดังต่อไปนี้

1. สิ่งที่เครือข่ายองค์กรชุมชนจะขับเคลื่อนทันทีเพื่อการจัดการตนเอง

1.1 ปฏิบัติการสร้างพื้นที่รูปธรรม การจัดการตนเอง ด้วยการจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่ จัดกระบวนการวิเคราะห์ตนเอง (พื้นที่ ศักยภาพ ภัยคุกคาม) เพื่อนำมาจัดทำแผนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ทั้งระยะสั้น กลาง ยาว สร้างกลไกการทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่ รวมถึงสร้าง การมีส่วนร่วมของชุมชนฐานล่าง โดยจัดให้ มีเวทีสมัชชาระดับตำบล โดยสภาองค์กร ชุมชน รวมถึงเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็น กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อกำหนด แผนพัฒนาการปฏิรูปสู่การจัดการตนเองที่ สอดคล้องตามบริบทพื้นที่

1.2 ปฏิรูประบบการจัดการที่ดิน ทำกินและที่อยู่อาศัย ด้วยการร่วมกัน แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและสร้างความมั่นคง ในที่ดินคนจนในเมือง ขยายผลจากรูปธรรม ที่ชุมชนท้องถิ่นได้ดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา ให้ครอบคลุมชุมชน/เมืองที่ประสบปัญหา ขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดิน ทำกินและที่อยู่อาศัยคนจนในชนบท โดย การจัดทำข้อมูล แผนที่ วางแผนและผัง การใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรทั้งตำบล จัดทำกติกาการใช้ที่ดินร่วมในลักษณะโฉนด ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถรักษาที่ดินที่อยู่ อาศัยไว้ได้ชั่วลูกหลาน และจัดตั้งและ พัฒนากองทุนที่ดินและที่อยู่อาศัยระดับ ชุมชนสู่การเป็นกองทุนระดับเมืองหรือตำบล

จัดตั้งกองทุนรักษาดินรักษาย้ำน้ำ บูรณาการ การจัดการกองทุนต่างๆ ภายในชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ครอบคลุมทุกเรื่อง ร่วมกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนที่และแผนการ ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นข้อบัญญัติ ท้องถิ่นในการจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัย และ ทรัพยากร นำที่ดินที่ชุมชนอยู่อาศัย ทำกิน อยู่แล้ว หรือที่ดินว่างในท้องถิ่นมาจัดทำที่ อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของชุมชน

1.3 การจัดการทรัพยากรและสิ่ง แวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงเป็น เครือข่ายตามภูมิภาคพื้นที่ พื้นที่บูรณาการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการ พัฒนาคุณภาพพื้นที่นาร่องการจัดการป่า ชุมชนซึ่งดำเนินการแล้ว ขยายผลพื้นที่ นาร่องการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน กำหนด กติการ่วมของชุมชนท้องถิ่นในการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผนวกรงค์ ให้เกิดการอนุรักษ์ ปกป้องทรัพยากร ธรรมชาติ เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และความสมดุลของ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ดำเนินการ สำรวจข้อมูลพื้นที่ สถานการณ์ปัญหาและ ผลกระทบจากแผนพัฒนาของรัฐหรือ โครงการลงทุน เพื่อร่วมผลักดันให้รัฐบาล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณา ทบทวนโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบ

ต่อการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.4 การปรับเปลี่ยนระบบเกษตร กรรมเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหาร ด้วยการยกระดับการส่งเสริมให้คนในชุมชน ท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิถีการผลิต เป็น ระบบเกษตรยั่งยืน ลดการพึ่งพาปัจจัย การผลิตเคมีที่เป็นพิษ ร่วมกันกำหนดการ ใช้ประโยชน์ของพื้นที่การเกษตรโดยชุมชน ผลักดันสู่ พ.ร.บ.คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่บูรณาการเกษตรกรรมดั้งเดิมของชุมชน โดยชุมชน ทั้งการดูแลรักษาแหล่งอาหาร อนุรักษ์และขยายพันธุ์พืชพื้นบ้าน เช่น พันธุ์ข้าว สมุนไพร ฯลฯ รวมถึงสร้าง กองทุนบริหารจัดการเมล็ดพันธุ์พืชพื้นบ้าน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

1.5 การบูรณาการกองทุนชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหา หนี้สิน ด้วยการพัฒนาระบบทุน ระบบ การเงินของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และ มีประสิทธิภาพ เชื่อมโยง จัดระบบ และ บูรณาการทรัพยากรจากกองทุนชุมชนต่างๆ จัดตั้งเป็นกองทุนกลางเพื่อการพัฒนา เพื่อเป็นฐานทุนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในทุกด้าน รวมถึงยกระดับองค์กรการเงิน เพื่อส่งเสริมการผลิต การแปรรูป การ ตลาด และบริโภคอย่างยั่งยืน พร้อมทั้ง แก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน โดยใช้ ทุนหรือสถาบันการเงินที่มีอยู่ในพื้นที่เชื่อม

โยงกับระบบการเงิน/องค์กรการเงินชุมชน เพื่อเป็นกลไกกลางของชุมชนในการแก้หนี้สินของสมาชิกในชุมชน ใช้การสำรวจหนี้สินโดยชุมชน นำมาสู่การจัดระบบการเงินของครัวเรือนที่สมดุล

1.6 การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนให้เป็นฐานของระบบสวัสดิการสังคม โดยการพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งแล้ว ขยายฐานสมาชิกให้ครอบคลุมกว้างขวาง พัฒนาแหล่งทุนที่ใช้ในการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องตามบริบทท้องถิ่น เชื่อมโยงสวัสดิการชุมชนกับฐานพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงผนึกพลังกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1 การคืนอำนาจการจัดการตนเองให้ชุมชนท้องถิ่น โดย

2.1.1 ให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการมหาชน องค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาคประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและเครือข่าย รวมถึงส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาคุณภาพสภาองค์กรชุมชนในทุกกระดับ เพื่อเป็นเวทีกลางในการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กรในชุมชนท้องถิ่น เข้ามาร่วมเรียนรู้ ทำงานพัฒนาร่วมกัน รวมถึงเชื่อมโยงการทำงานกับ

หน่วยงาน ท้องถิ่น ท้องที่ เพื่อสร้างระบบและกลไกการทำงานร่วมกัน เป็นการสร้างระบบประชาธิปไตยพื้นฐานที่ทุกฝ่ายมาร่วมมือกัน เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านอย่างมีพลังและยั่งยืน

2.1.2 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมมือกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน ส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง และสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนท้องถิ่นที่ครอบคลุมการแก้ไขปัญหาทุกด้านของคนในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ฯลฯ และบรรจุแผนชุมชนท้องถิ่นในข้อบัญญัติท้องถิ่น

2.1.3 ให้รัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรีมอบหมายให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ เพื่อลดอำนาจหน้าที่หน่วยงานส่วนกลาง และตรากฎหมายใหม่เพื่อสนับสนุนการคืนอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

2.1.4 ให้รัฐบาลกำหนดแนวทางการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้อย่างแท้จริง โดยให้พิจารณาแนวทางดำเนินการเบื้องต้น ดังนี้

(1) ส่งเสริมการพัฒนาจังหวัดให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 78 หมวด 5 ซึ่งบัญญัติว่า “จังหวัดใดที่มีความพร้อม สามารถพัฒนาให้เป็นองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ได้ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัด” เพื่อให้จังหวัดที่มีความพร้อม มีอิสระในการบริหารจัดการตนเอง เพิ่มศักยภาพการแก้ไขปัญหาของประชาชนในจังหวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยส่งเสริมจังหวัดนำร่องที่มีความพร้อมตามความต้องการของประชาชน

(2) พัฒนากลไกการทำงานร่วม ในรูปแบบสภาประชาชนในระดับจังหวัด เพื่อวางระบบประชาธิปไตยจากฐานรากที่เข้มแข็ง เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนได้ถึงต้นเหตุ คืบอำนาจในการคิดการตัดสินใจ การทำงานในเรื่องต่างๆ โดยคนในพื้นที่ให้มากที่สุด สร้างรากฐานของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงให้เต็มพื้นที่ ทุกระดับ ทุกกลไกของรัฐ โดยมีผู้แทนของภาคประชาชนอย่างน้อย 2 ใน 3

(3) โครงการขนาดใหญ่ของรัฐและเอกชน ต้องให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการและมีมาตรการรองรับผลกระทบ ผู้เดือดร้อนอย่างเป็นธรรม ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

(4) แบ่งเขตการปกครององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร หรือเมืองใหญ่เป็น 2 ระดับ คือระดับมหานคร และระดับเขต ให้มีผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งโดยตรงทั้งสอง

ระดับ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชน

(5) ใช้แผนชุมชนเป็นฐานในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน โดยคำนึงถึงผลกระทบของคนในชุมชนที่เกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม

(6) ดำเนินการออกทะเบียนบ้านและจัดระบบสาธารณสุขปกอกแก่ชุมชนแออัดดั้งเดิมที่จัดตั้งก่อนปี 2546

(7) แก้ไขกฎหมายท้องถิ่นให้คนในชุมชนอย่างน้อย 1,000 คน หรือไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งสามารถเสนอให้มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้

(8) รัฐต้องสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนโดยตรง ควบคู่กับการจัดงบประมาณในระบบราชการและท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานของตนเอง

2.2 ปฏิรูปการจัดสรรที่ดินเพื่อความเป็นธรรมและยั่งยืน เน้นการกระจายการจัดการที่ดินสู่ชุมชนท้องถิ่น โดย

2.2.1 ให้รัฐบาลกระจายการจัดการที่ดินไปสู่ชุมชนท้องถิ่น และสนับสนุนการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน โดยให้ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐร่วมกันจัดทำแผนที่แนวเขต กำหนดกติกาการใช้ประโยชน์ อนุรักษ์ ดูแลรักษาที่ดิน

และทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.2.2 ให้รัฐบาลสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนธนาคารที่ดินระดับชาติ โดยจัดสรรงบประมาณจากภาษีที่ดิน และการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดิน ที่อยู่อาศัย สมทบกองทุนที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินระดับท้องถิ่น และให้หน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลการถือครองที่ดินทุกประเภทต่อสาธารณะ การส่งเสริมให้มีกองทุนระดับท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น และกองทุนที่ดินระดับชาติ

2.2.3 ให้หน่วยงานเจ้าของที่ดินกระจายอำนาจตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย ให้ได้ข้อยุติในระดับท้องถิ่นและจังหวัดให้มากที่สุด โดย

(1) เร่งรัดให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการตามมติคณะกรรมการกระจายอำนาจฯ ในการพิจารณาแก้ไขระเบียบหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน ให้เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเร็ว กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการที่ดินทุกประเภทร่วมกับชุมชน

(2) ให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีรองรับการจัดตั้ง “คณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัยระดับจังหวัด” โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน มีองค์กรประกอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้แทนชุมชน และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับชุมชนในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน จัดทำผังเมือง ผังตำบลที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และออกข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติ ในการจัดการที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และทรัพยากร รวมทั้งงานพัฒนาต่างๆ โดยชุมชน

2.2.4 ให้รัฐบาลปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย เพื่อแก้ปัญหาการถือครองที่ดินที่ไม่เป็นธรรม และข้อกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อคนจน เช่น การออกกฎหมายจำกัดการถือครองที่ดินไม่เกิน 50 ไร่/คน การปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า เป็นต้น รวมทั้งกำหนดเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินและอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมเพื่อคุ้มครองแหล่งอาหาร

2.2.5 แก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับรัฐ โดยยุติการไล่รื้อจับกุมและดำเนินคดีกับประชาชนที่อยู่อาศัยและทำกินในที่ดินของรัฐ ที่ดินเอกชนที่อยู่ระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหา โดยจัดให้มีกลไกกลางระงับข้อพิพาทและไกล่เกลี่ยการไล่รื้อชุมชน รวมถึงเร่งรัดการดำเนินการออกโฉนดชุมชน และการส่งเสริมให้ชุมชนรักษาที่ดินอย่างยั่งยืน โดยใช้กรรมสิทธิ์ร่วม

2.2.6 ให้มี พ.ร.บ.รับรองสิทธิในการจัดการที่ดินร่วมโดยชุมชนหรือโฉนดชุมชน

แทนระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย
โหนดชุมชน

2.2.7 ให้รัฐบาลสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของคนจนในเมืองและชนบท โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก รวมถึงส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เฉพาะเชิงวัฒนธรรมและเมืองอนุรักษ์ โดยชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการและได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2.3 การส่งเสริมการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยการ

2.3.1 ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์หรือแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกด้านในเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

2.3.2 ให้รัฐบาลรับรองสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการจัดการป่า ลุ่มน้ำ ชายฝั่ง ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค และกระจายการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนท้องถิ่น

2.3.3 ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการน้ำและลุ่มน้ำ บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการวางแผน การตัดสินใจ การบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์ เพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหาทั้งระบบ

2.3.4 รัฐบาลต้องยุติโครงการที่มีผลกระทบต่อทั้งทางด้านดำรงชีวิต และสภาพแวดล้อม เช่น โครงการพัฒนาภาคใต้ เขื่อนทอง เขื่อนแควน้อย พิโตรเคมี โรงงานพลังงานนิวเคลียร์ นิคมอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โครงการสร้างเขื่อน ฯลฯ

2.3.5 รัฐบาลต้องเปิดเผยข้อมูลแผนงานโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ รวมถึงจัดให้มีการประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต่อประชาชนในพื้นที่ โดยหน่วยงานอิสระเป็นผู้ดำเนินการ และเปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนเริ่มดำเนินโครงการ

3. ให้คณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป ร่วมกันผลักดันตามข้อเสนอข้างต้นในเวทีสมัชชาปฏิรูปครั้งที่ 1 ในวันที่ 24 - 26 มีนาคม 2554 และติดตามผลการดำเนินงานในเวทีสมัชชาปฏิรูปครั้งต่อไป

4. ให้เครือข่ายขบวนการองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ร่วมกันติดตาม ผลักดันอย่างต่อเนื่อง สร้างรูปธรรมการปฏิรูปพื้นที่ของชุมชนท้องถิ่นโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ในระดับตำบล จังหวัด ภูมิภาค โดยถือว่างานพัฒนาของขบวนการองค์กรชุมชนในปัจจุบันคืองานปฏิรูปประเทศไทย

รูปธรรม 5 พื้นที่
ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

“ดองชีเหล็ก”

บนเส้นทางสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

หากเอ่ยชื่อตำบลดองชีเหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรีขึ้นมา บรรดานักจัดสวนมืออาชีพ ตลอดจนพ่อค้าแม่ค้าไม่ประดับจากทั่วประเทศต่างก็รู้จักชื่อนี้เป็นอย่างดี ด้วยว่าที่นี่ถือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ไม้ประดับและไม้ล้อมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ เช่น โมก หูกระจง ลำตวน แคป่า ปีบ ฯลฯ ในขณะที่แวดวงของนักพัฒนาชุมชน ตลอดจนกลุ่มองค์กรชาวบ้านทั่วประเทศต่างก็รู้จักดองชีเหล็ก ในฐานะของ “ชุมชนต้นแบบ”

ด้านองค์กรการเงินที่มีประวัติความเป็นมายาวนานไม่ต่ำกว่า 30 ปี และเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการทุนชุมชนจนได้รับการยกระดับให้เป็น “สถาบันการเงินออมทรัพย์ เพื่อการผลิตตำบลดองชีเหล็ก” ที่มีเงินทุนหมุนเวียนเกือบ 200 ล้านบาท แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือ ชาวตำบลดองชีเหล็กยังไม่หยุดงานพัฒนาชุมชนไว้เพียงแค่นี้ พวกเขายังมีภารกิจและแผนงานพัฒนาต่างๆ อีกมากมาย โดยมี

เป้าหมายเป็นตำบลแห่งการเรียนรู้ เพื่อจัดการตนเอง และพึ่งตนเองได้อย่าง ยั่งยืนในทุกๆ ด้าน

ย้อนอดีตดงชีเหล็กจากยุคลาวเวียง สู่ยุคผู้ใหญ่ลีตึกลองประชุม

ดงชีเหล็กเดิมเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ก่อตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ.2440 หรือใน สมัยรัชกาลที่ 5 ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำไร่เป็นหลัก บรรพบุรุษของชาว ดงชีเหล็กมีพื้นเพมาจาก “ชาวลาวเวียง” หรือชาวลาวที่โดนกวาดต้อนมาจากกรุง เวียงจันทน์ ประวัติศาสตร์บันทึกเอาไว้ว่า ครอบครัวลาวถูกกองทัพสยามกวาดต้อนมา ตั้งแต่สงครามต้นกรุงรัตนโกสินทร์เรื่อยมาจน ถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ครั้งสงครามปราบ เจ้าอนุวงศ์ ชาวลาวเหล่านี้อพยพเข้ามาตั้ง รกรากอยู่ในหลายจังหวัด เช่น ลพบุรี สระบุรี อุทัยธานี สุพรรณบุรี ราชบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ฯลฯ เมื่ออยู่มานานหลายชั่วอายุคน ชาว ลาวเหล่านี้ก็ผสมกลมกลืนไปกับคนท้องถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมจึงเลือนหายไป เว้นแต่บางท้องถิ่นที่ยังคงรักษา

เอกลักษณ์ของตนเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น ชาวลาวเวียงที่ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี ลาวพวนที่ อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี

ส่วนชาวลาวเวียงที่ตำบลดงชีเหล็ก แม้กาลเวลาจะทำให้วัฒนธรรมและประเพณี ดั้งเดิมหลายๆ อย่างสูญหายไป แต่ในช่วง เทศกาลงานบุญออกพรรษา พวกเขาก็ยังคงสืบทอดประเพณี “แห่ปราสาทผึ้ง” ซึ่งถือเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวลาวและ ชาวอีสานที่จะทำบุญถวายเป็นพุทธบูชา และอุทิศผลบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งมีมายาวนานนับ ร้อยปีตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านแล้ว ทุกวันนี้ เมื่อถึงวันออกพรรษาชาวบ้านในตำบล ดงชีเหล็กก็จะไปทำบุญประเพณีร่วมกัน ที่วัดดงชีเหล็กหมู่ที่ 4 และวัดคุ้มเจริญ หมู่ที่ 14 ในขณะที่ผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน เมื่อเจอหน้ากันก็ยังทักทายพูดคุยกันด้วย ภาษาลาวสำเนียงแบบคนเวียงจันทน์ ไม่ใช่ สำเนียงอีสาน

นอกจากนี้ยังมีคนเชื้อสายเขมรที่ อพยพเข้ามาอยู่ในดงชีเหล็กในช่วงปลาย สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งที่สยามพิพาทกับ ฝรั่งเศสและต้องคืนเมืองพระตะบองให้แก่

ข้อมูลพื้นฐาน

ตำบลดงชีเหล็กมีทั้งหมด 14 หมู่บ้าน จำนวน 3,063 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 9,767 คน พื้นที่ทั้งตำบล 35,189 ไร่ สภาพเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การเพาะปลูก ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ทำนา ปลูกผัก สวนผลไม้ ทุเรียน ขนุน มะนาว กระท้อน สวนไผ่ตง เลี้ยงวัว ทำไม้กวาด ทำแปกมุงหลังคา รับจ้าง ข้าราชการ ฯลฯ

ฝรั่งเศส เจ้าพระยาอภัยภูเบศรเจ้าเมืองพระตะบองจึงได้อพยพครอบครัวไทยตลอดจนชาวเขมรที่ภักดีกลับมาอยู่ที่เมืองปราจีนบุรี ปัจจุบันยังมีครอบครัวชาวเขมรที่สืบทอดเชื้อสายมาแต่ครั้งกระโน้นอยู่ที่ดงขี้เหล็กประมาณ 50 ครอบครัว

และก่อนที่ชาวตำบลดงขี้เหล็กจะรู้จักกับการพัฒนาภาคประชาชน ชาวบ้านที่นี่ก็ไม่ต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศที่ต้องรอรับโครงการความช่วยเหลือหรือแผนพัฒนาจากเบื้องบน ในปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) มาใช้ สำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลกเป็นผู้ให้คำปรึกษาก็คือประเทศไทยจะต้องสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการส่งออกสินค้าไปสู่ตลาดโลก และนำเงินตรากลับมาพัฒนาประเทศ ดังนั้นถนนหนทาง เขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า และแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ฯลฯ จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองตอบต่อเป้าหมายดังกล่าว

ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมรัฐบาลก็มีนโยบายส่งเสริมให้ชาวบ้านเพาะปลูกพืชเพื่อการส่งออกมากขึ้น เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด ปอ ฝ้าย ยางพารา ไบยาสูบ ข้าว ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นพืชเศรษฐกิจที่ตลาดโลกต้องการ รวมทั้งยังส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร นโยบาย

หรือแผนพัฒนาจากบนลงล่างดังกล่าวสะท้อนอยู่ในบทเพลง “ผู้ใหญ่ลี” (ขับร้องโดยศักดิ์ศรี ศรีอักษร) ออกอากาศทางสถานีวิทยุในปี 2507 และได้รับความนิยมไปทั่วประเทศ ถือเป็นบทเพลงเสียดสีสังคมที่สะท้อนให้เห็นระบบการบริหารบ้านเมืองในยุคนั้นได้ดีทีเดียว

“พอสองพันห้าร้อยสี่ ผู้ใหญ่ลีตีกลองประชุม
ชาวบ้านต่างมาชุมนุม มาประชุมที่บ้านผู้ใหญ่ลี
ต่อไปนี้ผู้ใหญ่ลีจะขอกว่า ถึงเรื่องราวที่ได้ประชุมมา
ทางการเขาสั่งมาว่า (ข้า) ให้ชวานาเลี้ยงเบ็ดและสุกร...
ฝ่ายตาสีหัวคลอน ถามว่าสุกรนั้นคืออะไร ?
ผู้ใหญ่ลีลุกขึ้นตอบทันใด สุกรนั้นไซ้ไรคือหมาน้อยธรรมดา
...หมาน้อยๆ ธรรมดา...”

ในยุค “ผู้ใหญ่ลีตีกลองประชุม” นี้ชาวบ้านดงขี้เหล็กส่วนใหญ่ยังคงทำนาเป็นอาชีพหลักเป็นการทำนาแบบดั้งเดิม อาศัยฝนฟ้าจากธรรมชาติ มีความเป็นแรงงานและปลูกถั่ว ปลูกแดงเป็นอาชีพเสริม ผักหญ้า ปลูกปอ ก็หาเก็บหากินอยู่ในหนองในนา ไม่ต้องซื้อหา แม้ไม่ร่ำรวยแต่ก็พออยู่ได้ เพราะรายจ่ายแทบจะไม่มี แต่เมื่อ

ความเจริญเริ่มเข้ามา มีถนนตัดผ่าน มีไฟฟ้าให้แสงสว่าง มีรถยนต์วิ่งเข้า-ออก ตัวเมืองกันอย่างคึกคัก หมู่บ้านก็เริ่มเปลี่ยนไป มีคนนำปุ๋ยเคมีเข้ามาบอกว่า จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้ข้าว ต้องใช้ยาฆ่าแมลงเพื่อกำจัดเพลี้ย กำจัดหนอน แมลง ฯลฯ ชาวนาจึงเริ่มมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น บางรายต้องกู้หนี้ยืมสิน ในขณะที่ราคาข้าวตกต่ำ ถูกพ่อค้ากดราคา เมื่อขายข้าวเปลือกแล้วแทบจะไม่เหลือข้าวเอาไว้กิน ถึงฤดูเก็บเกี่ยวในแต่ละปีชาวนาจได้แต่นั่งมองเจ้าหน้าที่กดตวงข้าวเปลือกเอาไปแทนดอกเบี๋ย ส่วนตัวเองได้แต่เก็บข้าวกันลานเอาไว้ดำกิน ...เป็นเช่นนี้มาเนิ่นนานปี

รวมคน รวมความคิด รวมเงินเพื่อแก้ไขปัญหา

ล่วงมาถึง พ.ศ.นี้ ผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมา 10 ฉบับ (พ.ศ.2504 - 2554) ระบบบริหารราชการแบบบนลงล่าง นโยบายหรือแผนพัฒนาจากรัฐสู่ประชาชนก็ยังคงไม่ต่างไปจากยุคผู้ใหญ่ลี ชาวไร่ ชาวนา เกษตรกรที่ปลูก

พืชเชิงเดี่ยว ต้องใช้ยาฆ่าแมลง ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นทุกปีๆ เพื่อเพิ่มผลผลิต ทุกวันนี้ก็ยังคงมีหนี้สินล้นตัว ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ที่ก่อตั้งขึ้นมาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เพื่อหวังให้เป็นแหล่งทุนของชาวไร่ ชาวนา กลับกลายเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ของเกษตรกรทั่วประเทศ ชาวดงซีเหล็กเองหากไม่มีการรวมกลุ่ม ระดมความคิด ระดมเงินเพื่อช่วยเหลือกันตั้งแต่เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ปานจะนี้พวกเขาก็คงจะมีสภาพไม่แตกต่างไปจากชาวไร่ ชาวนาส่วนใหญ่ของประเทศ คือยากจน ไร้ที่ทำกิน มีหนี้สิน และถูกหลอกลวงโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน ฯลฯ

“จากปัญหาการกู้หนี้ยืมสิน ทั้งจาก ธกส. หนี้นอกระบบ ดอกเบี๋ยแพง ไม่มีเงินเก็บเงินออม แถมพืชผลทางการเกษตรก็มีราคาตกต่ำ ทำให้ชาวบ้านดงซีเหล็กมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ขัดสนเงินทองเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในแต่ละปีก็ต้องแบ่งไปใช้หนี้ เป็นวงจรแบบนี้ทุกปี ชาวบ้านจึงเริ่มมาปรึกษาหารือกันว่า จะแก้ปัญหานี้อย่างไร พอดีตอนนั้นก็เริ่มมีเจ้าหน้าที่

บุญศรี จันทรชัย

จากกรมพัฒนาชุมชนเข้ามาแนะนำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน เริ่มแรกก็ทำเรื่องสาธารณสุข ดูแลบ้านเรือนให้สะอาด ต่อมาจึงคิดถึงเรื่องแหล่งทุนในการกู้ยืมไปทำมาหากินของชาวบ้าน จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นมา” บุญศรี จันทรชัย อดีตผู้ใหญ่บ้านขอนแก่น ซึ่งเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตย้อนอดีตกลับไปในปี 2524 อันเป็นปีแรกที่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ขึ้นมา

วันที่ 5 กันยายน 2524 ถือเป็นครั้งแรกที่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ขึ้นมาที่บ้านขอนแก่น หมู่ที่ 10 ซึ่งตอนแรกก็มีชาวบ้านที่สนใจมาร่วมประชุมราว 200 คน แต่เอาเข้าจริงมีคนสมัครเข้าเป็นสมาชิกเพียง 48 ราย ส่วนใหญ่ยังไม่แน่ใจ กลัวว่ากลุ่มจะล้ม เงินจะสูญ บางคนบอกขอดูไปก่อน กำหนดการออมขั้นต่ำเดือนละ 10 บาท มีเงินออมรวมกันครั้งแรกจำนวน 1,150 บาท

โดยมีคณะกรรมการเริ่มแรกจำนวน 7 คน

เมื่อออมไปได้หลาย ๆ เดือน เงินออมเพิ่มขึ้นเป็นหลักหมื่น คณะกรรมการจึงปรึกษากันว่าควรจะเริ่มปล่อยกู้ให้สมาชิกได้นำไปหมุนเวียน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาทต่อเดือน จึงมีสมาชิกกู้ไปรายหลาย แต่ก็ไม่มากนัก คือรายละ 1,000 - 3,000 บาท สูงสุดไม่เกิน 5,000 บาท แต่ด้วยความขาดประสบการณ์ คณะกรรมการจึงกำหนดให้ชำระคืนเงินกู้เป็นรายปี หรือชำระเงินต้นทั้งหมดภายใน 1 ปี แต่เมื่อถึงกำหนดชำระคืน ปรากฏว่าสมาชิกที่กู้เงินไปไม่สามารถชำระเป็นเงินก้อนได้ บางคนบอกว่าขายข้าวไม่ได้ราคา บ้างก็เอาเงินไปใช้หนี้นอกระบบ ไปจ่ายค่าเล่าเรียนของลูก สมาชิกที่จะขอกู้ต่อกู้ไม่ได้เพราะกลุ่มมีเงินไม่พอ สมาชิกเริ่มรวนเร ขาดความเชื่อมั่น คนที่ไม่เห็นด้วยกับการตั้งกลุ่มก็พลอยผสมโรงกล่าวหาว่ากรรมการโกงเงิน

คณะกรรมการจึงต้องเรียกสมาชิกมาประชุมกันทั้งหมด และได้ข้อสรุปว่าคนที่กู้เงินไปจะต้องส่งคืนเงินกู้เป็นรายเดือนพร้อมดอกเบี้ย เมื่อปรับปรุงเงื่อนไขการชำระเงินและสมาชิกปฏิบัติตามข้อตกลงแล้ว กลุ่มก็เดินหน้าต่อไปได้ เงินทุนเริ่มมีหมุนเวียนให้สมาชิกรายอื่น ๆ กู้ยืมไปใช้สอยแก้ปัญหาความเดือดร้อน ผลจากการประชุมครั้งนี้ยังทำให้มีคณะกรรมการเพิ่มขึ้นมาอีก 2 คน เนื่องจากคณะกรรมการบางคนให้ความเห็นในที่ประชุมว่า คณะกรรมการที่มีอยู่ 7 คน

ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการบริหารงาน จำเป็นต้องมีคนรุ่นใหม่มาช่วยทำงาน ทั้งด้านบัญชีและการบันทึกข้อมูลด้วย เมื่อที่ประชุมเห็นตรงกัน กลุ่มออมทรัพย์การผลิตบ้านขอนแก่นจึงมีพัฒนาการที่ดีขึ้น มีการบริหารงานที่ชัดเจน แยกเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น กรรมการรับฝากเงิน ฝ่ายบัญชีพิจารณาเงินกู้ และฝ่ายตรวจสอบ เมื่อมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น คณะกรรมการก็เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 20 คน

จากเงินออมรวมกันในช่วงแรกๆ ไม่กี่พันบาทก็ขยายเป็นหลายหมื่นบาท สมาชิกเริ่มแรกไม่ถึงห้าสิบคนก็ขยายเป็นร้อยๆ คน เงินที่สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนก็หมุนเวียนกลับคืนมาในรูปของดอกเบี้ย เงินต้น และเงินออมสัจจะ คนที่ยังไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกเมื่อเห็นว่าการออมทรัพย์ฯ ช่วยเหลือชาวบ้านได้จริงก็เข้ามาสมัคร เพราะเห็นผลที่เป็นรูปธรรม ทั้งดอกเบี้ยที่ถูกกว่าเงินกู้ธนาคารหลายเท่าตัว ไม่ต้องเอาหลักทรัพย์ไปค้ำประกันเหมือนกับธนาคารขอเพียงให้มีสัจจะ และสะสมเงินอย่างสม่ำเสมอก็กู้เงินเอาไปลงทุนทำมาค้าขายได้แล้ว แถมสิ้นปีก็ยังมีเงินปันผลอีกต่างหาก เวลาตายก็มีเงินช่วยเหลือทำบุญ ปากต่อปากที่ชาวบ้านเล่าลือกันได้ผลยิ่งกว่าการโฆษณาชวนเชื่อ นานวันเข้ากลุ่มก็ยิ่งเติบโต จากเงินหมื่นก็กลายเป็นเงินแสน จากเงินแสนก็กลายเป็นเงินล้าน

หลังจากที่กลุ่มออมทรัพย์ฯ บ้านขอนแก่นว่างเริ่มเติบโต ในช่วงปี 2528-2529 ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นๆ และใกล้เคียงในตำบลดงขี้เหล็กต่างก็อยากสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกด้วย แต่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ บ้านขอนแก่นเห็นว่าควรจะให้แต่ละหมู่บ้านมีกลุ่มเป็นของตัวเองเพื่อความสะดวกในการบริหารงานและสมาชิกจะได้ดูแลกันทั่วถึง ดังนั้นจึงได้มีการประชุมชาวบ้านทั้งตำบลเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ฯ และสรุปว่าหากใครเห็นดีด้วยก็ให้กลับไปตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่หมู่บ้านของตน โดยคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ บ้านขอนแก่นและเจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาชุมชนจะไปช่วยเป็นพี่เลี้ยง ในช่วงปี 2529 - 2530 ตำบลดงขี้เหล็กจึงทยอยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ เพื่อการผลิตจนครบทั้ง 14 หมู่บ้าน

“เราใช้วิธีการออมแบบสัจจะ คือให้ชาวบ้านหรือสมาชิกถือสัจจะว่าจะต้องออมเงินทุกๆ วัน ก่อนนอนเมื่อสวดมนต์ไหว้พระแล้วก็ให้หยอดเงินใส่กระปุก จะมากจะน้อยก็ให้หยอดกระปุกทุกวัน ถือเป็นการทำตามสัจจะและสร้างวินัยในการออม แม้จะหยอดเงินเพียงวันละบาท แต่เดือนหนึ่งๆ ก็เป็นเงินหลายสิบบาท บางคนก็ออมได้หลายร้อยเมื่อถึงวันออมสัจจะก็เอาเงินนั้นแหละไปออมสมาชิกก็ไม่รู้สึกเดือดร้อน ไม่ต้องควักเงินก้อนไปออม” บุญศรี จันทร์ชัย ในฐานะวิทยากรหรือพี่เลี้ยงกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่ต้อง

ตระเวนไปทั่วตำบลลงชีเหล็กเผยเคล็ดลับ

ฝ่าวิกฤต“ไผ่ออกดอกตาย-ฟองสบู่แตก”

“เหล็กก่อนจะเป็นมิดต้องถูกเผา ต้องถูกตี จึงจะแกร่ง มีดก่อนจะคมต้องถูกลับ” นี่คือคติประจำตัวของ บรรจง พรหมวิเศษ ผู้นำนักพัฒนาคนสำคัญอีกคนของตำบลลงชีเหล็ก ปัจจุบันบรรจงสวมหมวกหลายใบ ทั้งในฐานะของรองประธานกลุ่มออมทรัพย์ฯ บ้านขอนแก่นว่าง ประชาสัมพันธ์กองทุนสวัสดิการชุมชน ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลลงชีเหล็ก ฯลฯ แต่ในฐานะของผู้ที่ร่วมก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มแรกขึ้นมาและต้องฝ่าวิกฤตมาหลายด่าน ไม่ว่าจะเป็นคำครหา

ว่ากล่าวต่างๆ นานา การเผชิญกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่หนักหน่วงทั้งในและนอกตำบล แต่เขาก็พากลุ่มออมทรัพย์ฯ ฝ่าฟันอุปสรรคมาได้

ในช่วงปี 2536 - 2537 เกิดภาวะไผ่ตงออกดอกตายทั่วประเทศ ที่ตำบลลงชีเหล็กซึ่งตอนนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างปลูกไผ่ตงกันเป็นลำเป็นสัน เนื่องจากได้ราคาดี มีโรงงานรับซื้อเพื่อจำหน่ายในประเทศและบรรจุกระป๋องส่งออกนอก จึงได้รับผลกระทบไปด้วย บรรดาไผ่ตงต่างๆ ทั้งไผ่ตงหวาน ไผ่ตงดำ ไผ่ตงเขียว ที่ชาวบ้านปลูกรวมๆ กันหลายพันไร่พร้อมใจกันออกดอก เมื่อออกดอกแล้วก็ต้องตาย

บรรจง พรหมวิเศษ

อันเป็นธรรมชาติของต้นไม้ ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนกันถ้วนหน้า เพราะการปลูกไม้ตงเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในเวลานั้น ชาวบ้านจึงส่งตัวแทนไปร้องเรียนและขอความช่วยเหลือจากหลายหน่วยงาน แต่ท้ายสุดกลับได้ต้นไม้และพันธุ์ไม้อื่นๆ ให้นำกลับมาปลูก ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการหรือความเดือดร้อนของชาวบ้าน เพราะกว่าต้นไม้จะโตคงต้องใช้เวลาหลายปี ชาวบ้านจะหัวโตตตายกันเสียก่อน

“เมื่อชาวบ้านกลับมาจากการร้องเรียนจึงมาประชุมปรึกษาหารือกันจนได้ข้อสรุปว่าเราจะต้องไม่ขอความช่วยเหลือจากใคร ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งของตน โชคดีที่ว่าในเวลานั้นกลุ่มออมทรัพย์ฯ ของเราเริ่มเป็นปีกแผ่นแล้ว มีเงินทุนหมุนเวียนหลายล้านบาท ชาวบ้านจึงได้เงินทุนจากกลุ่มออมทรัพย์ฯ ไปหมุนเวียน กู้ยืมไปลงทุนค้าขาย พอแก้ขัดเอาตัวรอดไปได้” บรรจงซึ่งใน

ยามนั้นเป็นแกนนำคนหนึ่งพาชาวบ้านไปร้องเรียนทบทวนเหตุการณ์ช่วงไม้ตงตายยกตำบล

จากวิกฤตการณ์คราวนั้น นอกจากชาวบ้านจะได้บทเรียนว่าจะต้องพึ่งพาตัวเองแล้ว บางคนยังพลิกวิกฤตเป็นโอกาส โดยการขุดเอาตอไม้ไปขายที่โรงงานผลิตกระดาษ บางคนที่มีหัวในทางช่างไม้ ทางศิลป์ ก็เอาตอไม้ไปตกแต่งให้เป็นใบหน้าอันดีเยี่ยมแดงบ้าง เป็นโคมไฟบ้างมาวางขาย ประกอบกับในช่วงนั้นเป็นยุคที่ฟองสบู่ยังลอยตัว ธุรกิจบ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมยังเฟื่องฟู ความต้องการไม้ประดับบ้าน ไม้ประดับสวนยังมีมาก ชาวบ้านจึงเริ่มขุดเอาต้นไม้ที่ขึ้นตามหัวไร่ปลายนาซึ่งแต่เดิมดูไร้ราคามาวางขาย มีเท่าไรหว่านเท่าไรมีเท่าไรหว่านพอค้าต้นไม้และบรรดานักจัดสวนก็เหมาซื้อหมด

เมื่อจับความต้องการของตลาดได้ ชาวบ้านจึงเริ่มหันมาเพาะพันธุ์ไม้ประดับขาย เลือกอเอาไม้ที่เพาะพันธุ์ง่ายโตเร็วตลาดต้องการ เช่น โมก ปีบ แก้ว แคป่า ฯลฯ นอกจากนี้ยังเริ่มเพาะพันธุ์ไม้ผลและขายกิ่งพันธุ์ เช่น ขนุน กระท้อน ทุเรียน มังคุด มะม่วง มะนาว ฯลฯ โดยใช้เงินกู้จากกลุ่มออมทรัพย์ฯ มาลงทุน ภายในเวลาเพียงไม่กี่ปีชาวบ้านก็สามารถผ่อนชำระเงินกู้ได้หมด กลุ่มออมทรัพย์ฯ จึงมีทุนหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น เพราะมีรายได้จากดอกเบีย้เงินกู้ และดอกเบีย้จากธนาคารที่กลุ่มออมทรัพย์ฯ นำเงินไปฝาก ขณะเดียวกัน

เมื่อชาวบ้านมีรายได้มากขึ้นจึงนำเงินไปฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ฯ เพิ่มขึ้น มีการสร้างอาคารที่ทำการถาวรขึ้นมาในปี 2538 โดยใช้งบประมาณของกลุ่มออมทรัพย์ฯ เองจำนวน 623,200 บาท

จนถึงยุคฟองสบู่แตกในช่วงกลางปี 2540 รัฐบาลประกาศลดอัตราดอกเบี้ยบาทบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์และธนาคารกว่า 50 แห่งทั่วประเทศถูกปิดกิจการ บริษัทห้างร้านนับพันแห่งล้มละลาย พนักงานและลูกจ้างเอกชนนับแสนคนถูกเลิกจ้างหมู่บ้านและคอนโดฯ จำนวนมากมายกลายเป็นโครงการร้าง ธุรกิจไม่ประดับพลอยได้รับผลกระทบไปด้วย วิกฤตฟองสบู่แตกครั้งนี้ส่งผลสะเทือนไปทั่วประเทศ แต่ชาวบ้านดงขี้เหล็กก็เอาตัวรอดจากมรสุมเศรษฐกิจในครั้งนี้มาได้ เพราะมีแหล่งทุนหมุนเวียนที่มั่นคง มีเงินออมเป็นของตัวเอง ใครเดือดร้อนก็กู้ยืมมาใช้สอยได้

วิกฤตการณ์สองครั้งที่ผ่านมา เหมือนกับเป็นบททดสอบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่นว่าจะเป็นที่พักพิงของชาวบ้านได้จริงหรือไม่ ดังคติที่ว่า “เหล็กก่อนจะเป็นมิตต้องถูกเผา ต้องถูกตีจึงจะแกร่ง มิตก่อนจะคมต้องถูกลับ” นั่นเอง

เสียดสะ ซื่อสัตย์ โปร่งใส ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม

ล่วงมาถึงปี 2549 เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ฯ

ต่างๆ ภายในตำบลดงขี้เหล็กมีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง และมีฐานะการเงินที่มั่นคง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) จึงได้สนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์ฯ ยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงิน ใช้ชื่อว่า “สถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี” โดย ธกส.เข้ามาให้ความรู้แก่คณะกรรมการ มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้ทันสมัย นำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบันทึกข้อมูลการฝากเงิน การกู้ยืม การชำระดอกเบี้ย ฯลฯ ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วเช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป

ปัจจุบันสถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลดงขี้เหล็กมีสมาชิกทั้งหมด 14 หมู่บ้าน จำนวนสมาชิกทั้งหมดประมาณ 6,000 คน มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 190 ล้านบาท โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการและบริหารงานกันเอง และมีการส่งตัวแทนกรรมการของแต่ละหมู่บ้านเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารสถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลดงขี้เหล็ก เพื่อดูแลด้านนโยบาย หากมีปัญหาก็จะนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อพิจารณาแก้ไข เมื่อถึงสิ้นปีแต่ละหมู่บ้านจะรายงานสถานะการเงินให้สถาบันการเงินออมทรัพย์ฯ ทราบ

ส่วนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่น (ปัจจุบันใช้ชื่อ “สถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่น”) ซึ่งถือ

ว่าเป็นกลุ่มออมทรัพย์ฯ กลุ่มแรกของตำบล ดงขี้เหล็ก จากสมาชิกเริ่มแรกในปี 2524 จำนวน 48 คน มีเงินออมครั้งแรก 1,150 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 2,179 คน มีเงินสะสมจะสะสมรวมกันประมาณ 69 ล้านบาท (ข้อมูล 28 ก.พ.2554) และมีกำไรจากการบริหารงานประมาณปีละ 5 แสนบาท โดยสมาชิกจะต้องสะสมเงินอย่างต่ำคนละ 100 บาท และสูงสุดไม่เกิน 5,000 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ยังต้องสมทบเงินเข้ากองทุนฌาปนกิจอีกเดือนละ 10 บาท หากสมาชิกเสียชีวิตก็จะได้รับเงินช่วยเหลือรายละ 10,000 บาท สำหรับผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกใหม่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้าจำนวน 20 บาท เมื่อเป็นสมาชิกครบ 6 เดือนจึงจะมีสิทธิ์กู้ยืมเงินได้ และต้องมีสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ค้ำประกัน หรืออาจใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันก็ได้ โดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาทต่อเดือน

“นอกจากจะให้กู้ยืมไปลงทุนทำมาค้าขาย หรือนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวแล้ว กลุ่มของเราจะซื้อหนี้จาก ธกส.

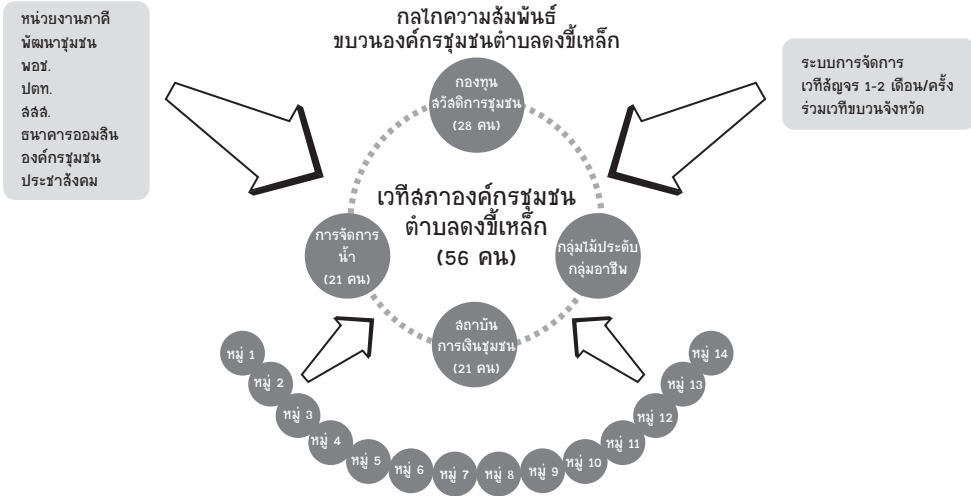
ให้สมาชิกอีกด้วย คือถ้าหากใครอยากจะปลดหนี้จาก ธกส. ทางกลุ่มก็จะออกเงินให้ก่อน แล้วมาผ่อนต่อกับทางกลุ่มเป็นการลดภาระดอกเบี้ยจาก ธกส. หรือใครอยากจะทำบ้าน อยากจะซื้อที่ดินไว้ทำกิน ทางกลุ่มก็จะดำเนินการให้ ส่วนอัตราดอกเบี้ยก็ไม่ได้กำหนดเพดานเอาไว้ ขึ้นอยู่กับหลักทรัพย์หรือเงินฝากของคนกู้และคนค้ำประกันคนที่เครดิตดีคณะกรรมการอาจให้กู้เป็นหลักล้าน” บรรจงอธิบายถึงขอบข่ายของการกู้เงิน

สำหรับการจัดสรรผลกำไรที่ได้ประมาณปีละ 5 แสนบาทนั้น สถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่นได้จัดสรรดังนี้ ปันผลและเฉลี่ยคืนให้สมาชิก 75% ทู่นสำรอง 10% โบนัสกรรมการ 5% ค่ารักษาพยาบาล 3% ทู่นการศึกษา 3% สาธารณประโยชน์ 2% และประกันความเสี่ยง 2% นอกจากนี้ทางสถาบันฯ ยังได้จัดสรรเงินจำนวน 3 ล้านบาทเพื่อซื้อพันธบัตรและสลากออมทรัพย์ ถือเป็นการลงทุนระยะยาว ดอกผลที่งอกเงยขึ้นมาก็เป็นรายได้เข้ากลุ่มต่อไป

ส่วนสวัสดิการของสมาชิกมีดังนี้

1.เกิด แม่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ ครบ 1 ปี ได้รับเงินขวัญถุงแม่และเด็กคนละ 500 บาท

2.แก่ ผู้ที่มีอายุครบ 70 ปีขึ้นไป รวมทั้งคนพิการ จะได้รับของขวัญหรือถุงยังชีพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

3.เจ็บป่วย นอนโรงพยาบาล ได้รับเงินชดเชยรายได้วันละ 200 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 10 วัน

“เมื่อก่อนตอนที่เริ่มตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ใหม่ ๆ สมาชิกเจ็บป่วยตายกันเยอะมาก เงินช่วยค่าฌาปนกิจไม่พอจ่าย แต่พอเราตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ได้เข้มแข็ง มีเงินให้กู้ยืมไปใช้จ่าย กู้ยืมไปลงทุน สมาชิกก็เจ็บป่วยน้อยลง ตายน้อยลง คือถ้าเรามีทุนทำมาหากิน คนก็ไม่เครียด ไม่ป่วย ถ้าอยู่ดีกินดี ก็เจ็บป่วยน้อยลง ลูกหลานมีเงินไปเรียนหนังสือ พ่อแม่ก็สบายใจ” บรรจงกล่าวถึงความสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ในฐานะแหล่งทุนของชุมชนที่ช่วยเยียวยาชาวบ้านทางอ้อม

ปัจจุบันสถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่นเปิดทำการเดือนละ 4 วัน คือในวันที่ 5,12,20 และ 28 ของทุกเดือน นอกจากนี้ยังเปิดบริการรับชำระเงินทุกประเภท ทั้งค่าไฟฟ้า

ประปา โทรศัพท์ โอนเงิน เดิมเงิน โทรศัพท์ ฯลฯ เหมือนเป็น “เคาท์เตอร์เซอร์วิส” ของชุมชนนั่นเอง ค่าธรรมเนียมบริการก็ถือเป็นรายได้เข้าสถาบันการเงินฯ

ขณะเดียวกันธนาคารออมสินยังได้ให้สถาบันการเงินฯ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายของธนาคารออมสินด้วย โดยให้เปิดรับเงินฝากจากบุคคลทั่วไป ภายใต้ชื่อโครงการ “ทรัพย์มั่นคง” เปิดบริการวันจันทร์-ศุกร์ เวลาทำการเหมือนกับธนาคารทั่วไป หากฝากประจำเดือนละ 100 บาท เมื่อครบ 5 ปีจะได้รับเงินคืน 6,000 บาท สิทธิประโยชน์คือ หากเสียชีวิตในช่วงเป็นสมาชิกจะได้รับเงินช่วยเหลือ 12,000 บาท ฝากเดือนละ 1,000 บาท ครบ 5 ปีได้รับเงินคืน 60,000 บาท หากเสียชีวิตจะได้รับเงินช่วยเหลือจำนวน 120,000 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกแล้วประมาณ 50 ราย

ไม่เพียงแต่จะมีสถาบันการเงินฯ เป็น

แหล่งทุนและเป็นธนาคารของชาวบ้านเท่านั้น แต่ชาวตำบลดงขี้เหล็กยังได้สนับสนุนให้ลูกหลานของตนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาในโรงเรียนจำนวน 2 แห่ง โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2544 คือโรงเรียนชุมชนบ้านขอนแก่น ปัจจุบันมีเงินออมรวมกันกว่า 920,000 บาท และโรงเรียนไทยรัฐวิทยา มีเงินออมรวมกันประมาณ 200,000 บาท ถือเป็นหลักสูตรวิชาออมทรัพย์ที่มีการปฏิบัติจริงโดยชุมชนร่วมกับโรงเรียน เพื่อสร้างนิสัยการอดออมให้แก่เด็ก ๆ และจะเป็นรากฐานสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ต่อไปในอนาคต

สถาบันการเงินออมทรัพย์ ศูนย์กลางพัฒนาของดงขี้เหล็ก

ปฏิเสธไม่ได้ว่าสถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลดงขี้เหล็กคือศูนย์กลางพัฒนาของตำบล เพราะกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชนล้วนแล้วแต่เติบโตและมีรากเหง้ามาจากสถาบันการเงินฯ หรือกลุ่มออมทรัพย์ฯ เดิมนั่นเอง นอกจากนี้กลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชนก็ช่วยหนุนเสริมให้สถาบันการเงินฯ มีความเข้มแข็ง มีฐานะการเงินที่เป็นปึกแผ่น โดยการนำเงินของกลุ่มและองค์กรมาฝากไว้กับสถาบันการเงินฯ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนประปา กลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตร ฯลฯ ขณะเดียวกันสถาบันการเงินฯ ก็ช่วยพยุงหรือเป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่มและองค์กร

ต่างๆ เติบโตขึ้นมา เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน ฯลฯ

กองทุนหมู่บ้าน จัดตั้งขึ้นมาในปี 2544 ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นกองทุนหมุนเวียนในการกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพของชาวบ้าน โดยรัฐบาลจัดสรรเงินให้หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท รวมกว่า 70,000 หมู่บ้านทั่วประเทศ ซึ่งหมู่บ้านในตำบลดงขี้เหล็กทั้ง 14 หมู่บ้าน ต่างก็ได้รับการจัดสรรเงินหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีความมีข่าวว่ากองทุนหมู่บ้านต่างๆ ประสบความล้มเหลว เนื่องจากการบริหารจัดการไม่ดี มีการปล่อยกู้เฉพาะในกลุ่มเครือญาติของคณะกรรมการ สมาชิกกู้ยืมไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ไม่นำเงินไปประกอบอาชีพ แต่ นำเงินไปซื้อมอเตอร์ไซด์ หรือโทรศัพท์มือถือ หรือสมาชิกที่กู้ยืมไปแล้วไม่ยอมชำระเงินกู้ บ้างก็ถือว่าเป็นเงินที่รัฐบาลให้เปล่าไม่ต้องส่งคืน บางกองทุนฯ ถึงกับต้องล้มไป จนถึงปัจจุบันมีการฟ้องร้องผู้ที่ผิดสัญญา กับกองทุนฯ ไปแล้วกว่า 5,000 รายทั่วประเทศ มูลค่าความเสียหายไม่ต่ำกว่า 300 ล้านบาท

สำหรับการบริหารกองทุนหมู่บ้านใน ตำบลดงขี้เหล็กนั้น เนื่องจากชาวบ้านมี กลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ดังนั้น การไหลเข้ามาของเงิน 1 ล้านบาทในแต่ละ หมู่บ้าน หรือรวมทั้งตำบลจำนวน 14 ตำบล บาท จึงไม่ใช่เรื่องที่เหลือปากว่าแรงที่ ชาวบ้านจะจัดการได้อย่างไร โดยในแต่ละ หมู่บ้านจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการ กองทุนฯ ขึ้นมาไม่เกิน 15 คน แล้วช่วยกัน บริหารจัดการ มีการร่วมระดมร่วมกัน เช่น สมาชิกทุกครัวเรือนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น หุ้นละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 10 หุ้น สมาชิกทุกคนมีสิทธิ์กู้ยืมเงินไม่เกิน 20,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี ต้องชำระคืนภายใน 1 ปี หากผิดนัดชำระต้องเสียค่าปรับร้อยละ 0.5 และ ต้องมีสมาชิกหรือมีหลักทรัพย์มาค้ำประกัน เงินกู้

ด้วยระเบียบการที่ค่อนข้างเข้มงวด นี้เอง เงินกองทุนหมู่บ้านในตำบลดงขี้เหล็ก จึงไม่สูญหายไปไหน แถมยังงอกเงยขึ้น ทุกวัน เมื่อมีดอกผลในแต่ละปีก็เอามาจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยแบ่งเป็นทุนสำรอง 10% ปันผลตามที่สมาชิกถือหุ้น 10% จ่ายคืนสมาชิกที่กู้เงิน 5% โบนัส กรรมการ 20% จัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ และคนพิการ ฯลฯ นอกจากนี้หากสมาชิก เสียชีวิตทางกองทุนก็จะมีเงินช่วยเหลือ ค่าทำศพรายละ 5,000 บาท หากสมาชิกที่ กู้เงินเสียชีวิตในรอบสัญญา กองทุนก็จะยก

หนี้ให้ ทายาทไม่ต้องชดใช้ หรือหาก สมาชิกเจ็บป่วยต้องนอนโรงพยาบาล กองทุนก็จะช่วยเงินชดเชยวันละ 200 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 5 คืน ฯลฯ

การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านด้วยการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ทั้งร่วมร่างระเบียบ ร่วมถือหุ้น ร่วมแสดงความคิดเห็น และ ร่วมรับผลประโยชน์ต่างๆ นี้เอง จึงทำให้ ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกองทุน ร่วมกัน และต้องช่วยกันดูแลรักษากองทุน นี้เอาไว้ ไม่ใช่ช่วยกันถลุง ปัจจุบันกองทุน หมู่บ้านในตำบลดงขี้เหล็กมีเงินหมุนเวียน ร่วมกันประมาณ 17 ล้านบาท จากเดิมที่มี กองทุนเริ่มแรก 14 ล้านบาท

กองทุนสวัสดิการชุมชน ก่อตั้งในปี 2549 โดยก่อนหน้านั้นเจ้าหน้าที่จาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้ เข้ามาแนะนำเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน แก่ชาวบ้านในตำบลดงขี้เหล็ก หลักการที่สำคัญก็คือ ให้ชาวบ้านเป็นผู้ริเริ่ม เป็น เจ้าของ และดำเนินการด้วยตัวเอง โดย ชาวบ้านจะต้องสะสมเงินเข้ากองทุนฯ คนละ 1 บาท หรือเดือนละ 30 บาท แล้วนำเงิน นั้นมาจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกตั้งแต่ เกิดจนตาย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะร่วมสมทบเงิน เข้ากองทุนฯ เมื่อกองทุนสวัสดิการมีความ เข้มแข็งในระดับหนึ่งรัฐบาลก็จะร่วมสมทบ เงินเข้ากองทุนด้วย

“ชาวบ้านเห็นว่าดีก็อยากจะทำ เรา

จึงนัดวันที่จะพูดคุยกันทั้งตำบล เริ่มแรกก็เน้นเรื่องคน ไม่ใช่เรื่องเงินหรือผลประโยชน์ ถือว่าเป็นการออมเพื่อช่วยเหลือดูแลกัน ใช้หลักการออมวันละบาท เอาเศษเงิน เอาเหรียญบาทมาใส่กระปุก สิ้นเดือนก็นำมาส่ง ไม่ใช่หยิบออกมาเป็นแบงค์ อย่างนี้ไม่ถือว่าออมวันละบาท” **บุญศรี จันทรชัย** ในฐานะประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลดงขี้เหล็กพูดถึงแนวคิดเบื้องต้นในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ

เมื่อมีการประชุมพูดคุยกับชาวบ้านที่สนใจ และมีการร่างระเบียบข้อบังคับของกองทุน ตลอดจนจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแล้ว ในวันที่ 29 สิงหาคม 2549 จึงมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการอย่างเป็นทางการ มีสมาชิกเริ่มแรก 761 คน กำหนดการออมเดือนละ 30 บาท ออมทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน เงินออมรวมกันครั้งแรกจำนวน 22,830 บาท โดยใช้ที่ทำการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่นนั้นเองเป็นที่ทำการ

ปัจจุบันกองทุนฯ มีอายุย่างเข้าปีที่ 5 สมาชิกประมาณ 4,000 ราย มีเงินออม

สวัสดิการรวมกันทั้งหมดประมาณ 4 ล้านบาทเศษ โดยที่ผ่านมามีหน่วยงานต่างๆ สมทบเงินเข้ากองทุนดังนี้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน 50,000 บาท รัฐบาล 906,120 บาท และองค์การบริหารส่วนตำบลดงขี้เหล็ก 200,000 บาท โดย อบต. ดงขี้เหล็กจะสมทบเข้ากองทุนทุกปีๆ ละ 100,000 บาท

ในส่วนการจัดสรรเงินสวัสดิการกองทุนฯ นั้น 60% จะเป็นบช่วยเหลือสมาชิก 20% เป็นงบบริหารจัดการ และ 20% เป็นเงินกู้ไม่มีดอกเบี้ยให้แก่สมาชิกที่เดือดร้อน โดยกำหนดวงเงินช่วยเหลือสมาชิกเอาไว้ดังนี้ 1.เด็กเกิดใหม่ 500 บาท (แม่ต้องฝากเงินเข้ากลุ่มออมทรัพย์จำนวน 100 บาท ขึ้นไป และต้องครบ 12 เดือนจึงมีสิทธิ์) 2.เจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาลได้ค่ารักษาคืนละ 100 บาท คนหนึ่งไม่เกิน 10 คืนต่อปี 3.ตาย ออมครบ 180 วันได้ 3,000 บาท, ออมครบ 1 ปีได้ 5,000 บาท, ออมครบ 3 ปีได้ 10,000 บาท และหากสมาชิกกองทุนฯ เป็นหนี้กลุ่มออมทรัพย์ เมื่อเสียชีวิต กองทุนฯ ก็จะชำระหนี้ให้ในวงเงินไม่เกิน 20,000 บาท

ส่วนสวัสดิการด้านการศึกษาจะให้ทุนแก่เด็กนักเรียนที่เป็นสมาชิกกองทุนปีละ 1,000 บาท และสามารถกู้ยืมเพื่อการศึกษาได้รายละ 3,000 บาท ไม่มีดอกเบี้ย ชำระคืนภายใน 3 ปี ส่วนเด็กนักเรียนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกแต่เรียนดีก็จะให้ทุนรายละ

1,000 บาท จำนวน 4 คนต่อปี

ในด้านการบริหารงานนั้น จะมีคณะกรรมการบริหารจำนวน 18 คน และมีคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านตามที่ชาวบ้านคัดเลือกมาทั้งหมด 14 หมู่บ้าน โดยกรรมการ 1 คน จะดูแลสมาชิก 50 คน หากหมู่บ้านใดมีสมาชิกมาก จำนวนกรรมการก็จะเพิ่มขึ้นตามสัดส่วน 1 ต่อ 50 ซึ่งขณะนี้ มีกรรมการทั้งหมดประมาณ 80 คน โดยคณะกรรมการจะประชุมกันทุกเดือน และจะมีการประชุมใหญ่สมาชิกปีละ 1 ครั้ง ซึ่งการบริหารกองทุนสวัสดิการที่ผ่านมาเป็นเวลา 4 ปีเศษ ถือว่าประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง

“ที่เราประสบความสำเร็จ เพราะเรามีกลุ่มออมทรัพย์ที่แข็งแกร่งอยู่แล้ว และชาวบ้านก็เข้าใจเรื่องการช่วยเหลือกันมากกว่าเงินที่จะได้ นอกจากนี้การสนับสนุนจากภายนอก เช่น พอช. หรือรัฐบาลก็ทำให้ชาวบ้านเห็นผลเป็นรูปธรรม สร้างความเชื่อมั่นให้แก่กองทุนฯ” บรรจง พรหมวิเศษ ในฐานะประชาสัมพันธ์กองทุนสวัสดิการ กล่าว

สำหรับแผนงานในอนาคตของกองทุนสวัสดิการนั้น กองทุนฯ จะทำเรื่องบำนาญตลอดชีวิตสำหรับสมาชิกที่มีอายุครบ 60 ปี โดยได้เขียนเอาไว้ในข้อบังคับแล้ว เช่น สมาชิกที่สะสมเงินครบ 15 ปี เมื่ออายุครบ 60 ปีก็จะได้รับบำนาญเดือนละ 300 บาท ตลอดชีพ

“แต่ที่เราหวังก็คือ ในอนาคตเงินกองทุนอาจจะไม่เพียงพอ เช่น หากมีสมาชิกได้รับบำนาญ 1,000 คน เดือนหนึ่งๆ เราจะต้องจ่ายบำนาญเดือนละ 300,000 บาท หรือปีละเกือบ 4 ล้านบาท เงินกองทุนคงจะไม่พอแน่ๆ ซึ่งเราอาจจะต้องให้สมาชิกจ่ายเงินสมทบเพิ่มอีกเดือนละ 2-5 บาท เพื่อจะได้มีเงินช่วยเหลือสมาชิกได้มากขึ้น หรือไม่ก็ต้องผลักดันให้รัฐบาลช่วยเรื่องเงินบำนาญ” ปชส.กองทุนฯ เผยสิ่งที่ยังกังวล

นอกจากนี้ สิ่งที่กองทุนฯ จะทำต่อไปก็คือ การทำงานด้านสุขภาพเชิงรุก โดยจะประสานให้องค์กรอื่นๆ ที่ทำเรื่องสุขภาพอยู่แล้ว เช่น กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มาทำงานร่วมกับชาวบ้านในชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มาให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องการออกกำลังกาย การดูแลรักษาสุขภาพ การลดเลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อโรคหัวใจ ความดัน โรคเบาหวาน ฯลฯ เพราะหากสมาชิกมีสุขภาพแข็งแรงก็จะเป็นผลดีต่อตัวเองและต่อกองทุนสวัสดิการ เพราะกองทุนฯ จะได้เองบในส่วนของเรื่องเจ็บป่วยไปทำในเรื่องอื่นๆ เช่น เรื่องบำนาญ หรือเอาไปเป็นทุนให้เด็กในชุมชนไปเรียนทางด้านแพทย์หรือพยาบาล เมื่อเรียนจบกลับมาก็ทำงานรับใช้ท้องถิ่น ถือเป็น การสร้างบุคลากรเพื่อเป็นการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

จากที่กล่าวไปแล้ว จะเห็นได้ว่าขบวนการพัฒนาต่างๆ ในตำบลดงขี้เหล็กที่เข้มแข็งขึ้นมาเพราะมีรากฐานมาจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือสถาบันการเงินนั่นเอง สิ่งที่สำคัญก็คือ กลุ่มและองค์กรต่างๆ ในตำบลสามารถเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้จริง มีรูปธรรมที่เห็นชัด จับต้องได้ ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งทุน การช่วยเหลือสมาชิกยามที่เดือดร้อน ไม่ว่าจะเกิดแก่ เจ็บ ตาย โดยชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของสถาบันการเงิน กองทุนหมู่บ้าน และกองทุนสวัสดิการชุมชน (ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกทั้ง 3 กองทุน) เมื่อเจ็บป่วยหรือเดือดร้อน หรือต้องการกู้ยืมเงินก็จะได้รับบริการหรือความช่วยเหลือจากทั้ง 3 กองทุน เช่น หากสมาชิกเจ็บป่วยต้องนอนโรงพยาบาล สถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิต ก็จะให้ค่าชดเชยคืนละ 200 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 10 คืน กองทุนหมู่บ้านให้ค่าชดเชยคืนละ 200 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 5 คืน และกองทุนสวัสดิการชุมชนให้คืนละ 100 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 10 คืน ถือว่าได้รับการช่วยเหลือ 3 ต่อหรือ 3 เด้งเลยทีเดียว แต่หากสมาชิกรายใดไม่มีวินัยในการออม ผักเงินไม่สม่ำเสมอ หรือผิดนัดชำระเงิน ก็อาจจะถูกตัดสิทธิการช่วยเหลือตามที่กำหนดเอาไว้ในระเบียบข้อบังคับของแต่ละกองทุน

แผนแม่บทชุมชน : แก้ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำด้วยการพึ่งตนเอง

ถึงแม้ว่าชาวตำบลดงขี้เหล็กจะมีแหล่งทุนเป็นของตัวเองเพื่อแก้ปัญหาปากท้องแล้วก็ตาม แต่งานพัฒนาที่จะช่วยยกระดับความคิดและเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาอื่นๆ ยังคงเดินทางต่อไปในปี 2547 เจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้เข้ามาให้ความรู้และคำแนะนำในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนแก่ชาวตำบลดงขี้เหล็ก ซึ่งหลักการสำคัญของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนก็คือ การเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ไม่ใช่รอให้ “ทางการเขาสั่งมาว่า” เหมือนในยุคผู้ใหญ่สี่

ในการทำแผนพัฒนาชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองนี้ ชาวบ้านจะต้องช่วยกันสำรวจข้อมูลต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นแหล่งทรัพยากร แหล่งน้ำ เส้นทางเดินของน้ำ แหล่งทุน ภูมิปัญญาชุมชน วัฒนธรรมประเพณี สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน สำรวจภายในครัวเรือนของตัวเองว่ามีรายรับ-รายจ่ายเท่าใด หยอดเปลื้องไปกับของฟุ่มเฟือย อันใดบ้าง ใช้จ่ายค่าปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงเป็นเงินเท่าใด การสำรวจข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้รู้จักชุมชนและตัวเองได้ดีขึ้น

เมื่อได้ข้อมูลต่างๆ มาแล้ว ชาวบ้าน จึงนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน มีการวิเคราะห์ สรุป และวางแผนแม่บทชุมชน ร่วมกันในปี 2548 ว่า จะพัฒนาชุมชนไปในทิศทางใด เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และความต้องการของชาว ชุมชนเอง ซึ่งจากการวางแผนแม่บทชุมชน ร่วมกันของชาวตำบลดงขี้เหล็ก จึงได้แผน งานที่สำคัญๆ เช่น การแก้ไขปัญหาขาด แคลนแหล่งน้ำ การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ และการยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือน ฯลฯ

การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแหล่ง น้ำเพื่อการเกษตร เนื่องจากชาวบ้าน ตำบลดงขี้เหล็กกว่า 80% มีอาชีพทาง การเกษตร โดยเฉพาะการเพาะปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ปลูกไผ่ตง มะนาว ทำสวน ผลไม้ ทำนา และปลูกผักเป็นอาชีพหลัก หากขาดแคลนแหล่งน้ำก็จะกระทบต่อการ ทำมาหากินของชาวบ้าน และจะส่งผลกระทบต่อ รายได้และเศรษฐกิจในครัวเรือน ท้ายที่สุดก็จะกระทบต่อสถาบันการเงินฯ และ กองทุนต่างๆ ในเมื่อชาวบ้านไม่มีเงินที่จะ ส่งเข้าสถาบันฯ หรือกองทุนในชุมชน ดังนั้น การแก้ไขปัญหาเรื่องแหล่งน้ำจึงถือเป็น เรื่องที่สำคัญและเร่งด่วนของชาวบ้าน

จากการสำรวจปัญหาการขาดแคลน แหล่งน้ำในตำบลดงขี้เหล็ก ชาวบ้านพบว่า 1. น้ำใต้ดินลดลง จากเดิมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เมื่อมีการเปลี่ยนที่นา มา ปลูกไผ่ตง รวมทั้งไม้ดอก ไม้ประดับตั้งแต่

ราวปี 2535 ทำให้ดินนาที่เคยกักน้ำลงสู่ใต้ ดินถูกทำลายลง ประกอบกับชาวบ้านต้อง สูบน้ำใต้ดินมาใช้ ปริมาณน้ำใต้ดินจึง ลดน้อยและเหือดแห้งลง

2. อาชีพเพาะปลูกไม้ประดับมีการ ขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในตำบลดงขี้เหล็ก และพื้นที่ใกล้เคียง ความต้องการน้ำจึงมี เพิ่มมากขึ้น ขณะที่แหล่งกักเก็บน้ำมีไม่ เพียงพอ บางแห่งดินเขิน ชำรุด ไม่ สามารถกักเก็บน้ำได้เต็มที่

3. พื้นที่ตำบลดงขี้เหล็กมีลักษณะลาดชันติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจากเขาใหญ่จึงไหลลงสู่แม่น้ำ ลำคลองอย่างรวดเร็ว ช้ำยังทำให้เกิดน้ำท่วม ในบางพื้นที่

4. ช่วงฤดูแล้ง พื้นที่หมู่ที่ 3, 4, 5, และ หมู่ที่ 8 ไม่สามารถใช้น้ำบาดาลได้ ชาว บ้านต้องสูบน้ำจากแม่น้ำปราจีนบุรีมาใช้ ผลที่ตามมาคือน้ำเค็มจาก อ.บ้านสร้าง หนุนเข้ามาแทนที่ ไม่สามารถนำน้ำไปใช้ เพื่อการเกษตรได้

นอกจากนี้ชาวตำบลดงขี้เหล็กยังได้

ร่วมกับบริษัทปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ทำการสำรวจและวิจัยปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำในชุมชนเพิ่มเติมตั้งแต่ปี 2552 โดยมีการทำแผนที่ทางกายภาพหรือสร้างแบบทดลอง (Model) การจัดการน้ำขึ้นมา เพื่อให้ชาวบ้านมองเห็นความลาดชันของพื้นที่ เห็นทิศทางการไหลของน้ำ และแหล่งต้นน้ำของตำบล ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลเพิ่มเติมแล้ว ชาวตำบลดงขี้เหล็กและนักวิชาการจาก ปตท.จึงได้ข้อสรุปร่วมกันว่า

1. จะต้องมีการฟื้นฟูและดูแลป่าต้นน้ำบริเวณเขาชีปัด ด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อให้เป็นพื้นที่ซับน้ำในฤดูฝนและชะลอการไหลของน้ำ

2. มีการเก็บข้อมูลเพื่อสำรวจปริมาณการใช้น้ำทั้งชุมชนว่ามีความต้องการน้ำเท่าใด ขาดแคลนเท่าใด เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทั้งตำบล

3. นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน ทั้งชาวบ้าน แกนนำชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำ และ

4. มีการบริหารจัดการน้ำในระดับครัวเรือน ด้วยการจัดแบ่งพื้นที่กักเก็บน้ำ ขุดบ่อน้ำให้มีความลาดหลั่น ใช้น้ำอย่างประหยัด เช่น ใช้สปริงเกอร์รดน้ำสลักกับสายรดน้ำตามปริมาณความต้องการของพืชแต่ละชนิด และลดการใช้สารเคมีเพื่อไม่ให้แหล่งน้ำปนเปื้อนสารพิษ

ส่วนแผนการแก้ไขปัญหาการขาด

แคลนน้ำในระยะยาวนั้น มีข้อสรุปว่า

1. จะต้องมีการสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อรองรับน้ำที่ไหลมาจากน้ำตกวังบ่อ

2. ต้องมีการวางท่อส่งน้ำจากอ่างเขาไม้ปล้องเพื่อให้น้ำไหลมาลงที่คลองเกษียรซึ่งเป็นแหล่งน้ำใช้ของชาวบ้าน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการทั้ง 2 ข้อข้างต้นนั้นจะต้องเสนอเรื่องผ่านชั้นตอนราชการหลายหน่วยงาน เช่น กรมชลประทาน ป่าไม้ ฯลฯ ต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณา รวมทั้งต้องใช้งบประมาณไม่ต่ำกว่า 150 ล้านบาท โดยชาวบ้านได้ยื่นเรื่องผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้พิจารณาช่วยเหลือแล้ว ทั้งนี้ในเบื้องต้นกรมชลประทานได้แจ้งว่า พื้นที่ที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำมีสภาพเป็นดินทรายจะทำให้กักเก็บน้ำไม่อยู่ ขณะที่สำนักงบประมาณก็แจ้งว่าหากอ่างเก็บน้ำได้เพียง 2-3 ล้านลูกบาศก์เมตรก็ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน จึงให้ชาวบ้านไปสำรวจข้อมูลและปริมาณการใช้น้ำมาใหม่

จากเหตุผลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ชาวตำบลดงขี้เหล็กเองต่างก็มีบทเรียนและมีข้อสรุปอยู่แล้วว่าจะไม่รอความช่วยเหลือจากใคร โดยตอนนี้ชาวบ้านได้ลงมือขุดบ่อกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้เองแล้ว 11 ครัวเรือน ขนาดของบ่อที่เหมาะสมจะต้องมีความกว้างไม่เกิน 6 เมตร เพราะหากบ่อมีความกว้างมากก็จะทำให้น้ำระเหยออกไปมาก ดังนั้นการขุดบ่อจึงควร

ชุดให้มีความยาวขนานไปกับพื้นที่ มีความลึกไม่ต่ำกว่า 4 เมตร และชุดบ่อให้มีความลาดหลั่นกัน เพื่อแบ่งน้ำไปใช้รดต้นไม้ส่วนหนึ่ง และพื้นที่บ่ออีกส่วนหนึ่งก็สามารถใช้เลี้ยงปลาได้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังร่วมกันซ่อมแซมฝายน้ำที่ชำรุดเพื่อให้กักเก็บน้ำได้เต็มที่ไม่วไหลทิ้งโดยเปล่าประโยชน์

บุญศรี จันทรชัย ประธานสถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่น กล่าวถึงการพึ่งตนเองด้านแหล่งน้ำว่า หากสมาชิกสถาบันการเงินฯ รายใดต้องการมีแหล่งกักเก็บน้ำเป็นของตัวเอง ทางสถาบันการเงินฯ ก็จะให้กู้ยืมเพื่อนำไปขุดบ่อน้ำ รายละไม่เกิน 10,000 บาท คิดดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 50 สตางค์ ผ่อนชำระคืนภายใน 1 ปี โดยสมาชิกที่จะกู้ยืมจะต้องรวมกลุ่มกัน 5-10 คน เพื่อเป็นการค้ำประกันกันเองและกระจายบ่อน้ำออกไปให้มาก ๆ ซึ่งหากมีบ่อน้ำเพิ่มมากขึ้นก็จะทำให้พื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น อากาศก็ไม่แห้งแล้ง

อย่างไรก็ดี ก่อนหน้านี้แกนนำในการพัฒนาตำบลดงขี้เหล็กต่างก็มองเห็นปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งน้ำและปัญหาการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำบริเวณเขาศิปิดพื้นที่กว่า 1,600 ไร่ โดยในปี 2528 ได้มีการทำบุญทอดผ้าป่าเพื่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นที่เขาศิปิด อันเป็นกุศโลบายในการรักษาป่าต้นน้ำ เนื่องจากมีคนลักลอบขึ้นไปบุกรุกทำลายป่าเขาศิปิดจนกลายเป็นเขาค้อโล้น แกนนำชาวบ้านจึงได้จัดสร้างพระพุทธรูป

ขนาดใหญ่ขึ้นมา มีพระสงฆ์ขึ้นมาปฏิบัติธรรม รวมทั้งช่วยกันปลูกต้นไม้และดูแลรักษาป่า สภาพป่าเขาศิปิดจึงเริ่มฟื้นตัวต่อมาทางราชการได้สร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นที่บริเวณร่องเขาศิปิด มีความจุประมาณ 60,000 ลูกบาศก์เมตร แต่ก็ยังไม่พอเพียงกับปริมาณความต้องการใช้น้ำในตำบลดงขี้เหล็กที่มีประมาณวันละ 50,000 ลูกบาศก์เมตร ในปี 2550 ชาวบ้านจึงร่วมกันปลูกป่าเพิ่มเติมเนื้อที่กว่า 80 ไร่ เพื่อให้เป็นพื้นที่ซับน้ำ จนกระทั่งล่าสุดชาวบ้านจึงพึ่งตัวเองด้วยการขุดบ่อน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร

พัฒนากลุ่มออมทรัพย์-ยกระดับครัวเรือน

ด้านการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์หรือสถาบันการเงินฯ นั้น แม้ว่าระบบการบริหารงานต่างๆ ภายในสถาบันการเงินฯ จะลงตัวแล้วก็ตาม แต่ก็ต้องมีการยกระดับเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของสถาบันการเงินฯ ขึ้นมา ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบันทึกข้อมูล การรับ-ฝากเงิน การกู้ยืม การชำระเงิน มีการนำเครื่องนับเงินอัตโนมัติมาใช้เหมือนธนาคารทั่วไป ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ทั้งต่อเจ้าหน้าที่และผู้ที่มาใช้บริการ นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมการใช้คอมพิวเตอร์เบื้องต้นให้แก่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนมีการฝึกอบรมเรื่องระบบบัญชี การตรวจสอบงบดุล การแก้ปัญหาหนี้เสีย การบริหารเงินให้เกิดประโยชน์หรือให้

งอกเงยขึ้นมา ฯลฯ โดยได้รับความช่วยเหลือด้านความรู้และการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) รวมทั้งธนาคารออมสินด้วย

บรรจง พรหมวิเศษ กล่าวถึงการพัฒนาและปัจจัยที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์มีความเข้มแข็ง มีฐานะเป็นปีกแผ่นมั่นคง จนยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินฯ ว่า ต้องมีองค์ประกอบหลายๆ อย่างด้วยกัน อันดับแรกก็คือ คณะกรรมการหรือผู้นำ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน เช่น ต้องไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ติดอบายมุข มีความเสียสละ หุ่นทำงานเพื่อส่วนรวม ทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือ ศรัทธา

อันดับต่อมาก็คือ การบริหารงานที่ซื่อสัตย์โปร่งใสของคณะกรรมการ มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน เช่น มีประธาน มีคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการสินเชื่อ คณะกรรมการตรวจสอบ และคณะกรรมการส่งเสริมกิจกรรม ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้จะต้องมีการพัฒนาระดับความรู้อยู่ตลอดเวลา

“นอกจากนี้ยังต้องมีการตีประกาศชี้แจงสถานะการเงินของกลุ่มอย่างเปิดเผย ถ้าใครสงสัยก็สามารถตรวจสอบได้ กรรมการก็ต้องรีบชี้แจงให้สมาชิกเข้าใจ ไม่ใช่ปิดบังเอาไว้อะไร สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านไว้วางใจ และอันดับสุดท้ายก็คือ ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ไม่ใช่สั่งการแบบบุคคลใหญ่ลิ ต้องกระตุ้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมคิด กล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ขณะเดียวกันคณะกรรมการก็ต้องรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านด้วย ไม่ใช่ถือว่าตัวเองถูกต้องหรือเป็นใหญ่แต่เพียงฝ่ายเดียว” บรรจงให้ข้อคิด

ปัจจุบันสถาบันการเงินฯ มีคณะกรรมการบริหารงานทั้งหมด 21 คน มีกรรมการฝ่ายต่างๆ หมุนเวียนกันเข้ามาทำงาน ทั้งนี้จะมีการคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ทุกปี โดยใช้วิธีการลงเสียงของสมาชิกในการประชุมใหญ่ประจำปีเพื่อให้ได้คณะกรรมการที่ชาวบ้านเห็นว่ามีคุณสมบัติและมีความเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม โดยกรรมการจะได้รับเบี้ยเลี้ยงตอบแทนเฉพาะวันที่มาทำงานวันละ 250 บาท

เดือนหนึ่ง 4 วัน นอกจากนี้ยังมีการจ้างพนักงานประจำเพื่อทำบัญชีและงานธุรการอีก 2 คน

สำหรับแผนแม่บทชุมชนในการพัฒนาระดับครัวเรือนนั้น จากการสำรวจข้อมูลครัวเรือนและชุมชนตำบลงิ้วเหล็ก ในปี 2548 พบว่า ชาวบ้านแต่ละครอบครัวมีรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ตลอดจนสารเคมีขับไล่แมลงปีละหลายหมื่นบาท บางครอบครัวสูงถึง 4-5 หมื่นบาท เพื่อเป็นการลดรายจ่าย จึงมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขึ้นมาเพื่อฝึกอบรมการทำปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักชีวภาพ โดยใช้เศษพืชจากชุมชนหรือโรงงานข้างเคียง เช่น หัวหน่อไม้ เปลือกสับปะรด เปลือกเงาะ มูลสัตว์หรือน้ำปัสสาวะมาหมัก และ การทำน้ำส้มควันไม้เพื่อใช้ขับไล่แมลงศัตรูพืช ฆ่าเชื้อรา รวมทั้งยังช่วยเร่งการเจริญเติบโตสร้างความแข็งแรงให้แก่พืชและใช้เป็นหัวเชื้อในการหมักปุ๋ยอินทรีย์ได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีการทำแก๊สชีววมวลจากมูลสัตว์เพื่อนำมาผลิตเป็นแก๊สใช้หุงต้มภายในครัวเรือนอีกด้วย

ประสิทธิ์ ลับแล อายุ 50 ปี เกษตรกรต้นแบบบ้านขอนแก่น หมู่ 10 เล่าว่า ครอบครัวของตนมีภรรยา 1 คน ลูก 2 คน มีอาชีพปลูกไม้ประดับ เช่น ลำดวน หูกระจง มะขาม ฯลฯ และเลี้ยงวัวเนื้อ 8 ตัว ที่ผ่านมาได้กู้เงินไปประกอบอาชีพแล้วจำนวน 20,000 บาท มีรายได้จากการขาย

ประสิทธิ์ ลับแล

ไม้ประดับหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วประมาณเดือนละ 10,000 บาท ปัจจุบันมีเงินสะสมฝากสถาบันการเงินฯ ประมาณ 120,000 บาท ปีที่ผ่านมาได้รับเงินปันผลจากสถาบันการเงินประมาณ 6,000 บาท เพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน เมื่อมีการอบรมทำแก๊สชีววมวลจากมูลสัตว์เพื่อใช้หุงต้มในครัวเรือนเขาจึงได้เข้าร่วมอบรมด้วย

“ตอนนี้ผมมีถังหมักชีวะ 2 บ่อ ต้องตักชีวะใส่ทุกวัน หมักประมาณ 15 วันก็จะได้แก๊สเอาไปใช้ในครัวเรือน โดยจะต่อท่อจากบ่อหมักไปในครัว แล้วทำวาล์วปิด-เปิดแก๊ส ช่วยให้ไม่ต้องเสียเงินค่าแก๊สที่เคยใช้เดือนละ 1 ถึง หรือลดค่าใช้จ่ายได้อย่างน้อยเดือนละ 300 บาท ส่วนชีวะที่หมักแล้วก็เอาไปทำเป็นปุ๋ยรดต้นไม้กลางแจ้งดี ประหยัดค่าปุ๋ยได้อีกเดือนละไม่น้อย” ประสิทธิ์กล่าว

ปัจจุบันมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ และแก๊สชีววมวลในหลายหมู่บ้าน เช่น ที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองขนาท หมู่ 7 และที่ศูนย์สมุนไพรมันดงบัง หมู่ 6 ซึ่งเป็นแหล่ง

ปลูกสมุนไพรหลายชนิดส่งจำหน่ายให้แก่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรเพื่อนำไปผลิตเป็นยาสมุนไพรและผลิตภัณฑ์ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนในหลายหมู่บ้านเพื่อให้สมาชิกครัวรายได้และหาทางลดรายจ่าย จากรายจ่ายค่าปุ๋ยและสารเคมีในแต่ละปีๆ ละหลายหมื่นบาทต่อครอบครัว เมื่อลดรายจ่ายลงไปก็เท่ากับเป็นการเพิ่มรายได้ขึ้นมานั่นเอง

สภาองค์กรชุมชน เวทีประชาธิปไตยชาวบ้าน

ตำบลจขี้เหล็กก็ไม่ต่างไปจากกลุ่มองค์กรชาวบ้านอื่นๆ ทั่วประเทศ ซึ่งที่ผ่านมามุ่งเน้นงานพัฒนาเฉพาะเรื่อง เฉพาะ

กิจกรรม หรือเฉพาะประเด็น เช่น ทำกลุ่มออมทรัพย์ก็เน้นการแก้ไขปัญหาเรื่องแหล่งทุนของชาวบ้าน ทำเรื่องเกษตรอินทรีย์ก็เพื่อลดรายจ่าย ทำเรื่องป่าชุมชนก็เพื่อให้มีแหล่งอาหาร ฯลฯ คือต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิด ไม่ได้มองถึงรากเหง้าของปัญหา ไม่ได้มองถึงการเชื่อมโยงพลังชุมชนเข้าหากันเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงนโยบาย ด้วยเหตุผลดังกล่าว แกนนำพัฒนาชุมชนทั่วประเทศจึงได้ร่วมกันร่างและผลักดันพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนจนมีผลบังคับใช้ในปี 2551 เพื่อเป็นกลไกและเครื่องมือในการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง แก้ปัญหาและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน *

* มาตรา ๒๑ ให้สภาองค์กรชุมชนตำบล มีภารกิจดังต่อไปนี้ (๑) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ (๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน (๓) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมถึงลดต้นทุนการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน (๔) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๕) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๖) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย (๗) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชนรวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

มาตรา ๒๗ ให้ที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล ดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (๑) เสนอแนวทางการพัฒนาจังหวัดต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด (๒) เสนอแนะต่อผู้ว่าราชการจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนในเรื่องการจัดทำบริการสาธารณะและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม (๓) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดี ก่อนหน้านี้บรรดาแกนนำในตำบลดงขี้เหล็กก็มีแนวความคิดว่าทำอะไรจึงจะทำให้กลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในตำบลกว่า 30 กลุ่มมารวมกันเพื่อให้มีพลังในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน แต่ก็ยังไม่มีแนวทางหรือรูปธรรมที่ชัดเจน คงมีเพียงการใช้ **“ชมรมพลังแผ่นดินท้องถิ่นสามัคคี”** เป็นเวทีสัญจรในการพูดคุยปัญหาของตำบล เมื่อมี พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนออกมาจึงถือว่าสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นแกนนำจึงได้มีการจัดเวทีทำความเข้าใจกับกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชน แล้วดำเนินการจัดแจ้งจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็กขึ้นมาในเดือนสิงหาคม 2551 โดยมีผู้แทนชุมชนจำนวน 36 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

“สภาองค์กรชุมชนถือเป็นเวทีประชาธิปไตยของชาวบ้านอย่างแท้จริง เราไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้แทนสภาฯ ที่จะเข้าร่วมประชุมได้เท่านั้น แต่ชาวบ้านทั่วไปก็เข้ามาเสนอความเห็นได้ บางคนไม่เคยจับไมค์พูดมาก่อน ตอนแรกก็สั่น พูดผิดพูดถูก แต่พอได้มีโอกาสพูดก็เกิดความเชื่อมั่น กล้าแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนวทางแก้ปัญหาได้ หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่นเราก็เชิญเข้ามาร่วมรับฟังปัญหาถือว่าเป็นเวทีของทุกคน เช่น เมื่อก่อน

บางหน่วยงานก็อาจจะไม่เข้าใจว่าสภาองค์กรชุมชนคืออะไร จะมาทำงานซ้ำซ้อนกับเขา หรือจะมาจับผิดหรือเปล่า เมื่อทุกหน่วยงานเข้าใจตรงกันแล้วก็ไม่มีปัญหาในการทำงาน โดยเราจะจัดเวทีสัญจรไปทุกๆ หมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง” บรรจง พรหมวิเศษ ในฐานะประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็กชี้บทบาทของสภาฯ

การใช้สภาองค์กรชุมชนฯ เป็นเวทีพูดคุยเพื่อนำเสนอปัญหาและร่วมกันหาทางออกในตำบลนั้น ที่ผ่านมามีชาวบ้านได้เสนอประเด็นปัญหาที่สำคัญอยู่ 2 เรื่องใหญ่ๆ คือ 1.ปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งน้ำ และ 2.ปัญหาเรื่องยาเสพติด โดยปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งน้ำก็ถือได้ว่าการขับเคลื่อนมาตั้งแต่ครั้งมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในปี 2548 และดำเนินการต่อเนื่องเรื่อยมา เมื่อมีเวทีสภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือก็ทำให้การผลักดันปัญหาออกไปสู่กว้าง

มีการดึงองค์กรภาคีเครือข่ายเข้ามาร่วมทั้งในฐานะให้คำปรึกษา และให้งบประมาณในการพัฒนา เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ช่วยฝึกอบรมนักวิจัยชาวบ้านเพื่อสำรวจและวิจัยปัญหา นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนและเสนอแนวทางแก้ไข จนนำไปสู่การเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหาการขาดแคลนน้ำในเชิงนโยบาย เช่น ข้อเสนอของชาวบ้านที่ให้มีการสร้าง

อ่างเก็บน้ำ หรือต่อท่อส่งน้ำเข้ามาในตำบล ส่วนปัญหาเรื่องยาเสพติด โดยเฉพาะเรื่องยาบ้า นั้น เนื่องจากจังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ติดต่อกับชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้มีการลำเลียงหรือใช้เป็นเส้นทางผ่านของยาเสพติดจากชายแดนเข้าสู่เมือง ประกอบกับเศรษฐกิจของจังหวัดปราจีนบุรีถือว่าค่อนข้างดี มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่มากมาย และมีพืชผลทางการเกษตรที่ทำรายได้ตลอดปี ทำให้ผู้ค้ายาเสพติดหันมาหลุกค้าภายในจังหวัด โดยเฉพาะในหมู่วิญรูน ตลอดจนผู้ใช้แรงงานทำให้ยาเสพติดระบาดไปทั่ว ในตำบลดงขี้เหล็กก็ไม่เว้น ดังนั้นสภาองค์กรชุมชนจึงเป็นเวทีที่สะท้อนปัญหาเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด เช่น ผู้ว่าฯ ตำรวจ นำไปแก้ไข

ขณะเดียวกันภายในตำบลดงขี้เหล็ก ก็มีการจัดตั้งอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน 135 คน และตำรวจบ้านจำนวน 65 คน มีการอบรมหลักสูตรการป้องกันอาชญากรรม และร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน สอดส่องไม่ให้ลูกหลานของตนไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และที่สำคัญก็คือ การทำให้ครอบครัวอบอุ่น โดยการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเพื่อเป็นเกราะป้องกันยาเสพติด

30 ปีบนเส้นทางสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

จากการริเริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่นเมื่อปี 2524 จวบจนบัดนี้ ชาวบ้านในตำบลดงขี้เหล็กผ่านการเรียนรู้การพึ่งตนเองมาเกือบครบ 30 ปี กิจกรรมต่างๆ ในชุมชนแตกกิ่งแตกช่อออกไปมากมาย แม้ไม่อาจพูดได้เต็มปากว่าชาวตำบลดงขี้เหล็กสามารถจัดการตนเองหรือพึ่งพาตนเองได้ในทุกๆ ด้าน แต่กระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาก็พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ชาวตำบลดงขี้เหล็กใช้ทุนภายในชุมชนแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมาตลอด โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอก เช่น

1. การแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ ด้วยการระดมเงินฝากจากคนในชุมชนเอง แล้วนำมาให้สมาชิกที่เดือดร้อนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ กล่าวเฉพาะสถาบันการเงินฯ บ้านขอนแก่น ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนทั้งหมดประมาณ 69 ล้านบาท ดอกผลที่เกิดจากการบริหารงานก็นำมาปันผลคืนสมาชิก และกลับคืนสู่ชุมชนในรูปแบบของสวัสดิการและสาธารณประโยชน์

ตัวอย่างเมื่อสิ้นปี 2553 สถาบันการเงินฯ บ้านขอนแก่นมียอดเงินกำไรก่อนการปันผลจำนวน 5,161,019 บาท ยอดเงิน

จำนวนนี้จะนำไปปันผลให้แก่สมาชิก 75% (สมาชิกประมาณ 2,179 ราย) ช่วยสมาชิกที่เสียชีวิตรวม 482,007 บาท ช่วยค่ารักษาพยาบาลรวม 162,793 บาท ทุนการศึกษา รวม 120,392 บาท นอกจากนี้ยังนำเงินไปซ่อมแซมไฟฟ้าริมถนนและซ่อมแซมฝายกันน้ำเป็นเงินเกือบ 200,000 บาท โดยไม่ต้องพึ่งงบประมาณจากทาง อบต. หรือหน่วยงานราชการแต่อย่างใด

2. ใช้กลุ่มออมทรัพย์หรือสถาบันการเงินฯ เป็นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กองทุนเงินล้าน) ซึ่งปัจจุบันตำบลดงขี้เหล็กมีเงินรวมกันกว่า 17 ล้านบาท จาก 14 หมู่บ้านสามารถให้ชาวบ้านกู้ยืมไปประกอบอาชีพได้ไม่เกินรายละ 20,000 บาท และมีกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีสมาชิกกว่า 4,000 คน มีเงินหมุนเวียนกว่า 4 ล้านบาท ช่วยสวัสดิการสมาชิกตั้งแต่แรกเกิด - เสียชีวิต

3. การแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ ที่ผ่านมาสถาบันการเงินฯ ได้ช่วยปลดหนี้ นอกระบบให้แก่สมาชิกในชุมชนไปแล้วไม่ต่ำกว่า 40 ราย ยอดเงินรวมประมาณ 1,500,000 บาท

4. การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านขุดบ่อน้ำเอาไว้ใช้เอง ขณะนี้ดำเนินการไปแล้ว 11 บ่อ และหากสมาชิกสถาบันการเงินฯ รายใดต้องการจะขุดบ่อ สถาบันฯ ก็จะให้กู้รายละ

10,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 50 สตางค์ โดยไม่ต้องรองงบประมาณหรือโครงการความช่วยเหลือจากทางราชการ นอกจากนี้ชาวบ้านยังร่วมกันปลูกต้นไม้บริเวณบ่อดินน้ำเพื่อให้เป็นแหล่งซับน้ำและชะลอการไหลของน้ำไม่ให้ไหลทิ้งโดยเปล่าประโยชน์

5. การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย สถาบันการเงินฯ บ้านขอนแก่นวางมีแผนการในการจัดซื้อที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย เพื่อให้สมาชิกที่มีความต้องการที่ดินได้มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยการผ่อนชำระเป็นรายเดือนกับสถาบันฯ ขณะนี้อยู่ในระหว่างการจัดหาที่ดิน

6. การมีสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเวทีประชาธิปไตยและเป็นเวทีขับเคลื่อนแผนพัฒนาและการแก้ไขปัญหาทั้งชุมชน ถึงแม้ว่าจะเริ่มต้นได้ไม่นาน แต่สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็กก็เป็นเวทีในการระดมคน ระดมความคิด บางครั้งอาจจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แต่ก็สามารถใช้เวทีแห่งนี้ไปสู่การเจรจาแก้ไขปัญหาและยุติความขัดแย้ง รูปธรรมการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากเวทีสภาองค์กรชุมชนที่เด่นชัดก็คือการแก้ไขปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งน้ำ โดยเชื่อมโยงไปสู่การใช้สถาบันการเงินในชุมชนเป็นแหล่งทุนในการขุดบ่อ กักเก็บน้ำ เพื่อมุ่งไปสู่ตำบลที่มีน้ำพอเพียง ฯลฯ

สำหรับทิศทางข้างหน้าในการจัดการตนเองนั้น บรรจง พรหมพิเศษ กล่าวว่

ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ต.ป่าคลอก จ.ภูเก็ต

• สภาพปัจจุบัน

บ้านบางโรง อยู่ในพื้นที่หมู่ 3 ต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต เป็นพื้นที่ปากอ่าวที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าชายเลน อยู่ห่างจากเมืองภูเก็ตประมาณ 22 กิโลเมตร ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบอาชีพสวนยางพารา ทำการประมง และรับจ้าง

บ้านบางโรง ตำบลป่าคลอก จ.ภูเก็ต เป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นด้านการพัฒนาในมิติที่หลากหลาย เช่น มีกลุ่มออมทรัพย์และ

สถาบันการเงิน “อัลอาบานะห์” ที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนด้านสวัสดิการ การปลดปล่อยหนี้สินนอกระบบ การจัดหาที่อยู่อาศัย การดำเนินธุรกรรมทางการเงิน ตามหลักศาสนาในระบบทุนชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง ชาวชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย

• สภาพปัญหาที่ผ่านมา

บ้านบางโรงที่เราเห็นในวันนี้ เมื่อ

30 ปีที่ผ่านมาเป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในชุมชน ป่าชายเลนถูกทำลายภายหลังจากที่รัฐบาลได้เปิดสัมปทานป่าเมื่อปี 2513 ทรัพยากรสัตว์น้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลง ส่วนหนึ่งมาจากการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ การทำนากุ้ง เกิดปัญหาป่าชายเลนทรุดโทรม การขายที่ดินของชาวบ้านให้กับนายทุน ทำให้คนในชุมชนไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย มีปัญหาหนี้สินติดตามมา ประชาชนรอพึ่งราชการและนายทุนเป็นหลัก

• กลุ่มแกนนำเยาวชนที่ยืนหยัดและมุ่งมั่น

ในช่วงปี 2516 - 2518 กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ประมาณ 40 คน ตระหนักและรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ทรัพยากรที่ถูกทำลาย การสูญเสียที่ดินของชาวบ้าน มีความสนใจเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้กลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม สนใจการทำเกษตรและอาชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ในสมัยนั้นมีเจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่เกษตร เจ้าหน้าที่กศน.เข้ามาในชุมชนเพื่อส่งเสริมงานพัฒนาชุมชนและการทำเกษตร รวมทั้งสนับสนุนให้เยาวชนไปศึกษาดูงานต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น แคนาดา อินโดนีเซีย ในเรื่องการทำการเกษตร การพัฒนาอาชีพ และการอนุรักษ์ทรัพยากร ฯลฯ

• การรวมกลุ่มของชุมชนในปี 2535

มีการรวมกลุ่มของคนที่สนใจงานอนุรักษ์ ในขณะที่พื้นที่ป่าชายเลนถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง มีการตัดไม้ทำถ่านขาย มีการปักเขตจองพื้นที่เพื่อขายไร่ละ 8,000 บาท ความคิดเพื่อการฟื้นฟูป่าชายเลนได้เริ่มต้นอย่างจริงจัง ให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรักและหวงแหนต่อทรัพยากรในพื้นที่ ธรณรงค์ และส่งเสริมเด็กเยาวชนให้ปลูกป่า มีความเห็นว่าการอนุรักษ์คือเป้าหมาย แต่วิธีการได้เลือกใช้หลายวิธี เช่น การกระจายคนไปทำงานในชุดต่างๆ เช่น อยู่ในกรรมการมัสยิด อยู่ในทีมงานของ อบต. และอยู่ในงานพัฒนากลุ่มต่างๆ ทำงานทุกเรื่อง ทั้งเรื่องศาสนา การอนุรักษ์

• กองทุนปลดเปลื้องหนี้สินและกลุ่มออมทรัพย์อัลลาบานะห์

ในปี 2535 แกนนำชุมชนได้สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนปลดเปลื้องหนี้สินที่บ้านบางโรง ได้เงินมาครั้งแรก 27,000 บาท สำหรับผู้เดือดร้อนรอบแรกจำนวน 12 ครอบครัว มีการไถ่ถอนที่ดินชาวบ้านที่ติดจำนองจากนายทุน แก่ปัญหาหนี้สิน การเจ็บป่วย การศึกษา และต่อมาในปี 2540 ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์อัลลาบานะห์ที่บ้านบางโรง ทั้งนี้ในปี 2537 มีกลุ่มนักพัฒนา (NGO) เข้ามาทำงานเรื่องการ

อนุรักษ์ในชุมชน ซึ่งแกนนำชุมชนเห็นว่าวิธีการของนักพัฒนาในขณะนั้น ไม่เหมาะกับวัฒนธรรมชุมชน เพราะชุมชนขับเคลื่อนงานโดยใช้ศาสนาเป็นหลักกรรมนำทาง

กลุ่มออมทรัพย์อัลอาบานะห์ เริ่มต้นด้วยสมาชิก 33 คน เงินออมแรกเริ่ม 27,000 บาท ทำหน้าที่บริหารจัดการด้านการเงิน กลุ่มฯ มีความเติบโตและได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งต่อมากลุ่มได้ปลดเปลื้องหนี้สิน และกลุ่มออมทรัพย์ได้รวมเป็นกลุ่มเดียวกัน ปัจจุบันมีสมาชิก 720 คน มีเงินออมและเงินหมุนเวียนกว่า 32 ล้านบาท ได้ช่วยเหลือสมาชิกในการปลดเปลื้องหนี้สิน ไล่ถอนที่ดินคืน

จากนายทุนกลับมาเป็นของชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านจ่ายเงินคืนให้กับกลุ่มออมทรัพย์ตามกำลังที่ผ่อนได้ อีกบทบาทหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์คือการส่งเสริมให้มีสหกรณ์ในชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ที่ต้องทำนิติกรรมบางอย่าง เช่น การจัดซื้อที่ดินเพื่อแบ่งขายให้ชาวบ้านที่ยากไร้ที่ดินที่อยู่อาศัย และนิติกรรมด้านอื่นๆ

• **จัดซื้อที่ดินเป็นสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย และบริการอื่นๆ ให้กับชุมชน**

กลุ่มออมทรัพย์ได้ดำเนินการจัดซื้อที่ดินเพื่อประโยชน์ เพื่อแก้ปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยให้กับผู้ไร้ที่อยู่อาศัยในชุมชน

และการทำธุรกิจที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ มีทรัพย์สินเป็นที่ดินจำนวน 4 แปลง รวมกว่า 40 ไร่ ได้แก่ แปลงที่ 1 เป็นของกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 2 ไร่ ซึ่งมีทั้งสวนมะพร้าวและการขุดบ่อสาธารณะเพื่อขายน้ำให้กับชาวบ้าน แปลงที่ 2 เป็นของสหกรณ์ พื้นที่กว่า 3 ไร่ มีการจัดสรรแบ่งแปลงขายให้กับชาวบ้านที่เดือดร้อนจำนวน 30 ครั้วเรือน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่นำไปขายต่อให้คนอื่น ตอนนี้เหลืออยู่เพียง 6 ราย ทำให้สหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ได้รับบทเรียนจากการที่ชาวบ้านได้สิทธิในที่ดินแล้วนำไปขายต่อ แปลงที่ 3 จำนวน 27 ไร่นำมาจัดสรรแบ่งขายจำนวน 200 กว่าแปลง ซึ่งสหกรณ์ได้มีการลงทุนซื้อที่ดินและพัฒนาสาธารณูปโภคด้วยการทำถนน คุระบายน้ำ วงเงินลงทุน 25 ล้านบาท มีการเปิดขายให้กับบุคคลทั่วไปยกเว้นชาวต่างชาติแปลงหนึ่งมีขนาด 50 ตารางวา ขายแปลงละ 400,000 บาท ปัจจุบันมีการขายและได้ทุนคืนมาแล้ว 80% ถ้าขายได้ทั้งหมดสหกรณ์จะได้รับเงินจำนวน 42 ล้านบาท แปลงที่ 4 กลุ่มออมทรัพย์เป็นเจ้าของพื้นที่ จำนวน 8 ไร่ จัดซื้อมาเพื่อทำธุรกิจ นอกเหนือจากการมีสหกรณ์ของชุมชนเพื่อจัดทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชนแล้ว ยังได้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินของชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการลงทุนและตรวจสอบอันเนื่องมาจากการใช้เงินของกลุ่มออม

ทรัพย์ในการทำธุรกิจที่ก่อให้เกิดรายได้

• ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

การทำงานเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนได้เริ่มมาตั้งแต่ปี 2537 และทำอย่างจริงจังในปี 2540 ถึงปัจจุบัน ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ดำเนินการในปี 2542 โดยใช้ทุนในชุมชนและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมหรือ SIF ให้เงินมา 800,000 บาท นำมาปรับภูมิทัศน์ของชุมชน ทำศูนย์เรียนรู้กระชัง เกษตรให้งบประมาณ 1 ล้านบาท นำมาปรับปรุงห้องน้ำ พัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ ทำศูนย์เรียนรู้กระชังต่อเนื่องจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

เพื่อรองรับการฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีสถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตภูเก็ต และการศึกษานอกโรงเรียน ได้ทำงานวิจัยชุมชน หัวข้อการวิจัยครอบคลุมเรื่องป่าชายเลน โดยที่บ้านบางโรงมีป่าชายเลน 2,800 ไร่ ตำบลป่าคอกมีป่าชายเลน 3,800 ไร่ หมู่บ้านทะเลซึ่งที่บ้านบางโรงและหมู่ 2 หมู่ 3 มีหมู่บ้านทะเลในพื้นที่กว่า 1,000 ไร่ ปะการังป่าดิบชื้น น้ำตกบางแป และประวัติศาสตร์ชุมชน

เป้าหมายของงานวิจัยและการอนุรักษ์ คือ การแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชนที่ใช้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นเครื่องมือ แนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนไม่ได้แยกออกจากหลักการของศาสนา ซึ่งในระยะแรกถูกวิจารณ์ว่าจะทำได้หรือไม่ ตัวอย่างของการพัฒนาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนและเป็นรูปธรรมของการจัดการตนเองที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน มีส่วนเสริมสร้างสวัสดิการชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สำคัญ ได้แก่

- **การส่งเสริมครัวชุมชน** มีร้านอาหารที่ดำเนินการโดยคนในชุมชน ใช้ทรัพยากรในชุมชน เน้นอาหารสด อร่อย ราคาถูก รายได้จากครัวชุมชนจัดเข้า

กองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านบางโรงปีละ 100,000 บาท

- **ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน** ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจากภายในประเทศและต่างชาติปีละ 48,000 คน มีกิจกรรมพายเรือดูระบบน้ำ การเดินป่าดิบชื้น การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน ที่พักโฮมสเตย์ แค้มป์พักแรมบนเกาะ ฯลฯ ผู้นำชุมชนเล่าว่าเสน่ห์ของเราคือการทำงานโดยชาวบ้าน วิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่ดั้งเดิม และอาหารทะเลสดๆ ราคาถูกกว่าที่อื่น ๆ ในภูเก็ต

- **การจัดการทำเทียบเรือโดยชุมชน** ในอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จ.ภูเก็ตได้เสนองบประมาณเพื่อสร้างท่าเรือขนาดใหญ่ แต่ชุมชนเห็นว่าควรทำเป็นท่าเรือขนาดเล็กที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้

โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2544 ชุมชนได้เช่าทำเทียบเรือจาก อบต. มาบริหารจัดการเอง ค่าเช่าในปัจจุบันอยู่ที่ปีละ 25,000 บาท เรือที่เทียบท่ากำหนดเป็นเรือขนาดเล็ก ผู้โดยสารไม่เกิน 30 คน ไม่ให้เรืออวนลากเทียบท่า การกำหนดให้เรือขนาดเล็กเทียบท่าได้ออกเป็นข้อบัญญัติของ อบต. ปัจจุบันชุมชนมีรายได้จากท่าเทียบเรือเดือนละ 80,000 - 130,000 บาท รายได้แต่ละปีได้จัดสรรเข้ากองทุนสวัสดิการของชุมชนปีละ 100,000 บาท

- **การจัดการน้ำโดยชุมชน** ดำเนินการในพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำสำหรับสมาชิก ประมาณ 100 ครัวเรือน ก่อให้เกิดรายได้เดือนละ 10,000 บาท

- **ตลาดชุมชน** มีทั้งตลาดเช้าและตลาดนัดในวันอังคารและเสาร์ โดยมีรายได้จากตลาดนัดปีละ 300,000 บาท

- **การฟื้นฟูป่าชายเลน/ทรัพยากรชายฝั่ง**

ดำเนินการปลูกป่าชายเลนและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำตั้งแต่ปี 2539 ในช่วงที่รัฐปิดสัมปทานป่า การท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์เป็นเครื่องมือหนึ่งของการฟื้นฟูทรัพยากร ซึ่งมีการดูแลทรัพยากรใน 3 พื้นที่เป้าหมาย คือ พื้นที่แปลงอนุรักษ์ประมาณ 800 ไร่ พื้นที่ฟื้นฟูเพื่อการปลูกป่า 316 ไร่ และพื้นที่ใช้สอยจำนวน 200 ไร่ ในด้านการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ มีการปล่อยปลาและกุ้งปีละไม่

ต่ำกว่าหนึ่งล้านตัว

- **การสนับสนุนการศึกษาของชุมชน**

ชุมชนได้สนับสนุนครูสอนศาสนา และจัดการศูนย์เด็กเล็กในชุมชน การบริหารศูนย์เด็กเล็กเป็นการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดรายได้จากการรับบริจาคทั่วไปและการสนับสนุนจากผู้ปกครอง มีรายได้จากการบริหารปีละกว่า 300,000 บาท

- **สนับสนุนสถาบันศาสนาของชุมชน**

การทำธุรกรรมของชุมชนทุกอย่างที่ก่อให้เกิดรายได้ ส่วนหนึ่งของรายได้นำมาสร้างมัสยิดจำนวน 20 ล้านบาท ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งสนับสนุนค่าจ้างครูสอนศาสนา

- **จัดเงินเดือนให้กับคนทำงานของชุมชน จำนวน 48 คน**

การทำงานพัฒนาในชุมชน มีคนของชุมชนจำนวนหนึ่งที่ต้องทำงานประจำเพื่อทำหน้าที่ในหลายเรื่อง จึงได้จัดให้มีค่าตอบแทนสำหรับคนที่ทำงานประจำจำนวน 48 คน ค่าตอบแทนอยู่ระหว่าง 1,000 - 15,000 บาท / คน / เดือน ได้แก่ เงินเดือนของผู้จัดการท่าเทียบเรือ ผู้จัดการกลุ่มออมทรัพย์ ผู้จัดการสหกรณ์ ผู้จัดการสถาบันการเงิน เงินเดือนครู 12 คน เงินเดือนผู้ดูแลมัสยิด เงินเดือนแม่ครัว ค่าจ้างคนพายเรือที่บริการนักท่องเที่ยว ฯลฯ

• **สวัสดิการชุมชนที่บ้านบางโรง**

กลุ่มออมทรัพย์โดยสถาบันการเงินฯ ได้มีการทำธุรกรรมทางการเงินตามหลักศาสนาในระบบทุนชุมชน ส่วนหนึ่งของรายได้ที่เป็นผลจากกลุ่มออมทรัพย์ได้นำมาจัดสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย บำรุงเรื่องการศึกษาในชุมชน เช่น การจ้างครูเพื่อสอนศาสนา การดำเนินการศูนย์เด็กเล็ก การจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยให้คนที่ยากลำบากและไม่มีที่ดิน การทำงานพัฒนาทุกอย่างที่ชุมชนบางโรงมีเป้าหมายเพื่อการสร้างสังคมสวัสดิการให้เกิดขึ้นในชุมชน สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนบางโรงมีการออมเงินคนละ 230 บาทต่อเดือน โดย 100 บาทแรกสำหรับกลุ่มออมทรัพย์บ้านบางโรง (หมู่ 3) 100 บาทที่สองสำหรับสหกรณ์อัลอาบานะห์ และอีก 30 บาท สำหรับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคลอก

ตัวอย่างของการได้รับสวัสดิการของสมาชิกที่บ้านบางโรง ในกรณีที่เจ็บป่วยต้องนอนในโรงพยาบาล สมาชิกจะได้รับเงินสวัสดิการคืนละ 600 บาท คือ ได้จากกลุ่มออมทรัพย์บ้านบางโรง 300 บาท จากสหกรณ์ฯ (ที่ชุมชนบางโรง) จำนวน 200 บาท และจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคลอกอีก 100 บาท นอกจากนี้ได้มีการซ่อมแซมบ้านให้กับสมาชิกกว่า 700 ราย

• **สถาบันการเงินที่บ้านบางโรง**

สถาบันการเงินชุมชนของชุมชนบ้านบางโรงได้มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่ในตำบลป่าคลอก พบว่ากลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มต่างๆ ในตำบลมีเงินออมกว่า 12 ล้านบาท จึงได้มีการประสานหารือกันว่าควรนำเงินที่เหลือมาฝากที่สถาบันการเงินของชุมชนแทนการฝากที่ธนาคารเพื่อการร่วมลงทุนที่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่ใช่ปล่อยให้สูญเปล่า สถาบันการเงินของชุมชนที่บ้านบางโรงจึงมีสมาชิกในตำบลกว่า 10 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการชุมชน สหกรณ์อัลอาบานะห์ และกลุ่มอาชีพ ฯลฯ เมื่อสถาบันกลับคืนไปยังกลุ่มที่เป็นสมาชิก สถาบันการเงินจึงมีหน้าที่ในการลงทุน โดยใช้ทุนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนในด้านต่างๆ

• **การจัดการตนเองของชุมชนที่ตำบลป่าคลอก**

ในด้านงานพัฒนาในพื้นที่ระดับตำบล มีศาสนาเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจและกลุ่มองค์กรชุมชนเป็นกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญ ปัจจุบันมีกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ร่วมจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนในปี 2551 จำนวน 53 กลุ่ม ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ กลุ่มที่ส่งเสริมงานด้านศาสนา กลุ่มที่ส่งเสริม

ด้านสุขอนามัย กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนสวัสดิการ กลุ่มส่งเสริมอาชีพ กลุ่มเยาวชน โดยเป็นกลุ่มที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2534 ถึงปัจจุบัน จำนวน 27 กลุ่ม ทั้งนี้กลุ่มองค์กรชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาหรือการจัดการตนเองตำบลป่าคอก ได้แก่

- **กลุ่มมัสยิดสัมพันธ์** เป็นเครือข่ายองค์กรทางด้านศาสนาที่จัดตั้งเมื่อปี 2528 มีบทบาทในการส่งเสริมงานด้านศาสนาที่ครอบคลุมทั้ง 9 หมู่บ้าน 12 มัสยิด ปัจจุบันมีครูสอนศาสนาจำนวน 42 คน ใช้หลักศาสนาเชื่อมร้อยผู้คนในช่วงที่มีการทำละหมาด โดยในทุกวันศุกร์จะมีการพูดคุยเรื่องสถานการณ์ เรื่องทรัพย์สิน เรื่องการจัดการฐานทุน และทุกเรื่องที่เป็นปัญหาหรือการพัฒนาของชุมชน นอกจากนี้มัสยิดยังมีบทบาทในการแก้ปัญหาสังคมในชุมชน อันเนื่องมาจากมีคนในชุมชนจำนวนหนึ่งที่ฝ่าฝืนกฎของมัสยิดมากขึ้น เช่น หลงติดในอบายมุข ติดการพนัน กลุ่มมัสยิดสัมพันธ์จึงปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาสังคมให้คนในชุมชน เช่น การบอยคอต

ทางสังคมไม่ให้คนที่ติดอบายมุข ติดการพนัน เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา หรือไม่สามารถไปละหมาดที่มัสยิดใดๆ ได้ รวมทั้งทำหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาของชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน การจัดชะกาดให้กับผู้ยากไร้

รวมทั้งบทบาทในการบริหารจัดการงานพัฒนาในตำบลป่าคอกของกลุ่มมัสยิดสัมพันธ์ทั้ง 12 แห่งในนามคณะกรรมการมัสยิดตำบลป่าคอก ได้ทำหน้าที่ผลักดันและต่อเรื่องงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างมีน้ำหนัก เพราะถ้าเสนอแผนงานแยกแต่ละมัสยิดการเสนอก็คงจะไม่มีน้ำหนัก มีการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักการของศาสนา เช่น การเรียนอัลกุรอานในช่วงกลางคืน สอนเรื่องการละหมาด วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์อิสลาม การรู้จักพระเจ้า และจรรยา มารยาทในวันเสาร์-อาทิตย์ และมีครูลงพื้นที่สัญจรเพื่อสอนศาสนาในทุกหมู่บ้าน อาทิตย์ละครั้ง

นายสำราญ คงนาม ผู้นำชุมชน กล่าวว่า การทำงานของเรามีศาสนาเป็นทางนำ ใช้เงินเป็นเครื่องมือและมีคนเป็นหัวใจ

- **กลุ่มสภาเยาวชนมุสลิมสัมพันธ์ตำบลป่าคอก** เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในตำบล ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของเด็กเฉพาะด้าน การสนับสนุนให้เด็กและ

เยาวชนเรียนจบปริญญาตรีอย่างน้อยปีละ 2 คน โดยให้กลับมาทำงานพัฒนาชุมชนที่ตำบลป่าคลอก รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีความรักและภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด

- กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคลอก จัดตั้งเมื่อ 20 กรกฎาคม 2549 สมาชิกแรกเริ่ม 92 คน เงินออมแรกเริ่ม 36,000 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 1,297 คน เงินกองทุนสะสม 1,480,000 บาท มีคณะกรรมการกองทุนทำหน้าที่ส่งเสริมพัฒนากองทุนและจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกที่ครอบคลุมเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย การเยี่ยมเยียนผู้ด้อยโอกาส สร้างกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

- **เส้นทางการพัฒนาเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนตำบลป่าคลอก**

ด้วยทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นที่งดงาม ทุนทางศาสนา ประชาชนกลุ่มองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ล้วนเป็นปัจจัยภายในชุมชนที่สำคัญที่จะก้าวไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนตำบลป่าคลอกอย่างยั่งยืน และปัจจัยภายนอกคือหน่วยงานต่างๆ หลายสิบองค์กรที่สนับสนุนแผนของชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการตนเองของชุมชนสำเร็จได้เร็วขึ้น

- **แผนฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นในปี 2546 - 2551**

ในปี 2545 มีการสำรวจข้อมูล ปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของชุมชนทั้ง 9 หมู่บ้าน โดยมีการออกแบบสำรวจร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและผู้แทนหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน

ส่วนใหญ่ของประเด็นคำถาม และคำตอบเป็นเรื่องปากท้อง อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และตามด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลพัฒนากระดับเป็นแผนชุมชนตำบลป่าคลอกในปี 2546 โดยแผนดังกล่าวได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคลอกเมื่อปี 2547 จำนวน 1 ล้านบาท งบประมาณการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ประกอบด้วย 4 แผนงาน คือ

- แผนพัฒนาคน องค์กร/องค์ความรู้
- แผนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- แผนพัฒนาด้านสังคม

ต่อมาทั้ง 4 แผนงานได้มีการบูรณาการร่วมกันกับ 8 หน่วยงานภาคี ได้แก่ เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน สาธารณสุข สถาบันราชภัฏภูเก็ต พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด กรมเจ้าท่า ฯลฯ รวมทั้ง

ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการดำเนินงานจากหน่วยงานต่างๆ ชาวบ้านเรียกแผนนี้ว่า “แผนฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น”

• เป้าหมายและการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นระหว่างปี 2547- 2551

ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในแต่ละแผนงาน ได้แก่ **แผนด้านสังคม** ตั้งเป้าเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมทั้งตำบล ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในปี 2549 ครอบคลุมสมาชิก 1,297 คน จากประชากรทั้งหมด 12,000 คน

แผนงานด้านการจัดการทรัพยากร มีเป้าหมายในการสำรวจปักแนวเขตป่าชายเลน เพื่อป้องกันการบุกรุกและดูแลรักษา มีแผนปฏิบัติการในระดับตำบลเพื่อการปลูกป่าชายเลน 2 ครั้ง รวมแล้วมีการดูแลบริหารจัดการป่าชายเลนในพื้นที่ 2,000 ไร่ สิ่งสำคัญที่ได้ดำเนินการตามแผนคือ การสร้างความเข้าใจกับคนทั้งตำบลให้งานพัฒนาทุกอย่างในตำบลต้องไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และสิ่งที่ดำเนินการซึ่งก่อให้เกิดรายได้ส่วนหนึ่งต้องจัดสรรเพื่อสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชนเพื่อบำรุงศาสนา การศึกษา ฯลฯ

แผนงานด้านเศรษฐกิจชุมชน มีเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่ป่าโกงกาง การอนุรักษ์และฟื้นฟูสัตว์น้ำที่หายไป การสำรวจต้นไม้ที่หายไปกว่า 12 ชนิด และมีการปลูกทดแทน เช่น ไม้ลำพู ต้นพังกา

ถั่วดำ ถั่วขาว การฟื้นฟูอาชีพประมงพื้นบ้าน การสำรวจการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นตามแผน ได้แก่ มีการฟื้นฟูอาชีพประมงพื้นบ้านกลับคืนมา 35 ครอบครัว มีแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรหลังภัยพิบัติสึนามิ เพราะชาวบ้านเห็นคุณค่าของป่าชายเลนหลังภัยสึนามิที่ป้องกันและรักษาชุมชนไว้ได้ มีแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีทิศทางงานพัฒนาให้ทุกเรื่องนำไปสู่การอนุรักษ์ เช่น ทำเรื่องเยาวชนไปสู่การอนุรักษ์ ทำเรื่องสวัสดิการไปสู่การอนุรักษ์ ทำเรื่องดินไปสู่การอนุรักษ์ ฯลฯ

แผนการพัฒนาคณะองค์กร ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้นำแถว 1, 2, 3, 4 เพื่อสร้างชุมชนในอนาคต **นายสำราญ คงนาม** ผู้นำชุมชนระบุว่า เราต้องสร้างมนุษยธองคำ ผู้นำแถว 1 คือคนที่มีอายุ 50 - 60 ปี ซึ่งทำงานชุมชนมายาวนานร่วม 15 - 20 ปี ผู้นำแถว 2 คือคนในช่วงอายุ 31- 49 ปี ผู้นำแถว 3 คืออยู่ในช่วงอายุ 20 - 30 ปี ซึ่งเน้นการทำกิจกรรมเฉพาะเรื่อง และแถว 4 คือคนที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เพื่อการค้นหาเด็กดี เวทีสำหรับน้อง ค่ายรักษะบ้านเกิด สภาเด็กและเยาวชน ฯลฯ

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น คือ การพัฒนาและรักษาแกนนำจำนวน 60 คน เพื่อการขับเคลื่อนงานพัฒนาระดับตำบล และการพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ เพื่อการเป็นผู้นำในอนาคตจำนวน 200 คน

ในด้านการส่งเสริมให้เกิดกลุ่ม
องค์กรชุมชน ในช่วงปี 2550 ถึงปัจจุบัน
มีการส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่
อีก 25 กลุ่ม รวมกับกลุ่มที่มีอยู่เป็น 53 กลุ่ม
จึงได้รวมตัวกันเป็นคณะทำงานแผนชีวิต
ชุมชนเมื่อปี 2550

นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายชุมชนใน
ระดับตำบลที่ทำงานมายาวนาน คือเครือข่าย
มัชยิตสัมพันธ์ เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน
เครือข่ายสภาวัฒนธรรม และเครือข่าย
สวัสดิการชุมชน

• **สภาองค์กรชุมชนตำบลป่าคอกกับการ
สนับสนุนชุมชนในปี 2551**

เมื่อ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนมีผล
บังคับใช้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2551 ทำให้
กลุ่ม องค์กรชุมชน และคณะกรรมการ
ชุดต่างๆ ในตำบลป่าคอก มีการประชุม
หารือร่วมกับคณะทำงานขับเคลื่อนสภา
องค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่อง
พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนในสาระสำคัญและ
เป้าหมายของสภาองค์กรชุมชน โดยมีเวที
การประชุมที่มีผู้แทนองค์กรชุมชน กำหนด
ผู้ใหญ่บ้าน อบต. คณะกรรมการกลุ่มต่างๆ
เข้าร่วมประมาณ 150 คน หลังจากนั้นได้
มีการนำข้อมูลกลุ่มองค์กรชุมชนจำนวน 53
กลุ่มมารับรองร่วมกัน และมีมติให้มีการ
จัดแจ้งกลุ่มเพื่อจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน
โดยมีการจัดแจ้งจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน

ตำบลป่าคอก เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551
มีสมาชิกสภาองค์กรชุมชนจำนวน 53 กลุ่ม

• **แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชน
ตำบลป่าคอกปี 2552-2554**

หลังจากที่มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน
การทำงานพัฒนาของกลุ่ม องค์กรชุมชนได้
ดำเนินการในนามสภาองค์กรชุมชนตำบล
ป่าคอก การประสานกับหน่วยงานและ
ภาคีการพัฒนา มีสถานภาพความเป็นองค์กร
ทำให้ได้รับการยอมรับจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
มากขึ้น

แผนงานพัฒนาที่เคยกำหนดไว้มีการ
ปรับปรุงให้สอดคล้องกับหน้าที่เป็นจริง
และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภายนอก
ในจังหวัดและส่วนกลางกว่า 20 องค์กร
ได้สนับสนุนแผนงานและงบประมาณ
ตามแผนพัฒนาของชุมชน ปัจจุบันแผน
ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนตำบลป่าคอก
ที่กำลังดำเนินการมีทั้งหมด 4 ด้าน คือ

• **งานด้านสังคมอยู่ดีมีสุข** ประเด็น
งานที่สำคัญได้แก่ **การพัฒนาสวัสดิการ
ชุมชน** ซึ่งมีแผนในการขยายสมาชิกให้
ครอบคลุมมากขึ้น

นายเสบ เกิดทรัพย์ ผู้นำชุมชน
กล่าวว่า การขับเคลื่อนงานระดับตำบล
เราใช้งานสวัสดิการชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน
เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในทุกเรื่องของ
ชุมชนเพราะเป็นงานเย็น ทำให้สมาชิกได้

เดินทางไปเยี่ยมเยียนคนที่ยากลำบาก ทำให้ได้สวัสดิการทางใจที่สำคัญกว่าสิ่งของ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายในการดูแลสวัสดิการอยู่ 3 กลุ่มนอกเหนือจากสมาชิก คือ กลุ่มคนที่ถูกทอดทิ้ง กลุ่มคนที่อยู่ในวัยทำงาน และในปี 2554 - 2555 ให้ความสำคัญกับการดูแลกลุ่มเด็กเล็กและคนชรา นอกจากนี้ยังมีแผนงานเสริมสร้างสายใยรักคนสามวัย การพัฒนาศักยภาพผู้นำ เพื่อสร้างผู้นำอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี 2554 มีเป้าหมายในการสร้างผู้นำแถว 3 ซึ่งมีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี จำนวน 50 คน การสร้างนักยุทธศาสตร์หมู่บ้านๆ ละ 1 คน

นายสำราญ คงนาม ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า ทิศทางไปสู่อนาคตของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญมาก จึงต้องสร้างมนุษย์คนหนึ่งให้มีค่าเท่าทอง รวมทั้งการพัฒนาอาชีพแก่ผู้ด้อยโอกาส การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ระดับตำบล และการพัฒนาที่อยู่อาศัย ฯลฯ

- ยุทธศาสตร์ด้านสุขภาวะ ดำเนินงานในกิจกรรมที่เสริมสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับคนในชุมชน การดูแลคนพิการ และผู้ด้อยโอกาส การส่งเสริมครอบครัวคุณธรรม การจัดระบบระบายน้ำให้ได้มาตรฐาน

การพัฒนาคุณภาพน้ำ การปรับปรุงมีที่สน์เพิ่มพื้นที่สีเขียวด้วยไม้พื้นบ้านและผักสวนครัว มีครัวเรือนเป้าหมาย 300 ครัวเรือน เป็นต้น

- ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนวิถีพอเพียง มีแผนอบรมเชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับตำบล สนับสนุนแผนลดรายจ่ายของครัวเรือนเป้าหมาย 100 ครัวเรือน การพัฒนาร้านค้าชุมชนระดับหมู่บ้าน การพัฒนาตลาดสดตำบลพัฒนา ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ระดับตำบล ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ การใช้พลังงาน

- ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายในการทำงานจัดการทรัพยากรในพื้นที่ที่มากกว่าป่าชายเลน เช่น การพัฒนาสันคลองกันแนวเขตป่าชายเลน การปรับสภาพถนนทางเดิน/ชายหาด การวางระบบเพื่อการจัดทำฝังชุมชน การพัฒนาระบบป้องกันและการจัดการน้ำเสียระดับครัวเรือน ชุมชน และตำบล การสำรวจปักแนวเขตทำแผนที่ป่าสงวนฯ การพัฒนาเกาะเฮให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่งเสริมของกิน

“ทิศทางไปสู่อนาคตของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญมาก จึงต้องสร้างมนุษย์คนหนึ่งให้มีค่าเท่าทอง รวมทั้งการพัฒนาอาชีพแก่ผู้ด้อยโอกาส การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ระดับตำบล และการพัฒนาที่อยู่อาศัย”

ของใช้ในชุมชน ฯลฯ

• ปัจจัยภายนอกกับการจัดการตนเอง
ของชุมชนตำบลป่าคอก

นายสำราญ คงนาม ผู้นำชุมชน ระบุว่า แผนพัฒนาของชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ กว่า 22 องค์กร เพื่อการจัดกระบวนและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ป่าคอกที่สนับสนุนทั้งงบประมาณและสถานที่ และหน่วยงานพัฒนาอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน แต่ทุกหน่วยงานที่เข้ามาต้องทำตามแผนของชุมชน เรากำลังเดินไปบนถนนสายใหม่ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการไปนั่งเฝ้าการเมืองในระบบ ก่อนที่คิดจัดการคนอื่น เราต้องจัดการตนเองก่อน บางครั้งเราเอาการเมืองเป็นทางสะดวก แต่ต้องใช้แผนชุมชนเป็นทางนำ เมื่อชุมชนชัดเจนในเป้าหมาย ผู้สนับสนุนก็จะชัดเจนด้วยกระแสการปฏิรูปประเทศไทยที่มีคณะกรรมการชุดต่างๆ หลายคณะ หนึ่งใน

นั้นคือ คณะทำงานเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการปฏิรูปที่ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปโดยชุมชนฐานล่างหรือปฏิรูปประเทศไทยให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง พื้นที่ตำบลป่าคอกจึงเป็นหนึ่งในหลายๆ พื้นที่ที่มีการจัดการตนเองมาหลายปี ทั้งในด้านการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน การจัดการทุนชุมชน การสร้างสุขภาวะที่ดีของชุมชน ฯลฯ การปฏิรูปประเทศโดยขบวนชุมชนท้องถิ่นในหลายพื้นที่จึงเป็นเรื่องที่ประชาชนทำมาก่อน รัฐบาลและหน่วยงานมีหน้าที่ในการสนับสนุนแผนของชุมชน ดังเช่น 22 หน่วยงานที่กำลังสนับสนุนแผนของชุมชนตำบลป่าคอกอยู่ ณ เวลานั้น

(ผู้ให้ข้อมูล: เสบ เกิดทรัพย์, จีระศักดิ์ ท่อทิพย์, สำราญ คงนาม และทีมงานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าคอก และหนังสือแหล่งใต้ในสภา กรณีสภาองค์กรชุมชนตำบลป่าคอก)

ความสุขแบบบ้าน ๆ ของคนบ้านเล็ก

ตำบลบ้านเล็ก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี หากจะนำไปเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นๆ ทั่วประเทศที่ผ่านกระบวนการพัฒนาชุมชนมาอย่างโดดเด่นยาวนานแล้ว ตำบลบ้านเล็กก็อาจจะถูกจัดลำดับให้อยู่ท้ายๆ แถวของการพัฒนา โดยเฉพาะหากให้เทเงินของชุมชนออกมาองแล้ว นับว่ามีเงินของกลุ่มออมทรัพย์อยู่เท่าไร มีเงินของกลุ่มอาชีพ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการ ฯลฯ รวมกันแล้วทั้งชุมชนมีทุนอยู่เท่าไร? ตำบลบ้านเล็กก็ไม่อาจจะไปเทียบเคียงกับชุมชนเหล่านั้นได้ แต่หากให้เปลี่ยนเป้าหมายไปวัดกันว่าใครจะมีความสุขมากกว่ากัน ใครจะมีสุขภาพแข็งแรง หรือเป็นโรคน้อยกว่ากันแล้ว

ตำบลบ้านเล็กก็อาจจะถูกจัดให้อยู่ในลำดับต้นๆ ของประเทศก็ได้... นั่นเป็นเพราะชาวตำบลบ้านเล็กได้เลือกแล้วว่า พวกเขาจะเป็นชุมชนที่ชาวบ้านทั้งตำบลมีความสุข มีความอยู่ดี กินดี มีสุขภาพแข็งแรง ฯลฯ โดยไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวตั้ง แต่จะใช้ทุนความรู้ ภูมิปัญญา รากเหง้าของวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมมาผสมผสานกับงานพัฒนายุคใหม่... แล้วขับเคลื่อนให้ชาวบ้านเลื่อมมุ่งไปสู่จุดหมายที่พวกเขาได้เลือกเอาไว้แล้ว

ย้อนรากเหง้าชาวบ้านเล็ก

ตำบลบ้านเล็กก็ไม่ต่างไปจากหมู่บ้านหรือชุมชนอื่นๆ ในประเทศไทยที่มี

ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์ ผสมปนเปอยู่ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็เงิน แยก ญวน เขมร ลาว มอญ ฯลฯ บ้างก็ยังมี รักษาประเพณีวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ อย่างเหนียวแน่น บ้างก็ผสมกลมกลืนไป กับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีไม่น้อยที่ หลงลืมรากเหง้าบรรพบุรุษไปเลย แต่ชาว บ้านที่บ้านเล็อกยังไม่ลืมกำพืดของตัวเอง โดยเฉพาะคนเชื้อสายลาวที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน อยู่ที่บ้านเล็อกยาวนานไม่ต่ำกว่า 200 ปี พวกเขาภูมิใจและกล้าพูดได้เต็มปากว่าพวกเขา คือ “คนลาวเวียง” หรือคนลาวที่มีเถือก เถาเหล้ากอมาจากนครเวียงจันทน์ ดินแดน ล้านช้างที่เคยยิ่งใหญ่ในอดีต

ชาวลาวจากนครเวียงจันทน์ถูกกองทัพ สยามกวาดต้อนครัวเรือนมาหลายยุคหลายสมัย ครั้งแรกสุดที่มีหลักฐานการบันทึกเอาไว้ คือ ในสมัยของพระเจ้าตากสิน ในปี พ.ศ. 2321 กองทัพเวียงจันทน์ยกทัพมาตีเมือง ดอนมดแดง (อยู่เหนือเมืองอุบลราชธานี) แล้วจับพระวอเจ้าเมืองฆ่าทิ้ง พระวอเคย สวามีภักดีต่อพระเจ้าตากสิน เมื่อพระเจ้า ตากสินทราบความจริงส่งกองทัพของ พระองค์ไปตีเมืองเวียงจันทน์จนแพ้ ราบคาบ แล้วกวาดต้อนเอาผู้คนลงมา พร้อมทั้งอัญเชิญพระแก้วมรกตลงมาด้วย ส่วนผู้คนครอบครัวชาวลาวก็โปรดให้ตั้ง รกรากตามเมืองร้างต่างๆ ตั้งแต่สมัยกรุง ศรีอยุธยาแตก เช่น สระบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี และราชบุรี

เมื่อเข้าสู่ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ก็ยังมี การกวาดต้อนชาวลาวเข้ามาอยู่เป็ระยะ ทั้ง จากหลวงพระบาง เมืองพวน เวียงจันทน์ ฯลฯ บ้างก็ถูกเกณฑ์มาใช้แรงงาน บ้างก็ อพยพครอบครัวลงมาด้วยความสมัครใจ จนมาถึงการกวาดต้อนครั้งใหญ่นับหมื่น ครัวเรือนในสมัยรัชกาลที่ 3 ประมาณปี พ.ศ. 2369 - 2371 เมื่อเจ้าอนุวงศ์ผู้ครอง นครเวียงจันทน์คิดจะก่อกบฏจากสยาม จึงได้ยกทัพลงมากวาดต้อนครอบครัว ชาวลาวจากเมืองสระบุรีและโคราชกลับคืนสู่ เวียงจันทน์ ดังนั้นกองทัพสยามจึงยกทัพไป ตีเวียงจันทน์และจับเจ้าอนุวงศ์สำเร็จโทษ ที่กรุงเทพฯ ส่วนครอบครัวชาวลาวก็ให้ตั้ง รกรากอยู่ที่กรุงเทพฯ บ้าง บางส่วนก็ให้ไป อยู่ที่พนัสนิคม สระบุรี ลพบุรี นครชัยศรี และสุพรรณบุรี การกวาดต้อนชาวลาวใน ครั้งนี้แม้ประวัติศาสตร์จะไม่ได้บันทึกเอาไว้ ว่ามีชาวลาวมาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดราชบุรี แต่ก็เชื่อว่าน่าจะมีบ้าง เพราะระยะทาง ระหว่างราชบุรีกับสุพรรณบุรีและนครชัยศรี ก็ไม่ไกลกันนัก โดยเฉพาะอำเภอโพธาราม อยู่ห่างจากนครชัยศรีเพียงไม่กี่สิบกิโลเมตร ส่วนชื่อตำบลบ้านเล็อก เชื่อกันว่า ตำบลแห่งนี้แต่เดิมเคยเป็แหล่งเลี้ยงม้า ขนาดใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า รัชกาลที่ 5 เคยเสด็จประพาส และมีการ คัดเลือกม้าที่มีลักษณะดีเอาไปใช้ในราชการ จึงขนานนามตำบลแห่งนี้ว่าบ้านเล็อก ปัจจุบัน ยังคงมีชาวบ้านที่ยังเลี้ยงม้าอยู่ประมาณ

4 - 5 รายๆ ละ 2 - 3 ตัว โดยเลี้ยงเอาไว้เพื่อให้เขาทำพิธี เช่น งานบวช โดยให้นำค้ำมาเพื่อแห่หาด ส่วนที่วัดบ้านเลือกได้มีการสร้างพระบรมรูปทรงม้าของรัชกาลที่ 5 ประดิษฐานไว้หน้าพระอุโบสถเพื่อเป็นการระลึกถึงพระองค์ท่าน สร้างเสร็จเมื่อต้นปี 2553 ที่ผ่านมา

บ้านเลือกถูกยกฐานะขึ้นเป็นตำบลในปี 2400 ปัจจุบันมีฐานะเป็นเทศบาลตำบลมีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านวัดโบสถ์ หมู่ที่ 2 บ้านดอนกลาง หมู่ที่ 3 บ้านขุ่น หมู่ที่ 4 บ้านเลือก หมู่ที่ 5 บ้านเตาเหล็ก หมู่ที่ 6 บ้านหนองเต่าดำ หมู่ที่ 7 บ้านหุบกะหล่ำ หมู่ที่ 8 บ้านหนองรี และหมู่ที่ 9 บ้านพระศรีอารย์ โดยมีคนเชื้อสายมอญอาศัยอยู่มากในหมู่ที่ 7 ส่วนคนไทยพื้นถิ่นหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า 'ไทยเหนือ'

อาศัยอยู่มากในหมู่ที่ 9 ส่วนที่เหลืออีก 7 หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นลาวเวียง ปัจจุบันมีประชากรรวมกันทั้งหมด 10,069 คน จำนวน 3,703 หลังคาเรือน

สภาพพื้นที่ตำบลบ้านเลือกส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ สภาพเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การเพาะปลูก เช่น ข้าว ข้าวโพด พืชผักสวนครัว ถั่วเขียว ผักกาดหัว งาม ผักชี นอกนั้นก็มีการเลี้ยงวัวนม ไก่ หมู รวมทั้งประกอบอาชีพรับจ้างภายในโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในตำบล เช่น โรงงานผลิตตุ๊กตาจากผ้า ลูกฟุตบอล เฟอร์นิเจอร์ อาชีพทำปลาหวาน หัวไชโป้ว ผลิตลูกประคบสมุนไพรเช็ดเท้า ประดิษฐ์ของชำร่วย ฯลฯ รายได้เฉลี่ยต่อคน ต่อปี 41,682 บาท (ข้อมูลปี 2552)

วิฑูรย์ ศรีเกษม แกนนำชุมชนตำบลบ้านเลือก

พระบรมรูปทรงม้า ร.5 ที่วัดบ้านเลือก

เส้นทางสู่งานพัฒนาชุมชน

โพธารามถือว่าเป็นอำเภอที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์แห่งหนึ่ง นอกจากชาวลาวเวียงที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในตำบลบ้านเลือกแล้ว ยังมีชาวลาวเวียงอยู่อีกหลายตำบล เช่น ที่ตำบลบ้านฆ้อง ตำบลบ้านสิงห์ ฯลฯ นอกนั้นก็เป็นที่ชุมชนชาวมอญที่มักจะทำบ้านเรือนอยู่ริมน้ำแม่กลอง ด้วยความเป็นเครือญาติและชาติพันธุ์เดียวกัน ประกอบกับลักษณะนิสัยที่รักสงบและมีความอ่อนน้อม ทั้งชุมชนชาวลาวและชาวมอญจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมายาวนาน ปัญหาต่างๆ ภายในชุมชนจึงไม่ค่อยมี กิจกรรมการรวมกลุ่มกันจึงเป็นไปตามธรรมชาติ และส่วนใหญ่มักเป็นงานบุญประเพณีที่มีขึ้นตลอดทั้งปี

ประมาณช่วงปี 2536 - 2538 เป็น

ยุคที่เศรษฐกิจของประเทศไทยยังขยายตัว การค้า การลงทุนยังเฟื่องฟู อำเภอโพธาราม และอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดราชบุรีก็มีการลงทุนใหม่ๆ มากมาย มีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งเล็กทั้งใหญ่เกิดขึ้น เช่น โรงงานเฟอร์นิเจอร์ ผลิตภัณฑ์เซรามิค โรงงานกระดาษ โรงงานผลิตตุ๊กตา ฯลฯ เมื่อมีโรงงานเข้ามาตั้งจึงมีแรงงานต่างถิ่นย้ายเข้ามา ประกอบกับในช่วงนั้นเป็นยุคที่ยาเสพติด โดยเฉพาะ ‘ยาบ้า’ แพร่ระบาดไปทั่วประเทศ อำเภอโพธารามก็เช่นกัน ยาบ้าแพร่ระบาดไปทุกตำบล ไม่เว้นแม้แต่ชุมชนลาวเวียงและชาวมอญที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม จุดเริ่มต้นของยาบ้า เชื่อกันว่ามาจากแรงงานในโรงงานผลิตตุ๊กตาบางแห่ง ซึ่งในตอนนั้นตลาดมีความต้องการสูง เจ้าของโรงงานจึงเร่งผลิต โดยเอายาบ้าให้คนงานเสพเพื่อจะได้ทำงาน โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย จากนั้นยาบ้าจึงแพร่ระบาดไปทั่วไม่เว้นแม้แต่เด็กนักเรียนและเยาวชน

จนเมื่อเกิดวิกฤตฟองสบู่แตกในช่วงกลางปี 2540 ยาบ้าก็ยิ่งระบาดหนักยิ่งขึ้น ทั้งเจ้าของโรงงานและแรงงานเมื่อไม่มีงาน ไม่มีเงิน ต่างก็หันมาค้ายาบ้า ลูกค้ายิ่งไม่ใช่ใครที่ไหน คือเด็กนักเรียนและวัยรุ่นในละแวกใกล้เคียงนั่นเอง ซึ่งง่ายขายคล่องยิ่งกว่าขนม ชาวบ้านที่ต่างคนต่างอยู่ไม่เคยมีกิจกรรมพัฒนาหรือแก้ปัญหาชุมชนร่วมกันมาก่อน เมื่อเห็นลูกหลานของตนติดยาเสพติด

มีการจับกลุ่มมั่วสุมในยามค่ำคืน เห็นปัญหา การทะเลาะวิวาทของคนในครอบครัว เริ่ม มีการลักเล็กขโมยน้อย แม้แต่ก๊วยหรือ มะพร้าวที่ปลูกไว้ก็ยังหาย

จึงเริ่มมีการปรึกษาหารือกันว่าจะแก้ไข ปัญหากันอย่างไรร เพราะหากปล่อยเอาไว้ ปัญหา ก็จะรุนแรงยิ่งขึ้น ชุมชนที่ลุก ขึ้นมาแก้ปัญหาเป็นแห่งแรกคือชุมชน ลาวเวียงที่บ้านบ่อมะกรูด ตำบลบ้านฆ้อง โดยมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ประสาน งานกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และตำรวจ ตรวจตรา ป้องกัน และปราบปรามอย่าง จริงจังจนเริ่มเห็นผล ตำบลอื่นๆ จึงเริ่มเอา อย่างบ้าง เช่น ตำบลบ้านสิงห์ และตำบล บ้านเลือก ปัญหายาเสพติดจึงเริ่มลดลง

ประกอบกับในช่วงนั้นเริ่มมีโครงการ พัฒนาต่างๆ เข้ามาเพื่อเป็นการฟื้นฟูภาวะ เศรษฐกิจหลังฟองสบู่แตก เช่น โครงการ กองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund) หรือ Sif ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สำนักงาน ส่งเสริมการเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน ฯลฯ โดยเริ่มเข้ามาในช่วงปี 2541-2542 แนะนำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อทำอาชีพ เสริมสร้างรายได้ แนะนำให้ทำเกษตร อินทรีย์ ลดปุ๋ยและสารเคมี ทำปุ๋ยอินทรีย์ ใช้เอง รวมกลุ่มกันทำกองทุนฌาปนกิจ ฯลฯ จึงทำให้ชาวบ้านในตำบลต่างๆ เริ่ม รู้จักกับการพัฒนาชุมชนที่ไม่ใช่แค่มีเพียง งานบุญประเพณี หรือการป้องกันปัญหา

ยาเสพติดเท่านั้น

ตำบลบ้านเลือกได้เริ่มต้นงานพัฒนา เช่นเดียวกัน อาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้ว เมื่อมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุน มีนักพัฒนาเข้ามากระตุ้นและส่งเสริม จึงไม่ ใช่ว่าเรื่องยากที่ชาวบ้านจะเรียนรู้ นับจากนั้น จึงมีกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นมามากมาย เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มอาชีพแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ จักสาน กลุ่มแปรรูปผลไม้ กลุ่มทอพรหม เช็ดเท้า กลุ่มสมุนไพรร ผิดิลูกประคบ กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา กองทุนข้าว กองทุน หมูบ้าน (กองทุนเงินล้าน) ฯลฯ อย่างไรก็ตาม กลุ่มและกองทุนต่างๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่ ไม่ได้มีการเชื่อมโยงถึงกัน คือมีลักษณะ ต่างคนต่างทำ หมูบ้านใคร หมูบ้านมัน ไม่ได้มีการบูรณาการทุนหรือช่วยเหลือ จุนเจือกัน

ต่อมาในปี 2548 สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มีโครงการขับเคลื่อนแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค ภาคตะวันตกที่ราชบุรีได้มีการ จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดทำแผน แม่บทชุมชนขึ้นในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน ที่วัดพระศรีอารย์ ต.บ้านเลือก มีตัวแทน ตำบลทั้งหมด 20 ตำบลในอำเภอโพธาราม เข้าร่วม ซึ่งตัวแทนจากตำบลบ้านเลือก จำนวน 8 คนได้เข้าร่วมการอบรมด้วย การ จัดทำแผนแม่บทชุมชนก็เพื่อเป็นการสำรวจ ข้อมูลในชุมชนของตนเองว่ามีประวัติศาสตร์

ศาลปู่ตา สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนลาวเวียง

วิฑูรย์ ศรีเกษม

รังสรรค์ เสลาหลัก

ความเป็นมาอย่างไร มีทุนด้านใดในชุมชน บ้าง เช่น ทุนความรู้ ภูมิปัญญา อาชีพ ศิลปะวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็สำรวจ ปัญหาในชุมชนไปด้วยว่ามีปัญหาด้านใดบ้าง เช่น ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม น้ำเน่าเสีย ปัญหาสังคม ยาเสพติด ปัญหาเรื่องอาชีพ หนี้สิน มีรายจ่ายด้านใดบ้าง เมื่อรู้ข้อมูล ในชุมชน รู้ปัญหาของตัวเองดีแล้ว ก็จะไปสู่วิธีการหรือแนวทางในการแก้ไข

ปัญหาได้ตรงจุด ตรงกับความต้องการของ ชุมชนที่แท้จริง

รู้ตัวเอง รู้ปัญหา รู้ทรัพยากรในชุมชน

หลังการฝึกอบรมกระบวนการจัดทำ แผนแม่บทชุมชนเสร็จสิ้นลงแล้ว แกนนำ ชุมชนในตำบลบ้านเลือก โดยเฉพาะ นายวิฑูรย์ ศรีเกษม และนายรังสรรค์ เสลาหลัก ได้มีการประสานงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับแกนนำชุมชน ตำบลบ้านฆ้อง เนื่องจากตำบลบ้านฆ้อง มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่เข้มแข็ง มาก่อน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหายา เสพติดที่เคยระบาดอย่างหนัก จนได้รับ ประกาศให้เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด อย่างเป็นทางการในปี 2544 จากการ ประสานเชื่อมโยงกันจัดทำแผนแม่บท ชุมชนระหว่างตำบลบ้านเลือกกับตำบล บ้านฆ้อง ต่อมาก็ได้ขยายความร่วมมือไป อีกรหลายตำบลในอำเภอโพธาราม

ในส่วนของตำบลบ้านเลือกนั้นได้มี การจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนแม่บท ชุมชนขึ้นมา โดยมีตัวแทนจาก 9 หมู่บ้านๆ ละ 5 คนมาร่วมกันทำงาน และได้ข้อสรุป ว่าจะใช้การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ภายในตำบล มีการแจกจ่ายสมุดบันทึกข้อมูลบัญชีครัว เรือนจำนวนกว่า 3,000 เล่มให้แก่ทุกครอบครัวในตำบล โดยตัวแทนจากทุกหมู่บ้านได้ออกไปชี้แจงประโยชน์ของการจัดทำบัญชี

ครัวเรือนว่า การทำบัญชีครัวเรือนจะช่วยให้ชาวบ้านสามารถวางแผนชีวิตครอบครัวของตนเองได้ ทำให้รู้ว่าในแต่ละวันในแต่ละเดือน ใช้จ่ายเงินทองไปกับเรื่องอะไรบ้าง สิ่งใดฟุ่มเฟือยหรือไม่เกิดประโยชน์จะได้ละเว้น ไม่ใช้จ่ายเงินเกินตัว ซึ่งในช่วงแรกมีครัวเรือนอาสาหมู่บ้านละ 50 ครัวเรือนเป็นต้นแบบในการจัดทำบัญชีรวมทั้งหมด 450 ครัวเรือน

ข้อมูลจากการจัดทำบัญชีในปี 2548 ทำให้รู้ว่าชาวบ้านเลือกจากทั้ง 9 หมู่บ้านมีหนี้สินรวม 84 ล้านบาท มีรายได้รวม 107 ล้านบาท มีรายจ่ายรวม 195 ล้านบาท และมีเงินออมในกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมประมาณ 700,000 บาท อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่เก็บได้ในปีแรกยังไม่ได้ข้อมูลตัวเลขที่แท้จริง โดยเฉพาะปัญหาหนี้สิน เพราะบางคนกลัวว่าจะเอาข้อมูลไปเรียกเก็บภาษี นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังบันทึกค่าใช้จ่ายไม่ละเอียด

นอกจากข้อมูลเรื่องหนี้สินและรายได้ของชุมชนแล้ว การสำรวจยังได้ค้นพบปัญหาในตำบลที่หลากหลาย เช่น การขาดความสามัคคีของชุมชนอันเนื่องมาจากปัญหาการเมืองในท้องถิ่นที่มีการแบ่งขั้วแบ่งฝาย ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม มีการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานทำปลาหวาน โรงงานเส้นหมี่ และโรงงานเพาะถั่วงอกลงสู่แหล่งน้ำในชุมชน ปัญหาเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน ฯลฯ ซึ่งปัญหา

ที่ค้นพบนี้ได้นำไปสู่การจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่อไป

วิฑูรย์ ศรีเกษม แกนนำชุมชนตำบลบ้านเลือก กล่าวว่า การที่ตำบลมีแผนชุมชนเป็นของตัวเอง ทำให้ชุมชนทำงานโดยใช้ฐานข้อมูลในการประกอบการตัดสินใจ เมื่อก่อนเวลามีเงินงบประมาณโครงการต่างๆ เข้ามาสู่ชุมชน แกนนำและชาวบ้านก็ยังไม่รู้ว่าเอาเงินไปทำอะไร เพราะไม่มีแผนรองรับ แต่เมื่อมีการจัดทำแผนชุมชน จึงทำให้รู้ข้อมูลต่างๆ รู้ว่าปัญหาในชุมชนอยู่ตรงไหน รู้ว่าควรทำอะไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ชาวบ้าน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลชุมชนและจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ผ่านมา ทำให้รู้จักชุมชนตนเองได้ดีขึ้น พบเห็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน เช่น ปัญหาด้านหนี้สิน มีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายเกือบ 90 ล้านบาท ปัญหาเรื่องสุขภาพ ยาเสพติด ฯลฯ

“นอกจากนี้ก็ยังทำให้ชาวบ้านรู้และเห็นคุณค่าของทุนทางสังคมในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ หวังเห็น อยากรักษาให้คงอยู่กับชุมชนของตนชั่วลูกชั่วหลาน เช่น ทุนด้านวัฒนธรรม การมีวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลาย ทั้งมอญ ลาว จีน และไทย แต่ชาติพันธุ์เหล่านี้ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” วิฑูรย์กล่าวและว่า เมื่อรู้ข้อมูลก็นำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อ

การพึ่งตนเองขึ้นมาในช่วงต้นปี 2549 เช่น การแก้ไขปัญหาหนี้สิน ลดรายจ่าย ลดต้นทุนการผลิต และจัดทำแผนพัฒนา ด้านต่างๆ เพื่อการพึ่งตนเอง ดังนี้

1.แผนการลดต้นทุนการผลิต โดยการ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในชุมชน ทำเกษตร ให้ครบวงจร ผลิตอาหารและขนมขบเคี้ยว

2.แผนการลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย โดย สร้างอาชีพเสริม ทำผลิตภัณฑ์ใช้ใน คราวเรือน ปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการบริโภค เป็นต้น

3.แผนการพัฒนาและส่งเสริมเยาวชน จิตอาสา สร้างหลักคุณธรรม

4.แผนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดย ความร่วมมือกับชลประทานและกรมพัฒนา ที่ดิน

จากสภาผู้นำองค์กรชุมชนท้องถิ่นสู่สภา องค์กรชุมชนตำบล

กระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บท ชุมชนตำบลบ้านเลื่อม ถือว่าเป็นการจุด ประกายการทำงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ของชาวบ้าน และยังเป็นจุดเริ่มต้นในการ เชื่อมโยงกลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่กระจัด กระจายให้มาบูรณาการการทำงานร่วมกัน ซึ่งแต่เดิมกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในแต่ละ หมู่บ้านมีมากมายนับสิบกลุ่ม และต่างก็ เป็นเอกเทศ คือ “ต่างคนต่างคิด ต่างคน ต่างทำ” ทำให้ขาดพลังและขาดทิศทาง ในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน แต่เมื่อมีการ

จัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองขึ้นมาในปี 2549 ทำให้เกิดแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน ขึ้นมาอย่างน้อยหมู่บ้านละ 5 คน รวม ทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวน 45 คน แกนนำ เหล่านี้กว่าครึ่งหนึ่งเป็นข้าราชการบำนาญ หลายคนกลับมาอยู่บ้านเกิดหลังจากเกษียณ อายุราชการ เช่น วิชาญ ศรีเกษม อดีต ข้าราชการครู รังสรรค์ เสลาหลัก อดีต นายไปรษณีย์ พ.ต.อ.สนาน อ่อนศรี อดีต ข้าราชการตำรวจ ฯลฯ อดีตข้าราชการ เหล่านี้คิดว่าตนเองยังมีประโยชน์ในการ ทำงานเพื่อบ้านเกิดจึงได้เข้ามาร่วมและ กลายเป็นแกนนำที่สำคัญ

ส่วนแกนนำอีกส่วนก็คือ ผู้นำกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน และกลุ่มอาสา สมัครสาธารณสุข (อสม.) ที่มีใจอาสา ทำงานพัฒนาในชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ในช่วงปลายปี 2549 กลุ่มแกนนำ เหล่านี้ได้มีบทบาทในการสำรวจข้อมูลองค์กร ชุมชนทั้งในระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน เพื่อนำไปสู่การรับรองสถานภาพองค์กร ชุมชน โดยใช้วิธีการทำร่วมกัน ทำไป พร้อมๆ กันในระดับตำบล มีการสำรวจ ข้อมูลองค์กรชุมชนและได้มีการจัดเวที วิเคราะห์ข้อมูลองค์กรชุมชน โดยได้รับการ สนับสนุนการจัดเวทีวิเคราะห์องค์กรจาก ทางเทศบาลและจากเจ้าหน้าที่ของสถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน ผลที่เกิดขึ้นก็คือ องค์กรชุมชนต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน รู้จักตัวตนเองของตนเองดีขึ้น และต่อมา

ได้มีการประสานเชื่อมโยงระหว่างองค์กรเดียวกันให้เป็นองค์กรในระดับเครือข่ายตำบล เช่น องค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ จากแต่เดิมที่ต่างคนต่างทำ เมื่อมีการรวมกลุ่มก็ได้รับการสนับสนุนการหาตลาดรองรับ และมีการรับรองผลิตภัณฑ์จากสถาบันพระจอมเกล้า เป็นต้น

นอกจากนี้การจัดเก็บข้อมูลองค์กรชุมชนยังทำให้เกิดประโยชน์หลายอย่างต่อชุมชน เช่น ได้รู้ว่าแต่ละกลุ่มกิจกรรมยังมีการดำเนินงานอยู่หรือไม่ มีคณะกรรมการปฏิบัติงานจริงไหม มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับอะไร ทำให้เห็นต้นทุนที่ชุมชนมี เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากร มีการนำเสนอข้อมูลสู่สาธารณะชนภายนอก และเป็นการเปิดโลกทัศน์ เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกตำบล เพื่อปรับปรุงหรือทบทวนกลุ่มองค์กรของตนให้ดียิ่งขึ้น มีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อไปสู่ความสำเร็จที่ชัดเจน และใช้เป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีทิศทาง

จากการจัดเก็บข้อมูลองค์กรชุมชนในตำบลบ้านเลือกทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวน 139 องค์กร ได้นำไปสู่การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน โดยมีการเก็บรวบรวมเอกสารประกอบการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนหรือโครงสร้างของสภาองค์กรชุมชนได้ทั้งหมด 91 องค์กร มีองค์กรชุมชนที่ได้รับการรับรองแล้ว 85 องค์กร

อย่างไรก็ดี ก่อนที่จะมีการผ่านร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนในปี 2551 นั้น แกนนำชุมชนในตำบลบ้านเลือกก็ได้มีการหารือแนวทางการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล เริ่มต้นจากแกนนำชุดทำแผนชุมชนหมู่บ้านละ 5 คนเข้ามาขับเคลื่อนงานในนามของ “สภาผู้นำองค์กรชุมชนท้องถิ่น”

มีการไปศึกษาดูงานการจัดทำแผนชุมชนที่ ต.บางเจ้าฉ่า อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง ซึ่งในส่วนของ ต.บางเจ้าฉ่า การจัดทำแผนแม่บทชุมชนเกิดจากการขับเคลื่อนของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน แต่การขับเคลื่อนของตำบลบ้านเลือกเกิดจากแกนนำในภาคประชาชน ในการไปดูงานครั้งนี้แกนนำตำบลบ้านเลือกได้มีโอกาสถอดบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของตนเองที่ ต.บางเจ้าฉ่า ทำให้แกนนำแผนชุมชนทุกคน มีความเข้าใจและมั่นใจในการขับเคลื่อนแผนโดยชุมชน

นอกจากนี้ในช่วงกลางปี 2550 ยังได้ไปศึกษาดูงานสภาผู้นำองค์กรชุมชนท้องถิ่นที่ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งในขณะนั้นตำบลหนองสาหร่ายกำลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “ชุมชนอยู่ดีมีสุข” โดยมีการจัดทำตัวชี้วัดความดี 22 ข้อ และมี 63 ตัวชี้วัด เพื่อนำไปสู่ชุมชนที่มีความสุขและมีคุณธรรม ซึ่งในครั้งนั้นอาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม รองนายกรัฐมนตรีนคร (ในขณะนั้น) ได้เดินทาง

ไปเยี่ยมชาวบ้านที่ตำบลหนองสาหร่าย โดยอาจารย์ไพบูลย์มีความสนใจที่สภาผู้นำชุมชนท้องถิ่นตำบลหนองสาหร่ายมีการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่เรียกว่าตัวชี้วัดความดี

“พวกเราได้รับแรงบันดาลใจจากอาจารย์ไพบูลย์ ท่านได้ให้คำแนะนำและให้ความรู้แก่พวกเราเป็นอย่างมาก ในตอนท้ายท่านได้เสนอให้แต่ละชุมชนได้ทำการทดลองจัดทำเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมเหมือนกับตำบลหนองสาหร่าย โดยให้จัดทำกันแบบง่าย ๆ ชุมชนจัดทำกันเอง ไม่ต้องกลัวว่าจะถูกต้องตามหลักวิชาการหรือไม่” วิทยุรีย์ ศรีเกษม แกนนำชุมชนตำบลบ้านเลือกอดีตข้าราชการครูลำดับเหตุการณ์ก่อนที่จะมีการจัดทำเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขตามคำแนะนำของอาจารย์ไพบูลย์ขึ้นมา

สำหรับการจัดทำเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของตำบลบ้านเลือกนั้น หลังจากที่กลับมาจากตำบลหนองสาหร่ายแล้ว แกนนำชุมชนตำบลบ้านเลือกจึงได้ประชุมปรึกษาหารือกันหลายครั้ง มีการเชิญตัวแทนจากโรงเรียนในชุมชน วัดสถานีนอนามัย ฯลฯ มาให้ข้อคิดเห็น โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและจัดทำแผนแม่บทชุมชนมาวิเคราะห์และจัดทำเป็นเป้าหมายความสุขมวลรวม 9 เรื่อง ระยะเวลาดำเนินการช่วงแรก 3 ปี (พ.ศ. 2551 - 2553) ดังนี้ คือ

- 1.คนในตำบลมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง
- 2.คนในตำบลมีความสามัคคีกัน
- 3.คนในตำบลมีรายได้มั่นคง กินดี อยู่ดี หนี้ลด
- 4.คนในตำบลมีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชน
- 5.คนในตำบลปลอดภัยเสพติดและอบายมุข
- 6.คนในตำบลร่วมกันอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา
- 7.คนในตำบลต้องการผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และมีความคิดสร้างสรรค์
- 8.คนในตำบลมีสวัสดิการที่ดี และ
- 9.กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในตำบลมีความเข้มแข็ง

เมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือกขึ้นมาในเดือนสิงหาคม 2551 แล้ว แกนนำชุมชนตำบลบ้านเลือกซึ่งส่วนใหญ่ก็คือสมาชิกสภาองค์กรชุมชนจึงได้ใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีขับเคลื่อนเรื่องความสุขมวลรวมของคนบ้านเลือก โดยจัดให้มีการประชุมขึ้นทุกเดือนที่ชุมชนวัดโบสถ์เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของตำบล นอกจากนี้หากชุมชนใด หมู่บ้านใดมีปัญหาเรื่องใดก็นำเข้ามาปรึกษาในที่ประชุมสภาองค์กรชุมชน ซึ่งบางเดือนอาจจะจัดให้มีการประชุมมากกว่า 1 ครั้ง แล้วแต่ความ

เป้าหมาย ตัวชี้วัด การพัฒนาความสุขมวลรวมชุมชนท้องถิ่น ต.บ้านเลือก

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	วิธีวัดตัวชี้วัด	วิธีบรรลุเป้าหมาย (ที่สำคัญ)
1. คนในตำบลมีสุขภาพแข็งแรง	1. จำนวนผู้ป่วยในตำบลลดลง (โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไข้เลือดออก)	- สถิติผู้ป่วยรายเดือนจากสถานีอนามัย และโรงพยาบาลโพธาราม	1. รณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพโดยกลุ่ม อสม.ร่วมกับสถานีนานาชาติ 2. อสม. ร่วมกับสถานีนานาชาติออกหน่วยเคลื่อนที่ให้ความรู้แก่ผู้ป่วย ครอบครัว และคนในชุมชน มีการตรวจสุขภาพพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง
2. คนในตำบลมีความสามัคคี	2. จำนวนโครงการกิจกรรมของชุมชนที่สำคัญที่สำเร็จด้วยความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ (เช่น จัดขบวนสงกรานต์ (พื้นเวียง) กิจกรรมวันแม่ ฯลฯ)	จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญของชุมชน (เช่น จัดขบวนสงกรานต์ (พื้นเวียง) กิจกรรมวันแม่ ฯลฯ)	1. รณรงค์ประชาสัมพันธ์คนในตำบลเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และยอมรับความคิดเห็นเห็นอกเห็นใจและกัน วิธีการ - เดินเคาะประตูบ้าน - ใหตรงต่อเวลานัดหมาย - เน้นจิตสำนึกการมีส่วนร่วม
3. คนในตำบลมีรายได้และชีวิตที่มั่นคง	3. การออมในชุมชนเพิ่มขึ้น 4. หนี้ที่เป็นปัญหาลดลง 5. จำนวนครอบครัวที่ตกเกณฑ์ จ.ป.ฐ. ไม่มีหรือลดลงที่เกินเกณฑ์มีเพิ่มมากขึ้น	1. สถิติการเงินจากทุกกลุ่มกองทุนในชุมชน ทั้งข้อมูลสมาชิกที่มีการออมเงินและจำนวนเงินออมต่อครัวเรือนในกลุ่มชุมชน 1. ข้อมูล จปฐ. ของชุมชน	1. สร้างอาชีพเสริมขึ้นในชุมชนโดยกลุ่มกิจกรรมในชุมชน 2. รณรงค์ในเรื่องของการออมโดยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในทุกหมู่บ้าน รวมทั้งพัฒนาให้เข้มแข็ง มีความน่าเชื่อถือ เชื่อมโยงเป็นสถาบันการเงินระดับตำบล
4. คนในตำบลมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน และตำบล	6. การมีส่วนร่วมในการประชุมที่สำคัญของชุมชน	จำนวนผู้มีส่วนร่วมในการประชุมที่สำคัญของชุมชนประกอบด้วย 1.กลุ่ม อสม. 2.กลุ่มผู้สูงอายุ 3.กองทุนหมู่บ้าน 4.กลุ่มสตรี 5.กลุ่มเยาวชน 6.ประชาคม (ข้อมูลจากกลุ่มทั้งตำบลอย่างน้อย 10 กลุ่ม) ประมวลสรุปทุก 6 เดือน	1. รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้คนในตำบลเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มและแก้ไข ปัญหา 2. เชิญภาคีที่รับผิดชอบเข้าร่วมการประชุม
5. ตำบลปลอดภัยเสถียร	7. จำนวนคดีอาชญากรรมลดลง 8. จำนวนผู้ติดยาเสพติดลดลง และหรือไม่มีผู้เสพยาใหม่	1. สถิติจากสถานีตำรวจภูธรโพธาราม 2. ข้อมูลจากการสอบถามกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทุก 3 เดือน	1. สร้างเครือข่ายเยาวชนในตำบล 2. จัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น กีฬา อาชีพ วาดภาพ ดนตรี ฯลฯ 3. การสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัว พ่อ แม่ เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มผู้ติดยาเสพติด 4. ประสานกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก 5. ตรวจสอบติดตามกลุ่มเสพยาเสพติด

เป้าหมาย ตัวชี้วัด การพัฒนาความสุขมวลรวมชุมชนท้องถิ่น ต.บ้านเลือก

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	วิธีได้ตัวชี้วัด	วิธีบรรลุเป้าหมาย (ที่สำคัญ)
6. เป็นตำบลที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. คิดเปอโรรเซ็นต์จำนวนผู้เข้าร่วม	1. จำนวนคนที่เข้าร่วมกิจกรรมประเพณี ประจำปีของชุมชน	1. ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกในชุมชนพบเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญในชุมชน 2. รณรงค์เรื่องการแต่งกาย/ภาษา ในการเข้าร่วมกิจกรรม 3. ใช้ภาษาท้องถิ่นจัดเสียงตามสายในชุมชน 4. ตั้งกลุ่มคนตรีพื้นบ้าน 5. วัฒนธรรมแต่งกาย
7. ผู้นำเชื้อสาย ไปร่งไต มีคุณธรรม มีความคิดสร้างสรรค์และเสียสละ	1. ใช้วิถีการประเมิน 2. มีจำนวนที่มากและหลากหลาย คุณภาพภาคนผู้นำสูงขึ้นไปในทุกกลุ่ม/ทุกมิติทั้ง *ผู้บริหารท้องถิ่น *ท้องถิ่น *องค์กรชุมชนและสภา *ผู้นำคนรุ่นใหม่	1. จากผู้นำกลุ่มต่างๆ	1. จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนระดับหมู่บ้าน (สภาผู้นำ) 2. จัดประชุมปรึกษาหารือ ติดตามงานสม่ำเสมอ 3. สร้างรูปธรรมกิจกรรมร่วมกันในชุมชน/ตำบล
8. คนในตำบลมีวิถีชีวิตการชุมชนที่ดี	1. คนในตำบลเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มสวัสดิการชุมชนเพิ่มขึ้น 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนมีจำนวนเพิ่มขึ้น 3. คนในตำบลทุกเพศทุกวัยได้รับสวัสดิการที่ชุมชนจัดขึ้น	1. สถิติจากทุกกองทุน กลุ่ม/องค์กรในชุมชน	1. ตรวจสอบสภาพแรงงานในระบบ (เกษตรกร รับจ้าง เสริมสวย) 2. ให้ความรู้ด้านชื้อขาย/สุขภาพ ภัยศาสตร์ 3. การดูแลความปลอดภัยชุมชน 4. จัดตั้งสถาบันการเงิน (การออม) 5. พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
9. กลุ่ม องค์กร ในตำบลบ้านเลือก มีความเข้มแข็ง	1. มีกลุ่ม องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพิ่มขึ้น 2. กลุ่ม องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งลดลง	1. จากกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชน	1. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานกลุ่มองค์กร 2. ประเมินผลการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม 3. การประสานหน่วยงานต่างๆ มาสนับสนุนการพัฒนา หนุนเสริมกิจกรรมกลุ่ม 4. มีการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับตำบล

เรื่องด่วนและความสำคัญของเนื้อหา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วปัญหาที่นำเข้าสู่สภาฯ ก็จะถูกครอบคลุมอยู่ในเป้าหมายความสุขมวลรวม 9 เรื่องนั่นเอง

สำหรับสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือกนั้น ประกอบไปด้วยตัวแทนตำบลจากทั้ง 9 หมู่บ้าน จำนวน 50 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน โดยมี พ.ต.อ.สนาน อ่อนศรี เป็นประธานสภาองค์กรชุมชน นายวิฑูรย์ ศรีเกษม และรังสรรค์ เสลาหลัก เป็นรองประธานฯ เมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือกอย่างเป็นทางการแล้ว จึงได้มีการจัดโครงการฝึกอบรมให้แก่คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และเสริมสร้างศักยภาพให้แก่คณะกรรมการและเสริมสร้างขีดความสามารถของขบวนองค์กรชุมชน โดยมีการจัดฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง และต่อมาได้ขยายการฝึกอบรมไปยังกลุ่มตัวแทนเยาวชน เพื่อให้เยาวชนมีจิตอาสาเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชน ซึ่งก็คือการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมานั่นเอง

วิฑูรย์ ศรีเกษม รองประธานสภาฯ กล่าวว่า สิ่งที่ได้เรียนรู้หลังจากจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนแล้วก็คือ สภาองค์กรชุมชนทำให้กระบวนการทำงานของชาวบ้านมีความเข้มแข็งมากขึ้น และทำให้ภาคีรัฐหน่วยงานปกครองในท้องถิ่น ตลอดจนสถาบันทางวิชาการ ให้การยอมรับและให้ความสำคัญ มีการเชื่อมโยงงานเข้าสู่ชุมชน

เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากรและบริษัทสยามบรรจุกภัณฑ์เข้ามาสนับสนุนแผนการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสนับสนุนโครงการนำร่องเรื่องวัฒนธรรมลาวเวียง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สนับสนุนโครงการเสริมสร้างสุขภาพ เทศบาลตำบลบ้านเลือก สนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพกลุ่มแม่บ้านพัฒนาเกษตรกร ฯลฯ รวมแล้วมีงบประมาณเกือบ 1 ล้านบาทที่เข้ามาสู่ชุมชนเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมและโครงการต่างๆ

“นี่คือสภาฯ ที่กินได้ คือเป็นสภาฯ ที่นำเอาปัญหาของคนในชุมชนมาสู่การแก้ปัญหา ไม่ใช่หนึ่งประชุมวางแผนกันอยู่เฉยๆ ตัวอย่างเช่น ในตำบลบ้านเลือกมีกลุ่มแรงงานนอกระบบที่รับงานจากภายนอกมาทำที่บ้าน ไม่มีสวัสดิการรองรับ แต่สภาฯ ก็สามารถช่วยกันขับเคลื่อนให้กลุ่มแรงงานนอกระบบในชุมชน เข้าสู่ระบบสวัสดิการจากรัฐได้จริง” รองประธานสภาองค์กรชุมชนกล่าว

ข้อคิดจากอาจารย์ไพบูลย์

หลังจากที่ตำบลบ้านเลือกมีเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุข 9 ข้อแล้ว การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่ความสุขของคนทั้งตำบลโดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีและเป็นกลไกในการเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามาทำงานร่วมกันก็ดำเนินต่อไป วิฑูรย์ ศรีเกษม เล่าว่า เมื่ออาจารย์ไพบูลย์พ้นจาก

ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีแล้ว ท่านทราบ ว่าที่ตำบลบ้านเลื่อมมีการจัดทำเป้าหมาย และตัวชี้วัดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ท่านจึง ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมเยียนและให้ข้อคิด เห็น ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์หลาย ประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. **ให้คิดเอง ทำเอง** คือ การสร้าง ตัวชี้วัดที่ควรเป็นเรื่องของแต่ละชุมชนและ แต่ละท้องถิ่น ตัวชี้วัดที่ราชการคิดขึ้นมา เช่น จปฐ. เป็นตัวชี้วัดที่ดี แต่ชาวบ้านไม่ได้คิดเอง การใช้ประโยชน์จึงน้อย กลายเป็นว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เก็บข้อมูลให้ ราชการ ดังนั้นตัวชี้วัดแต่ละตำบลต้องคิด เอง ทำเอง และสามารถจะเรียนรู้เชื่อมโยง กับหน่วยงานอื่นๆ ได้ แต่สุดท้ายชุมชน ต้องตัดสินใจเอง อะไรที่ชุมชนคิดเอง ทำเองจะถูกนำมาใช้ประโยชน์

2. **ร่วมมือ รวมพลัง** ในท้องถิ่นมี หลายกลุ่ม หลายองค์กร ขบวนการชุมชน ท้องถิ่นต้องมีการร่วมมือรวมพลังกันภายใน จึงจะสามารถได้รับความร่วมมือจาก อบต. ราชการภูมิภาค สถาบันการศึกษา NGO เอกชน พ่อค้า นักธุรกิจ ซึ่งในส่วนของภาค ธุรกิจถ้าจัดการเชื่อมโยงให้ดีก็จะมีบทบาท ได้มาก เช่น ที่จังหวัดไอโอตะ ประเทศญี่ปุ่น ต้นแบบ OTOP เป็นเรื่องที่มีความลึกซึ้งมาก และมีการจัดการที่ดีจนมีชื่อเสียง ในระดับ จังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นกลไกการทำงาน แต่จะต้องมีการเชื่อมโยงปรัชญา แนวคิด เป้าหมาย การเชื่อมโยงกับธุรกิจ

จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก หรือแม้กระทั่ง นักการเมือง หากมีบทบาทที่เหมาะสมก็จะ มีความสำคัญมากเช่นกัน ดังนั้นการให้ ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันได้จึงเป็นการดีที่สุด คือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันอย่าง เป็นมิตรอย่างสร้างสรรค์ มีเป้าหมาย ร่วมกัน คือชุมชนเป็นสุข

3. **อะไรก็ได้** เมื่อมาร่วมคิดร่วมทำ ตัวชี้วัด ไม่ได้มีสูตรสำเร็จที่ตายตัว อาจ จะศึกษาจากพื้นที่อื่นได้ แต่ไม่ใช่การเลียน แบบ ให้พิจารณาว่ากันว่าอะไรดี อะไร เหมาะสม และใช้ฉันทามติเป็นตัวตัดสินใจ ร่วมกัน เช่น เมืองซีแอตเทิล สหรัฐอเมริกา มีการกำหนดตัวชี้วัดการพัฒนาที่ประชาชน มาร่วมกันกำหนดแล้วขอให้เทศบาลนำไป ดำเนินการพัฒนา ประชาชนจะคอยติดตาม ผล ตัวอย่างตัวชี้วัด เช่น จำนวนปลา แซลมอลที่อยู่ในแม่น้ำ แสดงถึงคุณภาพ ของสภาพแวดล้อม หรือในบางพื้นที่ของ บ้านเรา เช่น ที่บ้านจำรุง จังหวัดระยอง ในการดูคุณภาพดินให้ดูจากจำนวนไส้เดือน ในดิน และมีการเปรียบเทียบปีต่อปี ดังนั้น เรื่องเป้าหมายและตัวชี้วัดจึงเป็นสิ่งที่ชุมชน ต้องเลือก จะเป็นอะไรก็ได้ที่คนในชุมชน พอใจร่วมกัน โดยเป้าหมายสุดท้ายของ การพัฒนาอยู่ที่ความสุข หรืออยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกัน

4. **คิดจริง ทำจริง** ต้องตั้งใจและจริง จังกับความคิด คิดได้แล้วให้ลงมือทำไปเลย ไม่ต้องห่วงกังวลว่าจะผิดพลาดหรือไม่สมบูรณ์

เพราะในโลกนี้ไม่มีความสมบูรณ์ และความผิดพลาดจะเป็นบทเรียนให้เข้าใจและพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

5. เรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่ลงมือทำ อาจเทียบเคียงกับตำบलोंต่างๆ ด้วย ทบทวนเหตุการณ์เพื่อเรียนรู้และพัฒนาต่อไป แบบที่อาจเรียกว่า **วงจรการพัฒนา** ซึ่งได้แก่ (1) คิดหรือวางแผน (2) ลงมือปฏิบัติ (3) วัดผลหรือประเมินผล และ (4) ปรับปรุงพัฒนา ซึ่งทั้ง 4 ข้อนี้ต้องทำให้เป็นวงจรต่อเนื่องไปเรื่อยๆ การเรียนรู้และพัฒนาเป็นวงจรที่ต่อเนื่อง เหมือนกับพระต้องพิจารณาตนเองเพื่อการปรับปรุงตนเอง การสร้างเป้าหมายและตัวชี้วัดก็เช่นกัน คิดไป ทำไป วัดผลประเมินผลไป และปรับปรุงพัฒนาไป ก็จะเกิดการปรับปรุงพัฒนาตัวชี้วัดให้ดีขึ้นเรื่อยๆ แม้เมื่อตอนเริ่มต้นอาจไม่ดีนัก

6. ร่วมสร้างขบวนการ เป็นการขยายผลให้ครอบคลุมระดับอำเภอ จังหวัด ประเทศ จึงต้องใช้พลังและความพยายาม บทบาทนักวิชาการจะมีเพิ่มขึ้นตั้งแต่ระดับตำบล เพราะมีหน่วยงานหลายหน่วยงานในระดับตำบล เช่น อนามัย สาธารณสุข เกษตร การศึกษา บทบาทของหน่วยงานที่มีข้อมูลในระดับตำบลจึงเป็นเรื่องสำคัญ และมีการใช้ระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยสนับสนุนตัวชี้วัดของชาวบ้านได้ การสร้างขบวนการเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างกว้างขวางและให้ได้ผล มีหลักสำคัญเพื่อใช้ในการ

สร้างขบวนการ คือ **N K C P M**

N = Network เครือข่าย การเชื่อมโยง

K = Knowledge ความรู้ ข้อมูล การศึกษาวิจัย การจัดการความรู้

C = Communication การสื่อสาร สื่อต่างๆ สื่อท้องถิ่น วิทยุ โทรศัพท์

P = Policy นโยบายระดับท้องถิ่น/จังหวัด/ประเทศ กฎหมาย/ข้อบังคับ/การจัดสรรงบประมาณที่เอื้ออำนวยหรือไม่เป็นอุปสรรค

M = Management การบริหารจัดการที่ดี มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

7. แข็งขัน บันทึกลง ต้องคิดและทำอย่างเอาใจใส่ มีความจริงจัง พร้อมกับมีความสุข ไม่ร้อนรนและเร่งรีบ ต้องทำไปแล้วมีความสุขด้วย เช่น รูปธรรมของคุณแหลม ชวนาที่ยโสธร ทำงานพัฒนาต้องมีความสุขเพราะทำเรื่องดี ๆ

“สภาฯ ไม่ใช่เป็นองค์กรทำงานแต่เป็นองค์กรปรึกษาหารือ คนทำงานจริงๆ ต้องอยู่ที่หมู่บ้าน การเก็บข้อมูลก็ต้องชาวบ้าน หมู่บ้านเก็บไว้ใช้เอง หน่วยที่เล็กก็คือหมู่บ้าน ที่จะเป็นจุดเคลื่อนเล็กๆ เลือกเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งใน 9 เป้าหมาย แล้วค่อยขยายไปสู่เป้าหมายอื่นๆ วิธีหนึ่งที่ช่วยได้ คือ ทำจากง่ายไปยาก จากเล็กไปใหญ่ เช่น การแก้ไขปัญหาหนี้ทั้งประเทศ จังหวัด ตำบล ทำได้ยากควรเริ่มจากระดับหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านนำร่องอย่างเข้มข้น ตัวอย่างการทำเกษตร

ธรรมชาติเมื่อสิบปีที่แล้วยากมาก แต่ปัจจุบันก็ดีขึ้นมาก” อาจารย์ไพบูลย์ให้ข้อคิดเห็นทิ้งท้าย

รูปธรรมในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่ความสุข 9 ด้านของคนบ้านเล็กที่ดำเนินมาในช่วง 3 ปีแรก คือตั้งแต่ปี 2551-2553 มีดังนี้

1. คนในตำบลมีสุขภาพแข็งแรง
กินดี อยู่ดี : เนื่องจากที่ผ่านมามีคนในตำบลมีปัญหาเรื่องสุขภาพ เช่น ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปป่วยเป็นโรคความดันและเบาหวาน เด็กและเยาวชนมักป่วยเป็นไข้เลือดออกในช่วงฤดูฝน นอกจากนี้ยังพบอาหารที่มีสารเคมีปนเปื้อน ในตำบลมี อสม. ที่มีความรู้แต่ยังทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนไม่เต็มที่ ฯลฯ

กิจกรรมที่ผ่านมา : ร่วมกับสถานีอนามัยและอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ออกตรวจสุขภาพชาวบ้านเดือนละ 1 ครั้ง แนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพ วัดความดันโลหิตและตรวจเบาหวาน หากพบอาการก็จะรักษาได้แต่เนิ่นๆ สุ่มตรวจอาหารที่ขายอยู่ในชุมชน โดยใช้เครื่องมือแบบง่ายๆ ตรวจหาสารบอแรกซ์ในเนื้อสัตว์ หมูบด อาหารทะเล หากตรวจพบก็จะแจ้งเตือน แล้วส่งเรื่องต่อไปยังเทศบาลตำบลเพื่อให้ดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ยังมีการจัดประชุมเพื่อฝึกอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่อสม. เดือนละ 1 ครั้ง และขยายจำนวน

อสม. จากเดิม 170 คน เพิ่มเป็น 220 คน โดยเทศบาลตำบลบ้านเล็กสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพ อสม. จำนวน 80,000 บาท นอกจากนี้สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ยังสนับสนุนบให้ความรู้เยาวชนเรื่องชีวนามัยอีก 100,000 บาท ฯลฯ

2. คนในตำบลมีความสามัคคี :
เนื่องจากที่ผ่านมามีการเมืองในท้องถิ่นทำให้มีการแบ่งขั้ว แบ่งฝ่าย มีความหวาดระแวงกัน มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้ง ขณะที่เวลามีกิจกรรมในชุมชนชาวบ้านก็จะเข้าร่วมประชุมหรือเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญ ไม่เข้าใจกิจกรรมของชุมชน ฯลฯ

กิจกรรมที่ผ่านมา : ใช้เวทีสภาองค์กรชุมชนเชิญหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบลเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารืองานพัฒนาในชุมชน และแสดงให้เห็นว่าสภาองค์กรชุมชนไม่ได้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของฝ่ายใดหรือมีหน้าที่จับผิดใคร นอกจากนี้แกนนำในชุมชนก็เป็นตัวอย่างที่ดีในการไม่ฝักใฝ่การเมืองฝ่ายใด มีการจัดอาสาสมัครออกไปรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้คนในตำบลเข้าร่วมกิจกรรมเห็นประโยชน์ของส่วนรวม นอกจากนี้ยังได้จัดกิจกรรมอบรมเยาวชนให้เข้าใจเรื่องประชาธิปไตย ให้อำนาจสิทธิและหน้าที่ของตัวเอง ขณะเดียวกันเมื่อหน่วยงานในท้องถิ่นเข้าไปบทบาทของสภาองค์กรชุมชน

ก็มีการสนับสนุนงบประมาณให้ทำกิจกรรม
ต่างๆ เช่น เทศบาลตำบล เป็นต้น

**3. คนในตำบลมีอาชีพ รายได้ที่
มั่นคง และหนี้สินลดลง :** เนื่องจากที่ผ่าน
มาแม้ชาวบ้านในตำบลส่วนใหญ่จะมีอาชีพ

หรือมีงานประจำ แต่รายได้ก็ยังไม่เพียงพอ
ยังมีการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ

กิจกรรมที่ผ่านมา : ส่งเสริมให้มีการ
ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ด้วยการทำอาชีพ
เสริม ทำปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง เพิ่มพื้นที่

กระบวนการจัดทำเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนท้องถิ่น

การจัดทำเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการ
พัฒนาระบบการตั้งเป้าหมายการพัฒนา การกำหนดวาระ/แนวทางการพัฒนาของ
ชุมชน การกำหนดผลลัพธ์การพัฒนา วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลการวัดและจัดระบบการ
ติดตามประเมินผลด้วยกระบวนการของชุมชนที่สามารถจะพิสูจน์ความสำเร็จของกิจกรรม
การพัฒนา และเปรียบเทียบเป้าหมายความสำเร็จได้ด้วยตนเอง ทำให้มีความสามารถ
ในการบริหารจัดการตัวเองได้ดียิ่งขึ้น สามารถเกิดการเรียนรู้จากกระบวนการทำงานที่ผ่าน
มาและสามารถสื่อสารเชื่อมโยงกับภายนอกให้ได้รับรู้ เข้าใจ ให้การยอมรับ รวมทั้ง
สามารถเข้ามาสนับสนุนชุมชนได้ตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และมี
เป้าหมายเพื่อทำให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น

การจัดทำเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนท้องถิ่น มีกระบวนการ/
ขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ 6 กระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เป็นการประเมินการพัฒนาในปัจจุบันของชุมชน
โดยการวิเคราะห์ปัญหาและทุนทางสังคม ประสพการณ์งานพัฒนา รวมทั้งการวิเคราะห์
ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชนในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ประวัติความเป็นมา (ประวัติศาสตร์ชุมชน) และบริบทของพื้นที่
- การวิเคราะห์ระบบภูมิทัศน์วัฒนธรรม และทุนทางสังคม/ผู้รู้ องค์ความรู้
- การวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคม / สถาบันท้องถิ่น / โครงสร้างผู้นำ / ผู้นำ /
ฝั่งเครือข่าย
- การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ การทำมาหากิน / ฐานทรัพยากรของชุมชน
- ประสพการณ์งานพัฒนา / กลุ่มองค์กรชุมชน / ศูนย์การเรียนรู้ / รูปธรรมความ
สำเร็จการพัฒนา
- การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการพัฒนา
- การวิเคราะห์ระบบการเรียนรู้ของชุมชน / การพัฒนาฐานข้อมูล / ผลกระทบด้าน

ปลูกข้าวโพด 8 แถวที่มีชื่อเสียงของ ตำบลให้ขยายออกไป โดยได้รับงบประมาณ จากเทศบาลตำบลในการส่งเสริมอาชีพ กลุ่มแม่บ้านจำนวน 100,000 บาท และ งบประมาณความรู้เกษตรกร 100,000 บาท

นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีการออมทรัพย์ โดยใช้กองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) ที่มีอยู่แล้วทุกหมู่บ้านฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เนื่องจากปัจจุบันมีกลุ่มออมทรัพย์หรือสถาบัน การเงินอยู่เพียงแห่งเดียวคือที่ชุมชนวัด

ต่างๆ จากภายนอกที่มีต่อชุมชน ทั้งด้านบวกและด้านลบ

- การเชื่อมโยงเครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนกับขบวนชุมชนอื่นๆ
- การวิเคราะห์บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาท้องถิ่นและการเชื่อมโยงกับ ภาครัฐท้องถิ่น
- การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชน

2. กำหนดเป้าหมายหรือทิศทางการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น และการ กำหนดวาระการพัฒนาของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมหลายฝ่าย ทั้งสภาองค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ และภาคีการพัฒนา เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน กำหนดบทบาทภารกิจ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายหรือทิศทางการพัฒนาของชุมชน ท้องถิ่น การกำหนดวาระการพัฒนาของชุมชน

3. การจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและวิธีการ ดำเนินงานที่สำคัญ รวมทั้งการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลตัวชี้วัดเพื่อการวัดผล ทั้งนี้ใน การจัดทำตัวชี้วัดนี้ขบวนชุมชนอาจต้องการจัดเวทีหมุ่นเวียนรายชุมชน ในลักษณะ เวที ประชาคมหมู่บ้าน เพื่อการสื่อสารและสร้างการยอมรับร่วมกัน แล้วสรุปเป็นตัวชี้วัดร่วม ของคนทั้งตำบล และจัดเวทีรวมเพื่อเชื่อมโยงกับภาคีการพัฒนาในพื้นที่

4. การกำหนดวิธีการได้มาซึ่งข้อมูล ตัวชี้วัดว่า ข้อมูลนั้นได้มาอย่างไร ทำอย่างไร จึงจะมีข้อมูลสนับสนุนการวัดผลอย่างต่อเนื่องได้

5. การจัดระบบสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาของกลุ่มองค์กรชุมชนหรือเครือ ข่ายองค์กรชุมชนตามแผนงานให้บรรลุผลตามตัวชี้วัด

6. การจัดระบบการติดตาม/ประเมินผลภายในตามตัวชี้วัด เพื่อติดตามความ ก้าวหน้าตามตัวชี้วัด ทบทวนผลการดำเนินงานที่ชุมชนดำเนินการว่ามีกิจกรรมใดที่ ทำเพื่อตอบสนองความต้องการ มีการจัดเก็บข้อมูล บันทึกข้อมูลจากการติดตามผลการ ดำเนินงาน เพื่อใช้เปรียบเทียบและประเมินผลและการจัดทำรายงานผล เสนอผลต่อชุมชน / ผู้เกี่ยวข้อง / ภาคีการพัฒนา รวมทั้งการสรุปบทเรียนและการสรุปเป็นชุดองค์ความรู้ เชิงประสบการณ์เพื่อการขยายผลการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนต่อไป ■

พระศรีอารีย์ โดยใช้แนวคิดออมวันละบาท ของครูชบ ยอดแก้ว จะเริ่มจากสมาชิกของ อสม.ก่อน และสนับสนุนให้ชาวบ้านทำบัญชีครัวเรือนเพื่อควบคุมรายจ่าย

4. คนในตำบลมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านและตำบล : เนื่องจากที่ผ่านมาชาวบ้านในตำบลเข้าร่วมกิจกรรมหรือสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มยังมีจำนวนน้อย เนื่องจากคิดว่าไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง จึงทำให้มีแต่สมาชิกเก่า ไม่มีสมาชิกรายใหม่ ๆ

กิจกรรมที่ผ่านมา : ใช้สภากงักรชุมชนเป็นเวทีเผยแพร่กิจกรรม ดึงสมาชิกกลุ่มต่างๆ เข้าร่วมประชุม แล้วให้กลับไปกระจายข่าวเพื่อเชิญชวนคนที่สนใจเข้ามาเป็นสมาชิก นอกจากนี้ยังใช้วิธีเปิดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อพูดคุยชี้แจงให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านช่วยกันจัดทำแผนชุมชนแล้วดำเนินการตามแผนโดยใช้งบประมาณของเทศบาลตำบล เช่น หมู่ที่ 3 ทำระบบประปาหมู่บ้าน รวมทั้งการปรับปรุงถนนและภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้าน

5. เป็นตำบลต่อต้านยาเสพติดและอบายมุข : เนื่องจากที่ผ่านมาในบางหมู่บ้านยังมีการขายยาเสพติดและมีแหล่งมั่วสุมคนที่ติดยายังไม่ยอมไปบำบัด ปิดตัวเอง ส่วนพ่อแม่ก็ไม่ยอมรับว่าลูกตัวเองติดยาเสพติด

กิจกรรมที่ผ่านมา : ให้ อสม.เข้าไป

พูดคุยกับครอบครัวเพื่อช่วยกันดูแลลูกหลานไม่ให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยเฉพาะครอบครัวที่มีความเสี่ยง จัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชน เช่น การออกกำลังกาย แข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด โดยเทศบาลตำบลบ้านเลือกให้งบประมาณจำนวน 100,000 บาท จัดกิจกรรมจิตอาสาเพื่อให้เยาวชนดูแลผู้สูงอายุ การป้องกันและปราบปราม โดยร่วมกับตำรวจ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จัดเวรยามตรวจตราในยามค่ำคืน

6. เป็นตำบลที่อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น : เนื่องจากที่ผ่านมา แม้ว่าชาวบ้านในตำบลบ้านเลือกซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวลาวเวียงจะมีความตื่นตัวและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ในระดับตำบลยังทำงานไม่ต่อเนื่อง จึงต้องผลักดันให้เห็นผลเป็นรูปธรรม

กิจกรรมที่ผ่านมา : ร่วมกับโรงเรียนวัดโบสถ์จัดทำหลักสูตรวัฒนธรรมลาวเวียงเพื่อสอนในระดับชั้นประถม โดยจะใช้ภาษาลาวเวียงพูดในชั้นเรียน สอนเนื้อหาด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาวเวียงให้เด็กๆ ได้เข้าใจความเป็นมาและรากเหง้าของตัวเอง นอกจากนี้ยังเตรียมจัดตั้งหอวัฒนธรรมลาวเวียงขึ้นที่วัดโบสถ์ โดยจะใช้กองทุนจากการทอดผ้าป่าประมาณ 2 ล้าน

บาท เริ่มดำเนินการปลายเดือนเมษายน 2554

7.มีผู้นำที่ซื่อสัตย์ โปร่งใส มีคุณธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ และเสียสละ : เนื่องจากที่ผ่านมาผู้นำที่มีคุณสมบัติดังกล่าวยังมีอยู่น้อย ทำให้การพัฒนาชุมชนที่ต้องอาศัยผู้นำในการขับเคลื่อนกิจกรรม และดึงผู้คนทั้งภายในและภายนอกให้เข้ามาร่วมกันพัฒนา และสนับสนุนชุมชนยังทำได้ไม่เต็มที่

กิจกรรมที่ผ่านมา : จัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน โดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม และการศึกษาดูงานการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการที่เข้มแข็งและมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดี จัดอบรมเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีจิตอาสาเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชน ปลูกฝังเรื่องประชาธิปไตย การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง เพื่อพัฒนาให้เป็นแกนนำในรุ่นต่อไป โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสภาพัฒนาการเมืองจำนวน 50,000 บาท

8.คนในตำบลมีสวัสดิการชุมชนที่ดี : เนื่องจากที่ผ่านมามีคนในชุมชนที่จะได้

รับสวัสดิการจะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนข้าวสาร กลุ่มฅาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ ฯลฯ ส่วนคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกก็ไม่มีสิทธิ์ และปัจจุบันในตำบลบ้านเลือกมีกองทุนสวัสดิการชุมชนอยู่ 1 กองทุน คือที่ชุมชนวัดพระศรีอารีย์

กิจกรรมที่ผ่านมา : รณรงค์ให้กลุ่มหรือกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว จัดทำสวัสดิการชุมชน เช่น ให้กองทุนหมู่บ้านจัดทำสวัสดิการชุมชนโดยการออมวันละบาท และชักชวนให้คนในชุมชนสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐเพื่อร่วมกันจัดสวัสดิการให้แก่คนยากไร้ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผลักดันให้แรงงานนอกระบบในชุมชนได้รับสวัสดิการ

9.กลุ่มองค์กรในตำบลบ้านเลือกมีความเข้มแข็ง : เนื่องจากที่ผ่านมามีกลุ่มกิจกรรมและองค์กรต่างๆ ทั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน ชมรมผู้สูงอายุ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนข้าว ฯลฯ รวมทั้ง 9 หมู่บ้านในตำบลบ้านเลือก

“ปัจจุบันชาวบ้านก็มีความสุข ไม่ใช่จะมีแต่ความทุกข์ แต่ความสุขที่มียังไม่สมบูรณ์ เป็นความสุขเฉพาะตัว เฉพาะบุคคล ต้องพัฒนาให้มีความสุขทั้ง 9 ด้าน เป็นความสุขที่มีร่วมกันทั้งตำบล ทั้งชุมชน”

วิฑูรย์ ศรีเกษม

มากถึง 139 กลุ่ม แต่ผ่านการรับรองสถานภาพองค์กรจำนวน 85 กลุ่ม ส่วนที่เหลือยังขาดระบบบริหารและการจัดการที่ดี

กิจกรรมที่ผ่านมา : ใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีในการปรึกษาและให้คำแนะนำแก่กลุ่มและองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่ยังบริหารงานไม่เป็นระบบและขาดระเบียบเพื่อนำไปสู่การรับรองสถานภาพองค์กรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง และพัฒนากลุ่มที่เข้มแข็งแล้วให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงกันทั้งตำบลและพัฒนาให้มีความเข้มแข็งต่อไป

เส้นทางสู่ความสุขของคนบ้านเลือก

ในการจัดทำเป้าหมายความสุขมวลรวมนั้น ถึงแม้ผู้คนส่วนใหญ่จะรับรู้ว่าแนวคิดนี้มีที่มาจากประเทศภูฏานที่เน้นการพัฒนาประเทศเพื่อความสุขมวลรวมประชาชาติ หรือ Gross Domestic Happiness (GDH) แทนการพัฒนาแต่เดิมที่เน้นตัวเลขรายได้มวลรวมประชาชาติหรือ Gross Domestic Product จนเกิดกระแสการพัฒนาแนวใหม่ที่เน้นความสุขมวลรวมประชาชาติ หรือความสุขมวลรวมของชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง มากกว่าที่จะเน้นเรื่องเงินหรือรายได้นั้น

รังสรรค์ เสลาหลัก รองประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือก ปัจจุบันอายุ 64 ปี อดีตนายไปรษณีย์ให้ความเห็นว่า

แนวคิดแบบนี้เราไม่ได้เอามาจากภูฏาน อันที่จริงมันก็คือแนวความคิดดั้งเดิมของสังคmlาวหรือของสังคmlไทยนั่นเอง หากเทียบกับปัจจุบันก็คือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งไม่ได้เน้นความฟุ้งเฟ้อ รำรวย แต่ให้ทำมาหากินสอดคล้องกับธรรมชาติ เมื่อมีเหลือก็จุนเจือแบ่งปันให้คนอื่นได้กิน ไม่เบียดเบียนหรือทำลายธรรมชาติ ให้รู้จักบุญคุณของแผ่นดิน เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้วจึงมีประเพณีในการตอบแทนพระแม่โพสพ ตอบแทนบุญคุณของพระแม่คงคา แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป สังคมทุนนิยมเข้ามาแทนที่ ผู้คนจึงตั้งหน้าหาแต่เงินทองไม่ได้ คำนึงถึงศีลธรรมประเพณี ปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องอบายมุขจึงระบาด หาเงินทองในทางที่ผิดๆ บ้างก็ไม่สนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ปล่อยน้ำเน่า น้ำเสียลงสู่น้ำลำคลอง ดังนั้นก่อนที่จะสายเกินแก้ ทุกคนจึงต้องกลับมาตั้งหลักและทบทวนว่าจะพัฒนาประเทศและชุมชนไปในทิศทางใด

ขณะที่ **วิฑูรย์ ศรีเกษม** กล่าวถึงการจัดทำเป้าหมายความสุขมวลรวมว่า ปัจจุบันชาวบ้านก็มีความสุข ไม่ใช่จะมีแต่ความทุกข์ แต่ความสุขที่ยังไม่สมบูรณ์เป็นความสุขเฉพาะตัว เฉพาะบุคคล ต้องพัฒนาให้มีความสุขทั้ง 9 ด้าน เป็นความสุขที่มีร่วมกันทั้งตำบล ทั้งชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพ การกินดีอยู่ดี หนี้ลด ไม่มีปัญหายาเสพติด อบายมุข มีความสามัคคี มีผู้นำที่ดี ซื่อสัตย์ ฯลฯ

“ผมอยากให้ชุมชนมีความสุขอย่างยั่งยืน ชาวบ้านอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะหากยังมีปัญหาเรื่องยาเสพติด มีการลักขโมย ชาวบ้านไม่มีความสามัคคี มีความแตกแยก มีปัญหาเรื่องสุขภาพ ถึงจะมีเงินก็ไม่มีความสุข ดังนั้นจึงต้องทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ทำให้มีความสุขอย่างพอเพียงและยั่งยืน” วิฑูรย์กล่าวและว่า สำหรับการจัดทำแผนกิจกรรมและการขับเคลื่อนงานเพื่อไปสู่เป้าหมายความสุข 9 ด้านในระยะต่อไป หรือในช่วงปี 2554 - 2556 นั้น ขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงแผนงานและรายละเอียด เพื่อให้สอดคล้องกับชุมชนและให้แผนงานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่เนื้อหาหลักคือความสุข 9 ด้านไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

เส้นทางไปสู่ความสุขทั้งตำบลของคนบ้านเลือกแม้จะดำเนินงานไปได้ 3 ปี

แล้วก็ตาม แต่เชื่อว่าความสำเร็จจะได้อ่างง่ายดาย หลากๆ เรื่องเพิ่งจะเริ่มต้น หลากๆ เรื่องยังจะต้องฟันฝ่าอุปสรรค และต้องทำงานกันอย่างเข้มข้น เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นแกนนำชุมชน กลุ่ม องค์กรต่างๆ หรือแม้กระทั่งชาวบ้านเองก็ตาม ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องผนึกกำลังร่วมกันเพื่อก้าวไปสู่เป้าหมายพร้อมๆ กัน ไปสู่ความสุขที่คนบ้านเลือกจะต้องไขว่คว้าเอง ไม่ใช่คนอื่นหยิบยื่นให้ ขอเพียงให้มีความมุ่งมั่น ไม่ท้อถอย ดังถ้อยความที่อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านว่า

“ต้องคิดจริง ทำจริง ต้องตั้งใจและจริงจังกับความคิด คิดได้แล้วให้ลงมือทำไปเลย ไม่ต้องห่วงกังวลว่าจะผิดพลาดหรือไม่สมบูรณ์ เพราะในโลกนี้ไม่มีความสำเร็จ และความผิดพลาดจะเป็นบทเรียนให้เข้าใจและพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น”

“ลาวแพน” และความภูมิใจของคนลาวเวียง

สาวลาวเวียงบ้านเลือกพื่อนต้อนรับท่านทูตลาวประจำกรุงเทพฯ ที่มาเยือน

ท่วงทำนองการเป่าแคนเพลง “ลาวแพน” ที่ไพเราะอ่อนหวานสะกดหูคนต่างถิ่นที่มาเยือนชุมชนลาวเวียงตำบลบ้านเลือก หากไม่บอกให้รู้เชื่อว่าหลายๆ คนจะต้องคิดว่านี่คงเป็นเพลงที่พรรณนาถึงความมั่งคั่งของธรรมชาติ แต่ข้อเท็จจริงกลับตรงกันข้าม เพราะเนื้อหาดั้งเดิมของเพลงนี้เป็นการบรรยายถึงความทุกข์ยาก ความขมขื่นของเชลยชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากนครเวียงจันทน์เมื่อราว 200 ปีก่อน ดังเนื้อหาท่อนแรกว่า...

“มาซ้อยจะกล่าว ถึงพวกลาวเป่าแคนแสนเสนาะ มาสอเพาะเข้ากับแคนแสนขยัน เป็นใจความยามยากจากเวียงจันทน์ ตกมาอยู่เขตชัณฑ์อยู่ธยา อีแม่คุณเอ๋ย เหาบเคยจะตกยาก ตกระกำลำบากแสนยากนี้หนักหนา พลัดทิ้งที่ดินถิ่นฐาน พลัดทิ้งบ้านเมืองมา...”

เพลงลาวแพนเป็นเพลงเก่าแก่ที่นักดนตรีนิยมนำมาบรรเลงเป็นเพลงเดี่ยวอวตฝีมือกันมากเพลงหนึ่ง ต่อมานักดนตรีไทยเห็นว่าเพลงนี้มีท่วงทำนองแปลกไพเราะน่าฟังจึงนำมาปรุงแต่งเสียใหม่ให้เข้ากับบรรณรศของบทเพลงไทยที่มีสำเนียงลาว และเนื่องจากเค้าโครงของเพลงนี้มีลักษณะพิเศษที่เปิดโอกาสให้ปรุงแต่งท่วงทำนองที่แปรเปลี่ยนไปได้มากมายหลากหลายรูปแบบ จึงมีการคิดประดิษฐ์ทางเพลงที่แตกต่างกันออกไปหลายแนวทางด้วยกัน แต่ท่วงทำนองส่วนใหญ่ยังคงมีเอกลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก เช่น ตอนท้ายเพลงจะต้องมีการบรรเลงด้วยท่วงทำนองที่สนุกสนานเร้าใจที่เรียกกันว่า ‘ออกซุ่ม’ ก่อนที่จะจบการเดี่ยว

ปัจจุบันมีวงแคนอยู่ในบ้านเล็ก 2 วง เป็นวงใหม่ 1 วง และวงเก่าที่สืบทอดกันมายาวนานอีก 1 วง เมื่อมีเทศกาลงานบุญประเพณีของชาวลาวเวียง วงแคนที่มีอยู่ก็จะสลับสับเปลี่ยนกันบรรเลง สร้างความสนุกสนานชวนชื่นให้แก่ผู้ที่มาร่วมงาน

เอกลักษณ์ของชาวลาวเวียงนอกจากวงแคนแล้ว ยังมีประเพณีวัฒนธรรมที่เรียกกันว่า “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานานหลายร้อยปีจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนลาว เช่น ประเพณีแห่ข้าวพันก้อน ห่อข้าวประดับดิน ประเพณีสารทลาว แห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีเอาข้าวขึ้นยุ้ง พิธีนวดข้าว ขอบขมาแม่โพสพ ฯลฯ ประเพณีเหล่านี้ล้วนแล้วแต่แอบอิงอยู่กับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวลาวมาเนิ่นนาน

รังสรรค์ เสลาหลัก ในฐานะประธานสภาวัฒนธรรมลาวเวียง เล่าว่า เมื่อตอนที่ตนเป็นเด็กนักเรียน อายุราว 7-8 ขวบ ตอนนั้นอยู่ในยุคสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม จำได้ว่าตอนไปโรงเรียนที่โรงเรียนห้ามพูดภาษาลาวเพราะอยู่ในสมัยชาตินิยม แต่พอกลับมาถึงบ้านทุกคนก็พูดลาวกันเหมือนเดิม

“ตอนนี้ได้รู้ใหม่ๆ ก็พูดภาษาลาว ถ้าคนในครอบครัวยังพูดลาว ลูกหลานก็ไม่ลืม และยังมีการสอนหลักสูตรวัฒนธรรมลาวเวียงเป็นภาษาลาวที่โรงเรียนวัดโบสถ์ด้วย ถือเป็นความภาคภูมิใจของคนลาวเวียง เพราะเมื่อก่อนโดนห้ามพูด แต่ตอนนี้เอาไปพูดเอาไปสอนกันในโรงเรียนแล้ว” ลุงรังสรรค์ยิ้มกว้างด้วยความพอใจ

ด้วยความไม่ลืมรากเหง้าความเป็นลาวนี้เอง เมื่อต้นปีที่ผ่านมา เอกอัครราชทูตลาวประจำเมืองไทยพร้อมคณะ ได้เดินทางมาเยี่ยมยามพี่น้องชาวลาวเวียงที่วัดโบสถ์เพื่อไต่ถามทุกข์สุข กินข้าว กินปลา และพ่อนแคนร่วมกันด้วยบรรยากาศที่สนุกสนานอบอุ่น ผู้เฒ่า ผู้แก่หลายคนน้ำตาซึม บรรยายความรู้สึกไม่ถูก เมื่อเห็นทูตลาวฯ ซึ่งเหมือนกับเป็นตัวแทนของแผ่นดินแม่มาเยือนถึงถิ่น และหลายคนคงจะนอนตายตาหลับ เมื่อเห็นลูกหลานของตนกำลังร่วมกันจัดตั้งหอวัฒนธรรมลาวเวียงขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ อันเป็นสิ่งที่สะท้อนและแสดงประวัติศาสตร์ความเป็นลาวเวียงออกมา

โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเล็ก ด้วยการสนับสนุนจากท่านพระครูโพธารามพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดโบสถ์ เจ้าคณะอำเภอโพธาราม ได้ร่วมกันจัดตั้งหอวัฒนธรรมลาวเวียงขึ้นมา โดยท่านพระครูได้มอบศาลาการเปรียญหลังงามที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมให้เป็นสถานที่รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้แสดงวิถีชีวิตของชาวลาวเวียง และจะมีพิธีทอดผ้าป่าเพื่อหาทุนมาดำเนินการในปลายเดือนเมษายน 2554 นี้ที่วัดโบสถ์ ■

โฉมหน้าชุมชนและการจัดการตัวเอง กรณีตำบลบัวใหญ่ อำเภอนำ้อย จังหวัดน่าน

• ความเป็นมา

ตำบลบัวใหญ่ได้แยกออกจากตำบลสันทะเมื่อปี พ.ศ. 2526 มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองรวม 8 หมู่บ้าน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบัวใหญ่จะตั้งบ้านเรือนใกล้บริเวณแหล่งน้ำ อาศัยอยู่ด้วยกัน ฉันทญาติพี่น้อง มีประชากรรวม 4,016 คน 1,134 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 95 ได้แก่ ทำไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทำนาไร่บริโภค ทำสวน ยางพารา สวนผลไม้ (มะขาม, มะม่วง, ลำไย) และเลี้ยงสัตว์ (เลี้ยงหมู, เลี้ยงควาย,

เลี้ยงวัว, เลี้ยงไก่, เลี้ยงปลา) ซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับตำบลเป็นอันดับต้น เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มะขามหวาน และยางพารา มีกลุ่มองค์กรที่เป็นต้นทุนเดิมของชุมชน เช่น กลุ่มองค์กรการเงิน 6 กลุ่ม, กลุ่มอาชีพ 14 กลุ่ม, กลุ่มองค์กรเครือข่าย 9 กลุ่ม องค์กรต่างๆ เหล่านี้กระจายอยู่ใน 8 หมู่บ้าน

ในด้านที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ในตำบลบัวใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ 131,102 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่ประมาณ 63,200 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่า 46,281 ไร่

พื้นที่ทำกิน 10,877 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชน 5,840 ไร่ และที่อยู่อาศัย 832 ไร่ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่า ในขณะที่พื้นที่ในการทำกินและที่อยู่อาศัยมีจำกัดและไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่

จากการสำรวจข้อมูลและกระบวนการทำแผนชุมชน พบว่า ตำบลบัวใหญ่มีปัญหาที่เป็นอันดับต้นๆ คือ ที่อยู่อาศัยที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ หนี้สินและการไปขึ้นทะเบียนคนจนไว้ตาม สย.ของนโยบายของรัฐบาล จึงเป็นที่มาทำให้คนในชุมชนตำบลบัวใหญ่รวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย มุ่งเน้นให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืนภายใต้การจัดการในรูปแบบโฉนดชุมชน

• แนวคิดสำคัญ

การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในพื้นที่ตำบลบัวใหญ่ มุ่งเพื่อการแก้ไขปัญหาชาวบ้านที่ไม่มีที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง ปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์ สิทธิทำกิน

ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นการป้องกันการขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเป็นการป้องกันการทะเลาะวิวาทระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน และชาวบ้านกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นการป้องกันการถูกจับกุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

• กระบวนการทำงานของชุมชน

จัดทำแผนชุมชนมาตั้งแต่ปี 2542 จึงได้รับทราบปัญหาว่าที่ดินทำกินและที่ดินที่อยู่อาศัย 80% เป็นพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้ ประชาชนไม่มีความมั่นคงในที่ดินทำกินและที่ดินที่อยู่อาศัย สาเหตุเพราะไม่มีเอกสารสิทธิ์

เวทีประชาคมเพื่อหารือแนวทางการแก้ปัญหา กำหนดแผนงานและใช้มติร่วมในการสร้างความเข้าใจให้เกิดแนวทางการปฏิบัติการที่ผ่านการยอมรับร่วมกันระดับตำบล เช่น การจัดซื้อวัสดุและก่อสร้างบ้านร่วมกันทำให้สามารถก่อสร้างบ้านมั่นคงได้ในราคาถูก และการคินทุนของสมาชิกทำให้สามารถหมุนเวียนเงินทุน

ในการก่อสร้างให้รายใหม่ได้ รวมทั้งได้มีกิจกรรมการพัฒนาด้านต่างๆ เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน การพัฒนาอาชีพสมาชิก การจัดทำแผนที่ความดี การปลูกไม้ยืนต้นในแปลงที่ดินของตนเอง ฯลฯ และร่วมกันจัดทำข้อมูลประวัติชุมชน สืบหาข้อมูลการครอบครองที่ดินรายครัวเรือน

ประสานความร่วมมือกับภาครัฐ
หน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ในการร่วมดำเนินการจัดการที่ดินและกำหนดข้อตกลงร่วมกัน เช่น การกันแนวเขตพื้นที่ดินทำกินของชาวบ้านกับเขตป่า ควบคู่ไปกับการทำโครงการบ้านมั่นคงชนบทสำหรับ 60 ครอบครั้ว, การขยายการสร้างบ้านได้ 117 ครอบครั้ว ในส่วนการแก้ไขปัญหาที่ดิน ได้สำรวจข้อมูลการครอบครองที่ดินในเขตป่าในพื้นที่ 8 หมู่บ้าน 759 ครัวเรือน

จำนวน 1,412 แปลง ได้นำข้อมูลการแจ้งครอบครองและการสำรวจแปลงที่ดินมาจัดทำเป็นเอกสารรับรองการครอบครองที่ดินรายแปลง โดยการเซ็นชื่อรับรองร่วมกันของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต.

กำหนดเป้าหมายและแผนงานของตำบล เช่น แผนงานการพัฒนาคน ด้านสังคม ด้านการศึกษา วัฒนธรรม ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 35 โครงการ, แผนงานด้านเศรษฐกิจ จำนวน 21 โครงการ, แผนงานด้านสาธารณสุข จำนวน 13 โครงการ, แผนงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน จำนวน 25 โครงการ และแผนงานด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม จำนวน 16 โครงการ

บูรณาการ คน งาน เงิน โดยผ่านกิจกรรมการประชุมประจำเดือนของทุกกลุ่มองค์กร รวมถึงใช้เวทีสภาองค์กรชุมชนเป็น

กลไกกลางในการหารือแนวทางและกำหนดแผนการบูรณาการทำงานระดับตำบล

• ขั้นตอนการทำงาน

1. จัดทำฐานข้อมูลโดยใช้ระบบ GIS เพื่อนำข้อมูลที่ได้อื่นใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่ดินที่อยู่อาศัย ซึ่งมีที่มา 3 ส่วน คือ ข้อมูลการขึ้นทะเบียนคนจน ปี 2546 ตาม 8 สย., จากการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผนชุมชน, การสะท้อนปัญหาจากเวทีการจัดทำแผนชุมชน สิ่งที่ต้องการ คือ เอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกินและที่ดินที่อยู่อาศัย

2. ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำโฉนดชุมชน

- สำรวจข้อมูลที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์

- ขอข้อมูลจากการลงทะเบียน สย. ปี 2546 จากทางอำเภอนาน้อย

- วิเคราะห์หาสาเหตุว่าทำไมชาวบ้านจึงไม่มีความมั่นใจในที่ดินทำกินของตนเอง

- จัดเวทีทบทวนข้อมูล ยืนยันปัญหาที่แท้จริงของชาวบ้าน (โดยใช้วิธีการประกาศถ้าชาวบ้านคนไหนมีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้ไปประชุมพร้อมกันที่ศาลาประชุมบ้านหนองห้า) เพื่อหาข้อสรุปและหาทางออกของปัญหา (การทำแผนชุมชน)

- จัดตั้งคณะทำงาน หมู่บ้านละ 2 คน รวม 16 คน มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นที่ปรึกษา

- สืบค้นประวัติชุมชน มีหลักฐานการก่อตั้งชุมชน เมื่อ พ.ศ.2363 (190 ปี) เพื่อเป็นหลักฐานการยืนยันการเข้าครอบครองที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน

- สำรวจข้อมูลใหม่อีกครั้ง จัดทำข้อมูลรายครัวเรือนในการเข้าครอบครองที่ดินทำกินและที่ดินที่อยู่อาศัย

- สำรวจ ค้นหลักฐานการครอบครองโดยการเสียดิน ฎท. 5 และ ฎท. 6

- ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ผังขวาแม่น้ำน่านตอนใต้

- ประสานกับป่าไม้อำเภอ ป่าไม้จังหวัดและป่าไม้เขต เพื่อขอข้อมูลการขึ้นทะเบียนรายชื่อราษฎรที่อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี 31 มิถุนายน 2541 (ดำเนินการในอำเภอนาน้อยปี 2542)

- จัดประชุมคณะทำงานและที่ปรึกษาทำความเข้าใจ และหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการออกเอกสารรับรองการเข้าครอบครอง จัดประชุมกลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาทั้งตำบล จำนวน 508 ครอบครัวย

- ให้ชาวบ้านได้จัดทำแผนที่ทำมือรายแปลง โดยประสานกับทางเครือข่ายที่ดินจังหวัดน่านขอแผนที่ 1: 4,000 มาจัดทำแผนที่รายแปลงและทำข้อมูลรายแปลงรายครัวเรือน

- ประสานกับศูนย์ปฏิบัติการที่ดิน

ป่าไม้ (ป่าไม้เขตแพร่) เพื่อกระทำการพิสูจน์สิทธิรับรองการเข้าครอบครอง และแบ่งเขตที่ทำกินและเขตป่า โดยใช้แผนที่ 1: 4,000

- คณะทำงานจัดทำเอกสารรับรองชื่อว่า “เอกสารสำคัญรับรองการเข้าครอบครองที่ดิน” โดยองค์กรชุมชนตำบลบัวใหญ่ เช่นรับรองโดยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

- ปรับปรุงรูปแบบใบเอกสารรับรองเป็น “โฉนดที่ดินชุมชน” ออกโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลบัวใหญ่ เช่นรับรองโดยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่... กำหนด ประธานสภาองค์กรชุมชน นายกองการบริหารส่วนตำบล

3. กำหนดกฎระเบียบการจัดการที่ดินโดยชุมชน

- ผู้ครอบครองที่ดินจะต้องทำประโยชน์ที่ดินที่ถือครองอย่างต่อเนื่อง ห้ามปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่า

- หากผู้ถือครองที่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนมือที่ดินต้องนำเข้าสู่การพิจารณาของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล ห้ามขายที่ดินให้คนนอกตำบลโดยเด็ดขาด

- ผู้ครอบครองที่ดินจะต้องไม่มีการบุกรุกขยายเขตพื้นที่ออกนอกบริเวณแปลงที่ดินของตนเองโดยเด็ดขาด

- ผู้ครอบครองที่ดินจะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่า/สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชน เช่น ผู้ถือครองที่ดินสร้างความมั่นคงและพื้นสภาพพื้นที่เป็น

ขั้นบันได, ผู้ถือครองที่ดินจะกันพื้นที่ที่ติดลำห้วยไว้ จำนวน 2 เมตร และปลูกแฝกริมลำห้วย เป็นต้น

• การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1. ชุมชนใช้ประโยชน์จากโฉนดชุมชนในการจัดการที่ดิน ดังนี้

- มีการแบ่งเขตแดนระหว่างป่ากับที่ดินทำกินออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน

- ลดกรณีพิพาทเรื่องเขตแดนระหว่างเจ้าของที่ดินด้วยกัน

- มีการรักษา/ดูแลป่าต้นน้ำ

- โครงการสงเคราะห์สวนยาง จ.น่าน รับเป็นสมาชิกอย่างถูกต้องตามระเบียบข้อบังคับของโครงการฯ

- ทางหน่วยงานภาครัฐยอมรับเป็นเอกสารประกอบการขึ้นทะเบียนเกษตรกร ผู้ปลูกข้าวโพดในโครงการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร

- ปัจจุบันมีพื้นที่การปลูกสัก/ปลูกยางพาราจำนวน 153 แปลง

2. เกิดการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติแบบบูรณาการทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นผลพวงจากกระบวนการจัดการระบบข้อมูลชุมชนในกระบวนการทำแผนชุมชนตำบลบัวใหญ่ การวิเคราะห์ปัญหาพร้อมที่เน้นให้เกิดการแก้ปัญหาเรื่องปากท้องมาก่อนเรื่องเศรษฐกิจซึ่งปัญหาที่เป็นอันดับต้นๆ คือ ที่อยู่อาศัยที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ หนี้สิน จึงเป็น

ที่มาให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการ
แก้ไขปัญหาจากฐานข้อมูลที่ชุมชนจัดทำขึ้น

3.ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้การ
แก้ปัญหาและเกิดการยอมรับหลักการที่
จะทำงานแบบ 3 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ
ซึ่งใช้ฐานข้อมูลและระบบแผนที่ 1:4,000
เป็นหลักฐานอ้างอิงการจัดการปัญหา ก่อให้
เกิดความเป็นมาตรฐานในการแก้ปัญหาและ
การยอมรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึง
ได้รับความร่วมมือในการแก้ปัญหาอย่าง
มีส่วนร่วม ทั้งนี้ยังเป็นการป้องกันการ
ทะเลาะวิวาทระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน
ชาวบ้านกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.เกิดกลไกคณะทำงานในการแก้ไข
ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยที่ครอบคลุม
ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ คือ ตัวแทนชุมชน
ผู้นำทางภาคและธรรมชาติ หน่วยงานราชการ
ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนา

เอกชน และภาคีอื่นๆ

5. เกิดการประสานความร่วมมือกับ
ป่าไม้อำเภอ ป่าไม้จังหวัด ป่าไม้เขต
จังหวัดแพร่ ประสานความร่วมมือกับ
ทางป่าไม้เขตแพร่เพื่อให้ออกสำรวจที่
ทำกินของราษฎรในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

6. ชุมชนมีความมั่นใจในที่ดินทำกิน
และที่อยู่อาศัยมากขึ้น จากกระบวนการ
ออกเอกสารรับรองการเข้าครอบครองทำกิน
ของชาวบ้าน นั่นคือ การออกหนังสือ
รับรองสิทธิที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่ง
ชาติ จำนวน 632 ราย จำนวน 1,536 แปลง

7.เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้าน
อื่นๆ เช่น เกิดการพัฒนาคน สร้างอาชีพ
เสริม สร้างรายได้ให้กับคนจน จำนวน 13
ครอบครัว, เกิดกองทุนส่งเสริมอาชีพ
จำนวน 300,000 บาท, เกิดศูนย์ปฏิบัติการ
เรียนรู้การเพาะพันธุ์ลูกกบ-ลูกปลา จำนวน

2 แห่ง จนเป็นอาชีพรองของสมาชิก

8. เกิดการบูรณาการทำงานและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองท้องถิ่น (อบจ.น่าน) และได้รับความร่วมมือการทำงานจากป่าไม้/ศจพ.ปชช./เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงยกระดับให้เป็นพื้นที่ต้นแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

• การเชื่อมโยงร่วมกับท้องถิ่น ภาคที่เกี่ยวข้อง

จากการทำโครงการบ้านมั่นคงชนบท และสำรวจข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินของตำบลบัวใหญ่ ได้มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการแก้ไขปัญหาที่ดินจังหวัดน่าน ซึ่งมีพื้นที่ที่เข้าร่วมจาก 8 อำเภอ 19 ตำบล 95 หมู่บ้าน ซึ่งขณะนี้ได้มีการจัดทำข้อมูลประวัติชุมชน ข้อมูลการครอบครองที่ดิน รายละเอียดเสร็จแล้ว หมู่บ้านนำข้อมูลเข้าในระบบ GIS และพิมพ์ออกมาใช้งานแล้ว 22 หมู่บ้าน ข้อมูลแปลงที่ดินที่เสร็จแล้ว 5,192 แปลง ซึ่งกระบวนการทำงานในแนวทางนี้ทำให้นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดน่านให้ความสำคัญและได้เริ่มสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ดิน โดยสนับสนุนเครื่องมือในการจับพิกัด GPS ที่ตำบลบัวใหญ่ สนับสนุนการจัดฝึกอบรม GIS สำหรับเครือข่ายแก้ไขปัญหาที่ดิน และองค์การบริหารส่วนตำบล และ อบจ.กำลังเตรียมการตั้งศูนย์ข้อมูลและแผนที่ของ

จังหวัดน่าน เพื่อให้มีข้อมูลที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาและวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้อย่างมีคุณภาพ

เชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานท้องถิ่น (อบต.) ในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อสร้างความร่วมมือในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดิน และขยายสู่การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินในเขตเมือง และมีการตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยระดับเมืองเพื่อวางแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและที่ดินในชุมชนเมืองให้ครอบคลุมทั้งเมือง แต่ปัญหาที่ดินในเขตเมืองน่านจะเป็นปัญหาของชุมชนที่ตั้งอยู่ในที่ดินเขตโบราณสถาน ที่กรมศิลปากรดูแล ทำให้เทศบาลยังไม่สามารถเข้าไปดูแลจัดการได้ จึงต้องมีการประสานให้เกิดการแก้ไขปัญหาพร้อมกันต่อไป

เชื่อมโยงกระบวนการแก้ไขปัญหาบางส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประสานกับศูนย์ปฏิบัติการที่ดินป่าไม้ (ป่าไม้เขตแพร่) เพื่อระทำการพิสูจน์สิทธิรับรองการเข้าครอบครอง และแบ่งเขตที่ทำกินและเขตป่า โดยใช้แผนที่ 1:4,000 และประสานกับทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านขอยืมเครื่องจับพิกัด GPS ลงจับพิกัดรายละเอียดทุกแปลง

บูรณาการการทำงานและแก้ไขปัญหาทุกภาคส่วนในระดับตำบลและจังหวัด โดยมี “สภาองค์กรชุมชนตำบล” และใช้ “แผนชีวิตชุมชน” เป็นเครื่องมือ รวมถึงเป็นกลไกการขับเคลื่อนงานและมีบทบาทในการทำงานเชื่อมกลุ่มองค์กรต่างๆ

ที่มีอยู่ในตำบล ทั้งนี้ในระดับจังหวัดยังมีองค์กรชุมชนและภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งที่มีความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ดินให้ลุล่วงไป รวมทั้งเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในจังหวัดหลายหน่วยงานที่ร่วมกันทำงานในฐานะคนพื้นที่ “น่าน” ที่มีเป้าหมายที่จะให้เกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกันมากกว่า เฉพาะงานตามหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน

• การเชื่อมโยงสู่การแก้ไขปัญหาในระดับอื่น ๆ

การแก้ไขปัญหาที่ดินจึงไม่ใช่ได้มาซึ่งที่ดินทำกินหรือที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ได้นำไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการปรับวิถีการผลิต ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดไปสู่การปลูกพืชอื่นที่หลากหลายขึ้น การจัดการดูแลรักษาทรัพยากรที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำสายหลักและลุ่มน้ำสาขาที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนน่านทั้งจังหวัดและคนที่อยู่ปลายน้ำในจังหวัดอื่นๆ และมีป่าที่ชุมชนดูแลรักษาถึง 520 ป่า การผนึกกำลังกันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้ครอบคลุมกว้างขวางทั้งจังหวัด รวมถึงเกิดการเชื่อมโยงสู่การแก้ไขปัญหาในระดับอื่นๆ กล่าวคือ

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอาชีพ โดยมีการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์และยกระดับเป็น “สถาบันการเงินชุมชน” เพื่อให้ชุมชนเกิดการบูรณาการกองทุนออม

ทรัพย์ที่มีอยู่ให้มีมาตรฐานและชุมชนได้เรียนรู้การจัดการองค์การการเงินโดยชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกเข้าหุ้นสถาบันการเงินจำนวน 600 ราย 8 หมู่บ้าน สมาชิกเงินฝาก 238 ราย จำนวน 3 ล้านบาทเศษ

การบูรณาการกองทุนระดับตำบล รวม 8 กองทุน ได้แก่ กองทุนยูนิเซฟ กลุ่มเมนู 5 เงินอุดหนุนหมู่บ้าน อฟป. กองทุนสงเคราะห์หมู่บ้าน เงินผ้าป่า ดอกเงินกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้าน กองทุนเยาวชน เงินกองกลางหมู่บ้าน โดยกองทุนดังกล่าวนำไปสู่การสร้างกิจกรรมการพัฒนาความยั่งยืนของการดำเนินงาน เช่น แก้ไขปัญหาเรื่องน้ำดื่มไม่เพียงพอ, เป็นทุนหมุนเวียนการใช้หนี้ ธกส. ตอนที่ชาวบ้านยังไม่ได้ขายพืชผลทางการเกษตร, ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม, เป็นทุนในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการทำงานประจำปี

การเชื่อมโยงสู่การจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อช่วยเหลือและดูแลคนภายในชุมชนและตำบล และได้รับการยกระดับให้เป็นพื้นที่ต้นแบบการจัดสวัสดิการแบบสมทบการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงเกิดการยอมรับจากหน่วยงานท้องถิ่น โดยได้รับบรรจุเป็นแผนและข้อบัญญัติของตำบล

การพัฒนาด้านสังคม โดยมีการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม นำสู่การพัฒนาตำบล เพื่อแก้ปัญหาเด็กเยาวชนให้เป็นคนรุ่นใหม่ที่สืบทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม และเพื่อเป็นการพัฒนา

คุณภาพคนทุกวัยให้มีศีลธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต ซึ่งได้ยกระดับไปสู่การ บูรณาการการทำงานรูปแบบ “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน

• การจัดทำแผนชีวิตชุมชนตำบลบัวใหญ่

1. ทำความเข้าใจกับผู้นำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ทำความเข้าใจในการจัดทำ แผนชุมชนว่าทำไปทำไม ทำเพื่ออะไร ให้ ผู้นำได้เข้าใจ

2. หาแกนนำ อาสาสมัคร และคณะ เพิ่ม โดยยึดผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักเพื่อ หาอาสาสมัครในการจัดเก็บข้อมูล

3. ผู้ใหญ่บ้านประชุมชาวบ้านทำความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ ชาวบ้านเข้าใจและร่วมมือในการให้ข้อมูลที่ ชัดเจนและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เป็น ปัญหาร่วม

4. จัดเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นฐานข้อมูล ในการนำมาทำแผน เพราะส่วนหนึ่งแผนมา จากปัญหาที่เห็นจากภาพรวม แต่ปัญหา อีกส่วนมาจากข้อมูลที่จัดเก็บ

5. วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและสามารถ แก้ไขปัญหาที่ตรงจุด ตามความต้องการ ของชาวบ้าน

6. เปิดเวทีชาวบ้านประชาคมเพื่อคืน ข้อมูลที่ชาวบ้านให้มาและให้ชาวบ้านค้นหา ปัญหาและวางแผนการแก้ไขปัญหาของ ชุมชน

7. สรุปแผนงานและเรียบเรียงแผนงาน โครงการตามลำดับการแก้ไขปัญหา จาก ความจำเป็นมากไปถึงน้อย โดยใช้เวที ประชาคมชาวบ้าน

8. จัดพิมพ์แผนงานเป็นรูปเล่มแต่ละ หมู่บ้าน

9. เสนอแผนชุมชนเข้าสู่องค์การ บริหารส่วนตำบล โดยใช้เวที อบต.สัญจร

10. ปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้และ ติดตามแผนงานที่เข้าสู่แผนพัฒนา 3 ปี ของ อบต.

• ตัวอย่างการจัดการตนเองของคนตำบล บัวใหญ่

กิจกรรมที่ 1 การแก้ไขปัญหาที่อยู่ อาศัยและที่ดินทำกินในเขตป่าสงวน แห่งชาติ

ความเป็นมา จากการจัดเก็บข้อมูล ชุมชนในกระบวนการทำแผนชุมชน ตำบล บัวใหญ่มีปัญหาที่เป็นอันดับต้นๆ คือ ที่อยู่ อาศัย ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ หนี้สิน และการไปขึ้นทะเบียนคนจนไว้ตาม สย. ของนโยบายของรัฐบาล จึงเป็นที่มาของ การแก้ไขปัญหาจากฐานข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแก้ไขปัญหาชาวบ้านที่ไม่มีที่อยู่ อาศัยไม่มั่นคง

2. เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์

และสิทธิทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

3. เพื่อเป็นการป้องกันการขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

4. เพื่อเป็นการป้องกันการทะเลาะวิวาทระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. เพื่อเป็นการป้องกันการถูกจับกุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

งบประมาณ จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 3,600,000 บาท

วิธีการ ขั้นตอนการแก้ไขปัญหา

- สรุปรายชื่อข้อมูลคนจนที่ขาดที่อยู่อาศัยแต่ละหมู่บ้าน

- ประชุมคนจนทั้งตำบลเพื่อหาแนวทางแก้ไขจำนวน 2 เรื่อง คือ 1.ที่อยู่อาศัย 2.ที่ดินทำกิน

- ให้ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านทำเวทีประชาคมถึงการยอมรับของคนที่ยจนจริงๆ

- นำเอาข้อมูลมาสรุปคนจนที่ขาดที่อยู่อาศัยจำนวน 60 ครอบครัว และที่ต้องซ่อมแซม จำนวน 66 ครอบครัว ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์จำนวน 580 ราย

- จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา โดยให้กลุ่มคนจนเลือกตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คนเป็นคณะกรรมการ และเลือกประธาน/รองประธาน/เลขา/เหรัญญิก ส่วนที่ปรึกษา คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ศตจ.ปชช.

- นำร่างโครงการการแก้ไขปัญหาที่อยู่

อาศัยและที่ดินทำกินคนจนชนบท พัฒนาโครงการและนำเสนอสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยอนุกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน

- คณะกรรมการลงตรวจพื้นที่บ้านคนจน คัดอันดับตามความจนของชาวบ้าน

- สรุปรายชื่อมูลราษฏรที่มีที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้

- ตรวจสอบข้อมูลเดิมที่ราษฎรได้ขึ้นทะเบียนการสำรวจถือครองในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้เมื่อปี 2542 ณ ที่ว่าการอำเภอพาน้อย

- หาประวัติการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ตำบลสันตะบัวใหญ่

- นำหลักฐานทั้งหมดส่งเสนอการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้ทางคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน

- ประสานความร่วมมือกับป่าไม้อำเภอ ป่าไม้จังหวัด ป่าไม้เขตจังหวัดแพร่

- ร่วมกับกำนันตำบลศรีสะเกษวางแผนการออกเอกสารรับรองการเข้าครอบครองทำกินของชาวบ้าน และขยายทั้งอำเภอพาน้อย

- ร่วมมือกับเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองจังหวัดน่าน ศตจ.ปชช. จังหวัดน่าน วางแผนงานร่วมกันเพื่อขยายการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้ครอบคลุม

ทั้งจังหวัด

- ประสานความร่วมมือกับทางป่าไม้ เขตแพร่ เพื่อให้ออกสำรวจที่ทำกินของราษฎรในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

สิ่งที่เกิดขึ้นและความยั่งยืนของการดำเนินงาน

1. สร้างบ้านให้คนจนที่ไม่มีที่อยู่อาศัย จำนวน 60 หลัง ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ไม่มีมั่นคงจำนวน 66 หลัง และขยายผลจากงบประมาณบริจาคคืนจากผู้สร้างก่อนครบคร้วละ 500 บาท/ปี จำนวน 60 หลัง, ครบคร้วละ 300 บาท/ปี จำนวน 66 หลัง ปีละ 8 หลังคาเรือน จะขยายผลไปอีก 5 ปี (ปี 2550-2554)

2. จัดทำหนังสือรับรองสิทธิที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 632 ราย จำนวน 1,536 แปลง

3. เกิดการพัฒนาคน สร้างอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับคนจนจำนวน 13 ครอบครัว

4. เกิดกองทุนส่งเสริมอาชีพ จำนวน 300,000 บาท

5. เกิดศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้การเพาะพันธุ์ลูกกบ-ลูกปลา จำนวน 2 แห่ง จนเป็นอาชีพรองของสมาชิก

6. เป็นพื้นที่ต้นแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

7. เกิดการบูรณาการการทำงานและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองท้องถิ่น (อบจ.น่าน) และได้รับความ

ร่วมมือการทำงานจากป่าไม้/ศจพ.ปชช./เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ

• กิจกรรมที่ 2 การจัดสวัสดิการชุมชน

ความเป็นมา จากปัญหาคนจนที่ขาดโอกาสในเรื่องการช่วยเหลือด้านสวัสดิการ เพราะไม่สามารถเข้าสู่แหล่งทุนการจัดสวัสดิการของเอกชน คือบริษัทประกันชีวิตต่างๆ แต่จะได้รับการดูแลตามสิทธิตามนโยบายของรัฐ เช่น การรักษาพยาบาล หรือการประกันความเสี่ยงของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มลูกค้า ธกส. แต่การดูแลและเอาใจใส่จากชุมชนแบบเอื้ออาทรไม่มี ซึ่งคนจนเหล่านี้ยังขาดโอกาสจึงเกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการช่วยเหลือคนจนที่ขาดโอกาสและขาดการดูแลแบบเอื้ออาทร

2. เพื่อให้เกิดความสามัคคีและความรักของคนในชุมชน

วิธีการ

1. ประชุมทำความเข้าใจชาวบ้านทุกหมู่บ้าน

2. รับสมัครกลุ่มคนจนผู้ขาดโอกาสและกลุ่มผู้สนใจ

3. จัดรวมกับกลุ่มคนจนที่แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินในเขตป่าสงวน

แห่งชาติ

4. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ

5. กำหนดกติกาการสหทบ การจ่าย

สวัสดิการ

งบประมาณ

1. ชุมชนสหทบ 10 บาท/คน/เดือน

2. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

จำนวน 100,000 บาท

ผลที่เกิดขึ้นและความยั่งยืนของการดำเนินงาน

1. กลุ่มเป้าหมาย สมาชิกจำนวน 155 ครอบครัว จำนวน 415 คน

2. เกณฑ์การให้สวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ของบ้านมั่นคง

- บาดเจ็บ นอนโรงพยาบาลคืนละ 50 บาท แต่ต้องนอนไม่เกิน 3 วัน

- คลอดบุตรคนละ 500 บาท

- พิกัด เช่น นิ้วขาด ตาบอด ขาขาด ฯลฯ รายละ 2,000 บาท

- อุบัติเหตุ เช่น แขนหัก ขาหัก หรือมีโอกาสนาย รายละ 1,000 บาท

- เสียชีวิต รายละ 2,000 บาท

- ทุนการศึกษาบุตร จบชั้น ม.6 แล้วไปเรียนต่อที่ไหนก็ได้รายละ 500 บาท (ถ้าไม่ได้เรียนไม่ได้เงิน) ถ้าศึกษาต่อจบปริญญาตรีหรือได้รับปริญญาจ่ายให้ค่าไปรับปริญญารายละ 1,000 บาท

- ด้านสาธารณภัยต่างๆ ช่วยเหลือครอบครัวละ 1,000 บาท

- กรณีถ้าไม่จ่ายเงินสหทบติดต่อกันเกิน 3 เดือน ถือว่าไม่ได้เป็นสมาชิก และจะไม่ได้เงินใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะกรณีใด แต่ถ้าจ่ายเงินสหทบเดือนที่ 4 ก็ให้นำเงินสหทบที่ค้าง 3 เดือนก่อนหน้านั้นมาจ่าย (ภายใน 3 เดือนนั้นได้รับสวัสดิการเหมือนเดิม)

- ผู้สูงอายุจ่ายเงินสหทบเดือนละ 5 บาท/คน

แผนงานการจัดสวัสดิการชุมชนถูกบรรจุไว้ในแผนและข้อบัญญัติของ อบต. งบประมาณ 20,000 บาท

• กิจกรรมที่ 3 การสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม นำสู่การพัฒนาตำบล

ความเป็นมา ด้วยตำบลบัวใหญ่เป็นตำบลที่มีชื่อว่า “มีนักร้อง” มากที่สุด หมายความว่าถ้าใครทำอะไรที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบใจใครจะมีการร้องเรียน และจัดทำใบปลิวบ่อยครั้ง และด้วยสังคมที่อยู่ในชนบท แต่การกระทำค่อนข้างไปทางชุมชนเมืองมากเกินไปที่จะเห็นได้จากปัญหาเด็กเยาวชนมีนิสัยก้าวร้าว และลี้มวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมเสื่อมสลายไปเรื่อย และเพื่อเป็นการสร้างและพัฒนาคณะทุกวัยให้มีศีลธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกให้รู้จักคุณธรรม 6 ประการ ขยัน สะอาด ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ กตัญญู
2. เพื่อสร้างคุณธรรมให้เป็นฐานการพัฒนาตนเองและชุมชน
3. เพื่อเป็นการยกย่องคนทำความดีและขยายการทำความดี ด้วยการยกย่องคนทำดี

วิธีการ

1. หารือคณะครู พระสงฆ์ เพื่อจัดทำโครงการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม
2. จัดทำโครงการเสนอขอการสนับสนุนจากศูนย์คุณธรรม

กิจกรรม

1. ถวายธรรมะ โดยคน 3 วัย จำนวน 3 วัน
2. ถวายธรรมะ (พระนักเทศน์ เทศนา

ธรรม หัวข้อจำนวน 8 ครั้ง เทศน์ 2 ธรรมมาส 1 ครั้ง

3. ประกวดคำขวัญ คำคม คำกลอน การทำความดี มีความกตัญญู
4. รณรงค์คำขวัญ คำคม คำกลอน การทำความดี มีความกตัญญู

ผลที่เกิดและความยั่งยืนการดำเนินการ

1. จากโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการทำให้ทางบริษัทจิตนาการจำกัด นำไปสื่อขยายผลในรายการดอกไม้บานทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 จำนวน 2 ตอน
2. จากผลสำเร็จนำไปสู่การขยายผลการทำโครงการทั้งภาคเหนือ จำนวน 15 จังหวัด 35 ตำบล ทำให้เกิดกิจกรรมค้นหาคนทำความดี
3. เกิดกิจกรรมจิตอาสา เด็กและเยาวชนโรงเรียนชุมชนบ้านอ้อย ทำความดีโดยกวาดถนน เก็บขยะทุกวันอาทิตย์

4. เกิดศูนย์อบรมศีลธรรมวันอาทิตย์ โดยเมื่อเด็กกวาดถนน เก็บขยะเสร็จแล้ว พระคุณเจ้าพระเผด็จ เจ้าอาวาสวัดนาแหน เห็นว่าเด็กมีเวลาว่างจึงชวนเด็กเข้าฝึกสมาธิ และสอนศาสนาพิธี เช่น การจุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย และการกล่าวสวดมนต์ และเกิดกลุ่มเยาวชนสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีบ้านนาแหน (มีกิจกรรมตีกลอง ปูจา ตีกลองสะบัดชัย ซอ พิณดาบ พิณเจิง ตัดตุง เรียนภาษาล้านนา “ตัวเมือง”)

5. นำสู่โรงเรียนชุมชนบ้านอ้อยเป็น โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

6. ยกย่องคนทำความดี จำนวน 9 ตำบล จำนวน 366 คน ประกาศโดยแจกใบประกาศคนทำความดีในวันบวชป่าชุมชน

7. ผลต่อเนื่องทำให้โรงเรียนชุมชนบ้านอ้อยทำโครงการฟื้นฟูศีลธรรมต่อ โดยส่งเสริมให้เด็กฝึกปฏิบัติสิ่งที่ดีๆ เช่น การกวาดถนน เก็บขยะ การออมเงิน การเคารพผู้หลักผู้ใหญ่โดยการยกมือไหว้เมื่อเจอหน้าทุกครั้ง

8. นำสู่การบูรณาการทำงาน บ้าน วัด โรงเรียน

• กิจกรรมที่ 4 สถาบันการเงินชุมชน

ความเป็นมา จากการออมทรัพย์ ทุกเดือนของชาวบ้าน และความห่างไกล จากสถาบันการเงินอื่นๆ จึงทำให้เกิด ภาระบวกร่วมกันทำงาน โดยชุมชน

พัฒนาชุมชน และ ชกส. บูรณาการร่วมกัน จัดตั้งสถาบันการเงิน โดยพัฒนากรชุมชน หนุนเสริมกระบวนการ ชกส. หนุนเสริมงบประมาณและอุปกรณ์ ชุมชนดำเนินการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดการบูรณาการกองทุน
2. เพื่อให้ชุมชนรู้จักการจัดองค์กรการเงินชุมชน

วิธีการ

1. ผู้ก่อการดีจำนวน 10 คนลงประชาคม ทำความเข้าใจและหาแนวร่วมการสร้าง สถาบันการเงินชุมชน
2. รวบรวมกองทุนหมู่บ้านๆ ละ 2,000 บาท เพื่อเป็นทุนการสร้างอาคารสถานที่
3. จัดตั้งผ้าป่า และรับเงินบริจาคจาก ชุมชนทุกอย่าง (เงิน ไม้ อัฐิ สังกะสี ปูน)
4. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ บริหารงานสถาบัน

ผลที่เกิดและความยั่งยืนการดำเนินการ

มีสมาชิกเข้าหุ้นสถาบันการเงิน จำนวน 600 ราย 8 หมู่บ้าน สมาชิกเงินฝาก 238 ราย จำนวน 3 ล้านบาทเศษ

• กิจกรรมที่ 5 สภาองค์กรชุมชน

ความเป็นมา จากแนวคิดที่ตำบล บัวใหญ่อยากให้เกิดเวทีประชาคมทุกเดือน โดยใช้คืนวันเพ็ญเป็นวันพบปะของคน

ผู้รู้และผู้อยากคุยทุกเรื่อง แต่ทำได้ 3 ครั้ง ก็เลิกไป ต่อมาเมื่อเกิดสถาบันการเงิน จึงเกิดเวทีประชาคมคืนวันเพ็ญอีก แต่ก็ทำได้แค่ 2 เดือน เมื่อไม่มีคนมาจึงเลิกไปอีก

ต่อมาจากกระบวนการและแผนงานที่วางไว้ การบูรณาการคน งาน เงิน จึงเกิดขึ้นโดยหลักคิดเดิม นำเอากิจกรรมยกย่องคนทำความดีและกิจกรรมบวชป่ามาเป็นประเด็นคุย วันแรกที่เกิดการพูดคุยและประชุมวางแผนการทำงานกิจกรรมในวันที่ 12 ก.ค. 2550 ผู้ที่เข้าร่วมประชุมมีผู้สูงอายุที่เป็นผู้รู้และเป็นที่ยอมรับของชุมชนในชุมชน ผอ.โรงเรียน 3 แห่ง พระสงฆ์ 2 วัด ผู้ใหญ่บ้าน ปลัด อบต. ประชุมอย่างนี้ต่อเนื่อง จนงานวันบวชป่าและประกาศยกย่องคนทำความดีสำเร็จ แต่กระบวนการไม่จบยังดำเนินการต่อ ยังมีการประชุมทุกเดือน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดเวทีพูดคุยทุกเรื่องของคนตำบลบัวใหญ่
2. เพื่อให้เกิดการพัฒนาตำบลแบบบูรณาการ คน งาน เงิน
3. เพื่อนำไปสู่การเกิดสภาพประชาชนที่แท้จริง

วิธีการ

1. นำประเด็นเรื่องที่คนในชุมชนสนใจเข้ามาประชุมและพบปะ (ประเด็นการบวช

ป่าและประกาศยกย่องคนทำความดี) เริ่มประชุมวันที่ 12 ก.ค. 2550 กำหนดการทำงานพิธีบวชป่าและประกาศคนทำความดีในวันที่ 30 ก.ค. 2550 วันที่ 24 ก.ค. 2550 ประชุมเตรียมงานและมอบหมายหน้าที่แต่ละฝ่าย (ทุกคนมีหน้าที่และมีส่วนร่วมในการทำงานทุกคน) การทำกิจกรรมในวันที่ 30 ก.ค. 2550

2. ประชุมวันที่ 12 ส.ค. 2550 สรุปการดำเนินงานวันที่ 30 ก.ค. 2550 และกำหนดการทำงานแบบมีส่วนร่วมของโครงการโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำต่อไป มีข้อเสนอการประชุมครั้งต่อไปควรมีกิจกรรมผู้เข้าร่วมทุกภาคส่วน คือ บ้าน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย อบต. และเสนอให้หมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพ คือ ฝ่ายปกครอง โรงเรียน อนามัย อบต. เครือข่ายคนจน สถาบันการเงินชุมชน โดยตั้งชื่อว่า “สภาผู้รู้” ควรเอาทุกเรื่องที่เป็นทั้งปัญหาและเรื่องดี ๆ มาคุยกันเพื่อเป็นแผนการพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม

3. วันที่ 2 ต.ค. 2550 ประชุมที่ศาลาการเปรียญวัดนาแหน โดยมีการเชิญกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วม กำหนด ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน พระสงฆ์ หัวหน้าสถานีอนามัย ผอ.ทุกโรงเรียน ประธานสภา อบต. นายก ปลัด อบต. แพทย์ประจำตำบล ประธานกลุ่มระดับตำบลทุกกลุ่ม (เครือข่ายคนจน/สตรีตำบล/ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล/ผู้สูงอายุตำบล/นายฝ่าย) จัดตั้งศูนย์อำนวยการ

การจัดความยากจนและพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีมติให้ใช้ชื่อว่า “ศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรตำบลบัวใหญ่”

เป้าหมายการพัฒนาตำบลแบบบูรณาการ คน งาน เงิน

วัตถุประสงค์

คือเอาปัญหาทุกอย่างมาแก้ไข ถ้าเรื่องไหนที่สามารถกระทำการได้ก็ลงมือทำ ถ้าเรื่องไหนที่ต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นหรือชุมชนอื่นก็จะให้กำนันเป็นตัวแทนไปนำเสนอขอความช่วยเหลือต่อไป ซึ่งคณะทำงานมีหน้าที่และภารกิจที่ชัดเจน มีการประชุมแบบนี้ทุกเดือน จนกระทั่ง พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนคลอดและประกาศใช้ ตำบลบัวใหญ่จึงมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเพื่อให้ถูกกฎหมายตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนในวันที่ 18 ก.ค. 2551 มีกลุ่มที่จัดตั้งจำนวน 106 กลุ่ม สมาชิกสภาองค์กรชุมชน จำนวน 55 คน ที่ปรึกษาจำนวน 9 คน

ผลที่เกิดและความยั่งยืนของการดำเนินงาน

1. มีการประชุมทุกเดือน
2. เกิดการปรับปรุงกฎ กติกาชุมชนระดับตำบล
3. ใช้มติที่ประชุมจัดทำประกาศ เพื่อป้องกันปัญหาและกิจกรรมที่เป็นการล่อแหลม

และอาจก่อให้เกิดอันตราย คือการจุดประทัดวันเทศกาล งดเหล้าวันกีฬาประชาชน (ห้ามดื่ม ห้ามขาย) การละเล่นสงกรานต์ที่ไม่สุภาพ ซึ่งพอจัดเป็นประกาศของตำบลก็ได้รับการร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

4. เกิดการแก้ไขปัญหาและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ (พื้นที่ป่าต้นน้ำ) โดยวิธีการสำรวจและส่งเรื่องถึงนายอำเภอเรื่องการบุกรุกเข้าเขตป่าต้นน้ำที่รักษาไว้

5. เกิดการวางแผนงานแบบบูรณาการ โดยใช้กระบวนการทำแผนชุมชนเป็นเครื่องมือการวางแผนการพัฒนาและแผนปฏิบัติการชุมชน

6. เกิดการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (ซ่อมแซมถนนสาย นน. 4006 ซึ่งเชื่อมระหว่างอำเภอนาน้อย – ตำบลสันทะ) แบบมีส่วนร่วม คือ อบต.ซื้อยางมะตอย 2 ถึงกำนันและประธานสภาองค์กรชุมชนจัดหาหินคลุก โดยวิธีการเข้าไปขอความร่วมมือและขอบริจาคจาก อบจ. จากบริษัทแพร่ ช่างวิทย์ แรงงานจากชุมชน มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย ส.อบต.ทุกหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรชุมชน ทีมบริหาร พนักงาน อบต. กิจกรรมนี้ทำให้เกิดการบูรณาการ คน งาน และงบประมาณ

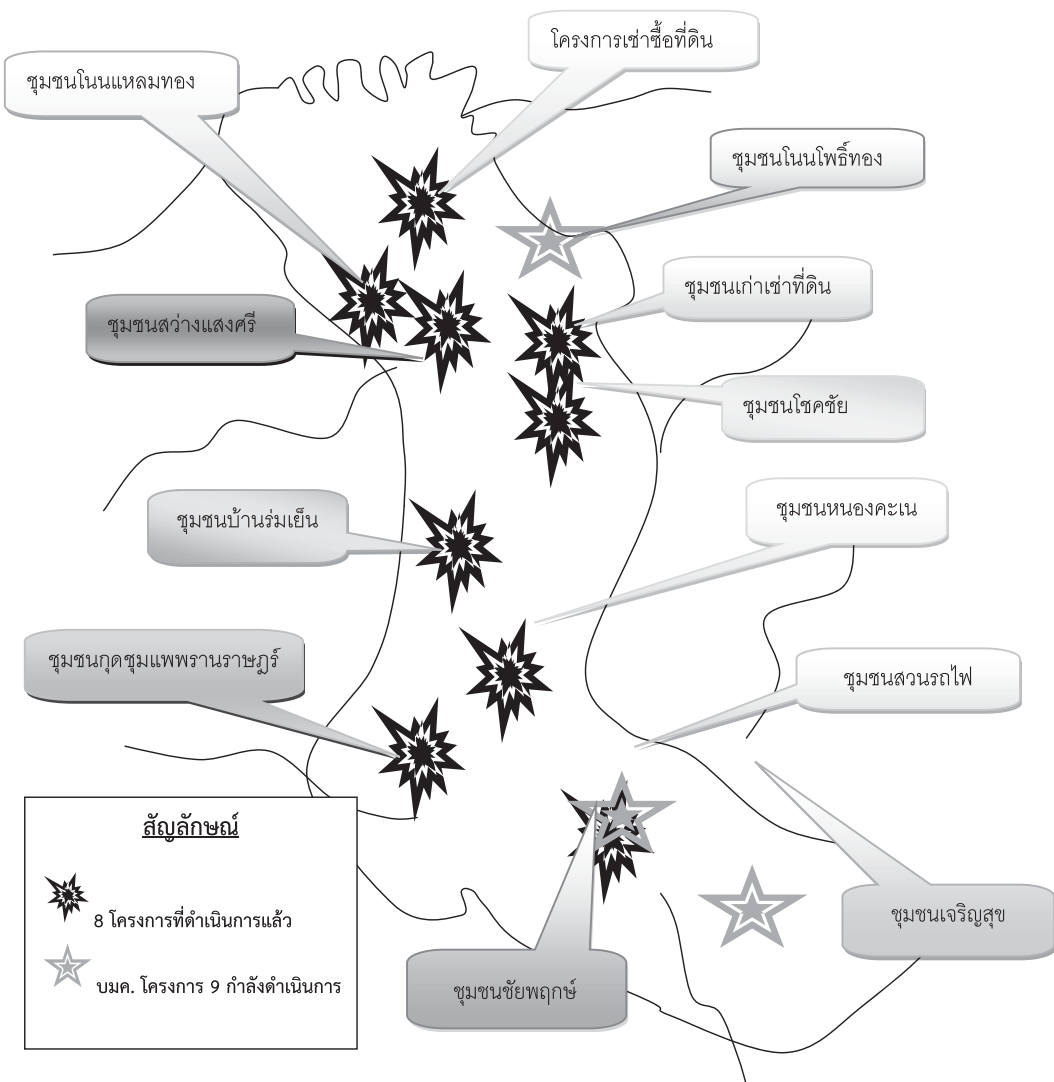
7. อบต. สนับสนุนงบประมาณในการประชุมสภาองค์กรชุมชน (อาหารว่าง/สถานที่/เครื่องเสียง และอำนวยความสะดวกอื่น ๆ) จำนวน 20,000 บาทในปีงบประมาณ 2552 ■

ไขขุมทรัพย์เมืองชุมแพ ค้นเจอหายจน

“อำเภอชุมแพ หลักเมืองเก่า
ชุมแพ แลผาพระนอนล้ำค่า อารยธรรม
โนนเมือง ลือเลื่องเศรษฐกิจติดตา
ผานกเค้า เข้าชมถ้ำผาพวง บวงสรวย
ปู่หลุบ”

เมืองชุมแพประมาณปี พ.ศ.2400
พระครูหงส์ได้ชักชวนญาติพี่น้อง 8 ครอบครัวอพยพออกจากเมืองภูเวียง ครั้งสุดท้าย
ได้หยุดพักเกวียนที่บ้านกุดจอกน้อย แล้ว
แบ่งครอบครัวออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก

แผนผังที่ตั้งโครงการบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

เลือกตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กุดแห่น้อย บ้านแห่ ส่วนกลุ่มที่นำโดยพระครูหงส์มีบุตร 3 คน คือ นายโฮม นายโชค และนายหลอด ได้เดินทางต่อมาและเลือกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านร้าง มีวัดร้างและกุดแห่งหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก วัดร้างนี้มีธาตุและต้นโพธิ์จึงตั้งชื่อว่า “วัดโพธิ์ธาตุ” พร้อมกับตั้งชื่อว่าบ้านกุดธาตุ

กุดธาตุมีน้ำลึกมาก และป่าทึบทำให้จับปลาได้ยาก ประกอบกับรอบๆ กุดธาตุมีกอไผ่ขึ้นหนาแน่น ชาวบ้านจึงตัดไม้ไผ่มามัดเป็นแพใช้ยี่นหว่านแหแล้วตีวงล้อมเข้าหากัน นานเข้าจึงเรียกว่า “กุดชุมแพ” และ “บ้านชุมแพ”

ประมาณปี พ.ศ. 2470 เริ่มมีครอบครัวชาวจีนอพยพเข้ามาค้าขายในบริเวณถนนราษฎรบำรุง ทิศเหนือของวัดโพธิ์ธาตุการค้าได้ขยายตัวมากขึ้น และมีผู้ใจบุญได้บริจาคที่ดินเพื่อตัดถนนราษฎรบำรุงให้ยาวขึ้นไปทางทิศเหนือ สร้างศูนย์ราชการและโรงเรียนชุมแพ นอกจากนี้ยังได้สร้างบ้านเรือนแถวไม้ชั้นเดียวบริเวณตลาดเหนือและตลาดใต้ให้เช่าทำการค้า ต่อมาได้ยื่นคำร้องต่อกระทรวงมหาดไทยขอตั้งอำเภอชุมแพ

ปัจจุบันเทศบาลเมืองชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีชุมชนในเขตเทศบาลจำนวน 25 ชุมชน ประชากร 10,400 ครัวเรือน ประกอบด้วย ชุมชนกุดชุมแพ ชุมชนชุมแพ ชุมชนนครชัย ชุมชนนาโพธิ์ ชุมชนพราณราษฎร ชุมชนมีชัย ชุมชนศรีมงคล ชุมชนสว่างวารี

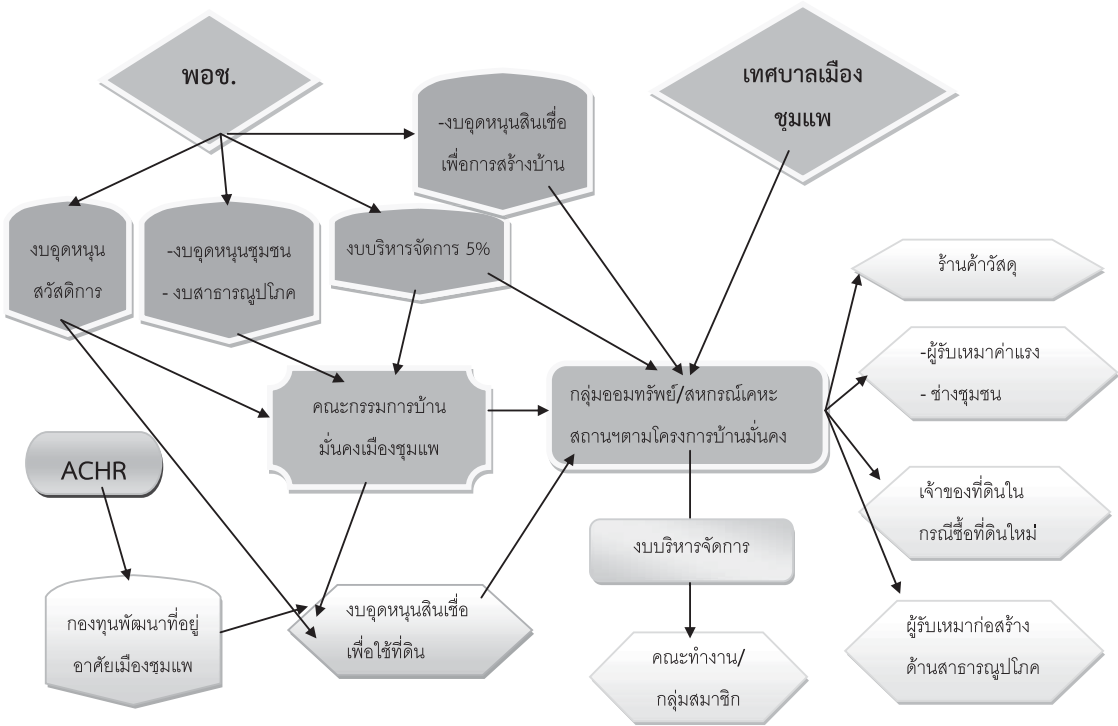
ชุมชนสันติสุข ชุมชนหนองขาม ชุมชนหนองคะเน ชุมชนหนองตาไก่ ชุมชนหนองผือ ชุมชนหนองหว้า ชุมชนหนองโตน ชุมชนหนองโพนทอง ชุมชนหนองใส ชุมชนหัวหนอง ชุมชนโคกสูง ชุมชนโชคชัย ชุมชนโนนศิลา ชุมชนโนนสำราญ ชุมชนโนนแหลมทอง ชุมชนใหม่สามัคคี และชุมชนไผ่กุดหิน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีสภาพความเป็นอยู่แออัดทรุดโทรม ประชากรไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และในเขตเทศบาลเมืองชุมแพ ที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินราชพัสดุ กรมธนารักษ์ จึงเป็นเรื่องยากลำบากอย่างยิ่งที่ประชาชนทั่วไปจะเข้าไปเช่าก่อสร้างที่อยู่อาศัย จึงทำให้แต่ละชุมชนไม่สามารถขยายชุมชนเพื่อรองรับอัตราประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นได้

รวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา แนวคิด เพาะบ่มเป็น “ต้นทุนชุมชน”

กล่าวกันว่าสมบัติมีอยู่หลายประเภทที่ไม่ใช่เพียงเงิน ไม่ใช่ทองคำ ไม่ใช่แร่ทองคำ ไม่ใช่น้ำมัน ไม่ใช่เพชรพลอย ฯลฯ หากเป็นความรู้ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ผู้คน ความคิด ฯลฯ ที่รวมตัวกันเป็น “ต้นทุนชุมชน”

คนเราเชื่อว่าทุกคน ทุกชุมชน ต่างมีความคิดและเรื่องราวดีๆ ของตัวเองอยู่ แต่เราไม่ค่อยมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรที่มีค่ามหาศาล แต่ยังไม่ค่อยได้รับการนำมาใช้และถ่ายทอด

โครงสร้างการบริหารจัดการงบประมาณบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

ออกมาสู่ลูกหลานได้อย่างสมบูรณ์แบบ อาจจะเป็นเพราะปัจจัยหลายๆ อย่างไม่เอื้ออำนวย

ด้วยกระบวนการเหล่านี้ ชุมทรัพย์ในท้องถิ่นจึงได้รับการฟื้นฟูและสืบทอดต่อไป ทั้งยังขยายผลเบ่งบานกลายเป็นชุมชนทรัพย์ให้กับคนนอกชุมชนได้อีกด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดขึ้นมาจากสิ่งที่ “แม่สอน รวยสูงเนิน” เรียกว่า การแลกเปลี่ยนความต่างทางสังคมและทางวัฒนธรรมนั่นเอง

ปลุกฝัง : ค้นเจอพฒนาการ สู่โครงการบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

ในปี พ.ศ.2546 ทางรัฐบาลมีนโยบายการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

จึงได้ดำเนินโครงการบ้านมั่นคงขึ้น โดยทางเทศบาลเมืองชุมแพได้ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จัดหาที่ดินว่างเปล่า ที่ดินราชพัสดุ เพื่อให้ชุมชนได้ดำเนินการเช่าที่ดินเหล่านี้จากกรมธนารักษ์ ซึ่งได้ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา และจากการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยพบว่า มีจำนวนผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 18 ชุมชน จำนวน 1,076 ครัวเรือน ซึ่งได้รับการแก้ไขด้านที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคงแล้ว 8 ชุมชน จำนวน 395 ครัวเรือน ประกอบด้วย ชุมชนหนองตาไก่หรือกลุ่มบ้านมั่นคงสว่างแสงสี จำนวน 65 หลังคาเรือน กลุ่มบ้านร่มเย็น จำนวน 30 หลังคาเรือน กลุ่มมั่นคงหนอง

คะเนจำนวน 43 หลังคาเรือน กลุ่มแจ่งสว่าง พัฒนาจำนวน 45 หลังคาเรือน กลุ่มกุดชุมแพพรานราษฎรจำนวน 57 หลังคาเรือน กลุ่มบ้านมั่นคงพัฒนาจำนวน 60 หลังคาเรือน กลุ่มบ้านมั่นคงสามัคคีศรีแหลมทอง จำนวน 49 หลังคาเรือน และกลุ่มบ้านมั่นคงหนองไผ่จำนวน 46 หลังคาเรือน และในปี 2553 นี้ได้ดำเนินงานอีก 1 โครงการ ครอบคลุม 3 ชุมชน คือ ชุมชนชัยพฤกษ์ จำนวน 101 ครัวเรือน ชุมชนเจริญสุข 192 ครัวเรือน และชุมชนโนนโพธิ์ทอง 145 ครัวเรือน ส่วนอีก 7 ชุมชน ประมาณ 481 ครัวเรือน คาดว่าจะดำเนินการแก้ไขให้แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2555 นี้

โครงการบ้านมั่นคงเมืองชุมแพเกิดจากการรวมกลุ่มของชุมชน โดยประชาชนที่ไม่มีบ้านอยู่อาศัย เสนอโครงการต่อทางรัฐบาลให้จัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมร่วมกับชุมชนและเทศบาลในการจัดหาที่ดินที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนตามแผนนโยบายการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยจากการดำเนินการทั้ง 8 โครงการที่ผ่านมา จะเน้นการบริหารจัดการโดยชาวชุมชนเอง อาทิ กระบวนการก่อสร้างบ้าน ออกแบบบ้านและผังชุมชน การบริหารจัดการด้านการเงิน การจัดระบบสวัสดิการ

สำหรับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและสร้างระบบสวัสดิการที่ดีให้กับผู้มีรายได้น้อย ถือเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่ง ภายในระยะเวลาไม่กี่ปีสามารถช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย

ให้มีบ้านเป็นของตนเองได้ถึง 950 หลังคาเรือน จากทั้งหมด 8 โครงการ ซึ่งถือเป็นผลงานที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจล่าสุดยังมีประชากรผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการมีบ้านเป็นของตนเองอีกเกือบ 600 ราย การดำเนินการจัดทำบ้านมั่นคงโครงการ 9 จึงได้เกิดขึ้น ซึ่งคาดว่าจะดำเนินการแล้วเสร็จในเร็วๆ นี้

ความพยายามของผู้คนในชุมชนและความร่วมมือจากหลายฝ่ายนำไปสู่การสร้างชุมชนใหม่ ที่มีการออกแบบ วางผังชุมชนร่วมกัน ขั้นตอนการวางผังแปลนบ้านจะมีชาวบ้าน สถาปนิก พอช. นายช่างเทศบาล เป็นผู้ออกแบบตามความต้องการของชาวบ้าน โดยชาวบ้านจะตัดกระดาษเป็นสีๆ ตามมาตราส่วนจริง แล้ววางแบบกันในห้องนอนอยู่ตรงไหน ห้องครัว ห้องน้ำ ขนาดบ้านเท่าใดถึงจะพอเหมาะ ชาวบ้านรู้สึกสนุกมากไม่ถึงชั่วโมงก็ได้แบบที่ทุกคนพอใจ

หลังจากนั้นเทศบาลก็จะนำความต้องการของชาวบ้านไปออกแบบแปลนบ้าน ซึ่งมีให้เลือก 2-3 แบบ ในเนื้อที่ขนาด 20 ตารางวา ราคาก่อสร้างจะต่างกัน ตั้งแต่ 80,000-180,000 บาทต่อหลัง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน โดยดูจากเงินออม รายได้เป็นหลัก ส่วนการเช่าที่ดินหรือซื้อที่ดิน เทศบาล และ พอช. จะเข้ามาช่วย

ในปี 2550 เมืองซุมแพแก้ปัญหา ผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 395 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่เช่าที่ดินของกรมธนารักษ์เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย 4 ชุมชน และรื้อย้ายไปก่อสร้างในที่ดินซื้อใหม่ของเอกชนจำนวน 4 ชุมชน การจัดการที่อยู่อาศัยชุมชนจะเว้นที่ว่างสำหรับลูกหลานในอนาคต เพราะรู้ว่าปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยก็ไม่หมดไปแต่จะแก้ไขให้หมดเท่าที่เห็นข้อมูล

จึงมีความเชื่อมั่นว่าชาวบ้านเขาก็มีดี ค้นหาสิ่งที่เขาดีมาทำประโยชน์ กระตุ้นให้มีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ เชื่อมสัมพันธ์ประสานอย่างไม่สิ้นสุด มีระบบเครือข่ายที่

เป็นรูปธรรม คล่องตัว รวดเร็ว แก้ปัญหาได้จริง และมีความหลากหลายของการจัดการที่อยู่อาศัย

ด้วยฐานความคิดข้างต้น บ้านมั่นคงเมืองซุมแพจึงมีความก้าวหน้าไปมาก แต่พวกเขาไม่ได้หยุดอยู่เพียงนั้น เพราะหลังจากนั้นไม่นาน ชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้ง “คณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองซุมแพ” นอกเหนือจากคณะกรรมการเมืองที่มีอยู่แล้ว โดยมีข้อตกลงร่วมกันในการจัดทำโครงการบ้านมั่นคงเมืองซุมแพ โดยยึดหลักเกณฑ์การพิจารณาสิทธิ กลไกและกระบวนการ และสิทธิที่ควรได้รับและหน้าที่พึงกระทำ ดังนี้

ข้อตกลงร่วมกันในการจัดทำโครงการบ้านมั่นคงเมืองซุมแพ

หลักเกณฑ์การพิจารณาสิทธิ	กลไกและกระบวนการ	สิทธิที่ควรได้รับและหน้าที่พึงกระทำ
1. ต้องเป็นผู้ไม่เคยมีบ้านเป็นของตนเอง	1. ต้องมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ดำเนินการ และบริหารจัดการโดยชุมชนในทุกขั้นตอน	1. กลุ่มมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองซุมแพ
2. ต้องมีชื่อในทะเบียนบ้านอยู่ภายในเขตเทศบาลเมืองซุมแพ	2. ชุมชนท้องถิ่นต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มสมรรถนะให้สมาชิกและกลุ่ม	2. กลุ่มย่อมได้รับสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมที่จัดโดยเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองซุมแพ
3. มีรายได้ของครอบครัวรวมแล้วไม่เกิน 17,000 บาท/เดือน	3. เกิดประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงาน โดยกลุ่ม/เครือข่ายต้องอำนวยความสะดวกและเปิดโอกาสให้เครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองซุมแพและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าตรวจสอบและติดตามประเมินผลได้	3. กลุ่มมีสิทธิอันพึงกระทำได้ที่จะใช้เวทีคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองซุมแพเป็นกระบอกเสียงในเรื่องของปัญหาและความเดือดร้อนของชุมชน
4. ต้องเป็นผู้ไม่เคยได้รับสิทธิตามโครงการบ้านมั่นคง	4. สร้างความมั่นคงในทุกๆ ด้าน โดยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัย มีระบบสวัสดิการ การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจชุมชน ร่วมไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม	4. กลุ่มต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมและรายงานความคืบหน้าในการทำงานทุกขั้นตอนและทุกเรื่อง โดยเฉพาะสถานะการเงินของกลุ่มต่อเวทีคณะกรรมการฯ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และต้องมีการประชุมทุกครั้งที่เวลาที่มีการนัดแจ้งประชุม
5. ถ้าเป็นบ้านเช่าต้องเคยเช่าบ้านในเขตเทศบาลรวมระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 1 ปี	5. กลุ่มต้องเป็นที่พึ่งของสมาชิกโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลตามสมควร	
6. หากเป็นครอบครัวชายในครัวเรือนนั้นอย่างน้อยต้องมี 2 ครอบครัวซ้อนกันอยู่	6. แนวทางและแผนการพัฒนาต้องไม่ขัดแย้งกับแผนและแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัย	
7. ถ้าเป็นกรณีผู้เดือดร้อน บุกรุก ไฟไหม้ ไล่อ้อ หรือภัยพิบัติจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ		
8. ต้องผ่านการพิจารณาของกลุ่ม และคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองซุมแพ		

นอกจากนี้ คณะกรรมการบ้านมั่นคง เมืองชุมแพ นอกจากจะมีบทบาทในการจัดการ “บ้าน” แล้ว ยังได้จัดความสัมพันธ์ของสมาชิกเพื่อรักษาคนทำงาน มีการขยายแนวคิดไปไกลกว่าเรื่องที่อยู่อาศัยไปสู่การออมเพื่อสวัสดิการ การส่งเสริมอาชีพ การจัดกิจกรรมในชุมชน การจัดการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน และผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ ซึ่งคณะกรรมการฯ จึงได้มีการบริหารจัดการ ทั้งการจัดซื้อ จัดจ้าง กระบวนการตรวจการจ้าง การเบิกจ่าย รวมไปถึงการจัดเก็บหลักฐานการจ่ายเงินเพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นธรรม

แดกหน่อ : กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

เมื่อมีบ้านแต่พี่น้องหลายคนยังลำบาก จึงประสานคณะกรรมการมาร่วมแก้ปัญหา คนที่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง และคนที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ สองสิ่งนี้นับว่าสำคัญ หากสามารถแก้ได้จะทำให้เกิดการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนไม่มีเงินออมทรัพย์เพื่อสร้างบ้านได้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัย

กองทุนดังกล่าว ซึ่งต้องการให้เกิด “การสร้างทุนชุมชน” หรือ “เงินทุน” มุ่งให้ความช่วยเหลือ 3 ด้านหลักๆ คือ 1.อาชีพ 2.สวัสดิการที่ให้ความช่วยเหลือทั้งเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส และ 3.การปลดหนี้ในระบบ และการออม

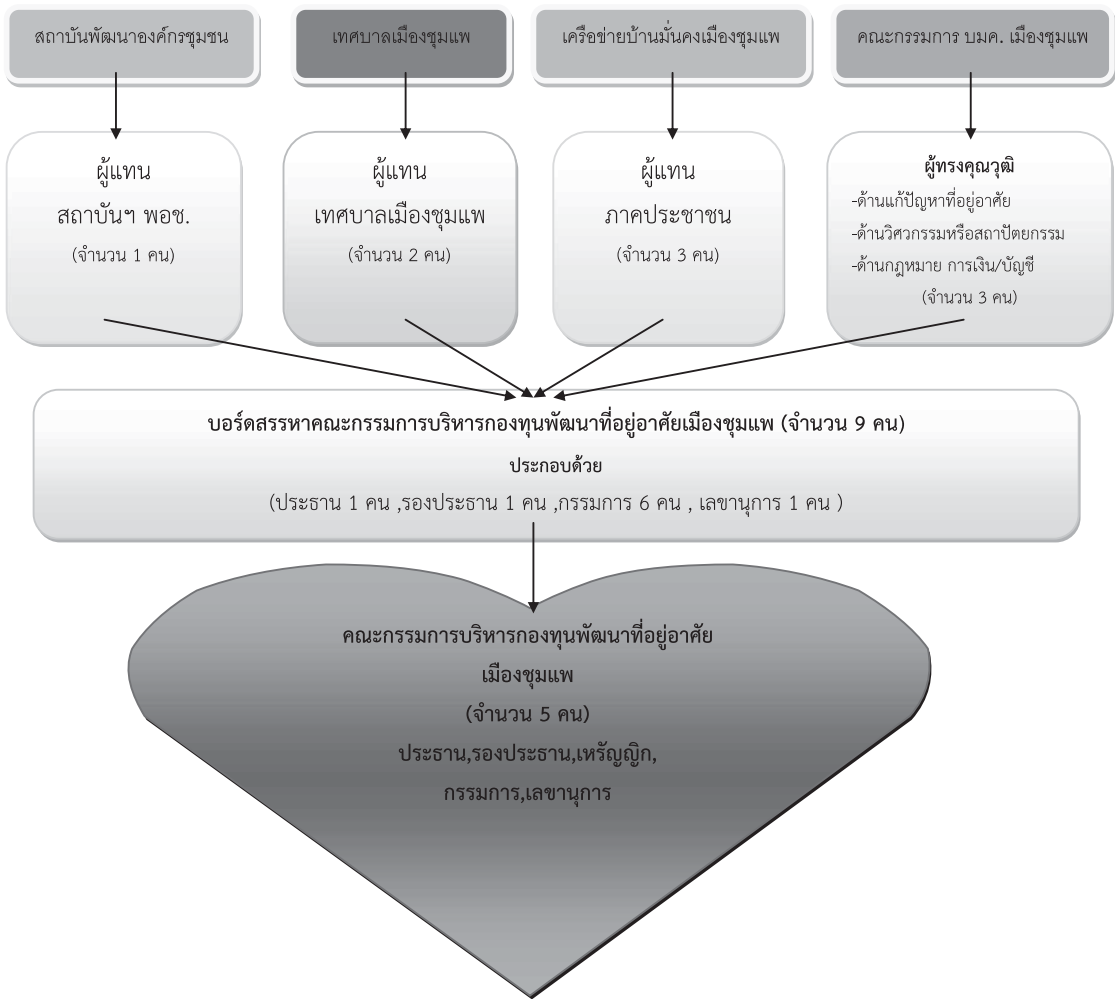
การให้ความช่วยเหลือทั้ง 3 ด้าน ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เมื่อเครือข่ายภาคประชาชนมีการดำเนินการตั้งกองทุนฯ ขึ้นมาแล้ว กองทุนฯ จะเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงการพัฒนาเชิงบูรณาการ สร้างโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนได้โดยง่าย สามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้อย่างยั่งยืน มีสวัสดิการอย่างทั่วถึง และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ชุมชนจะเป็นชุมชน เป็นสังคมที่นำอยู่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สมควรสมานสามัคคี

สำหรับการบริหารจัดการกองทุนฯ นั้น เพื่อความโปร่งใสและยึดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทางคณะกรรมการเมืองและเครือข่าย ได้ร่วมกันกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ ที่มีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน

บทบาทอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ คือ ดูแลเก็บรักษา เบิกจ่ายตามระเบียบหรือกรรมการเมืองอนุมัติ เสนอแนวทาง/หลักเกณฑ์ ระเบียบในการบริหารจัดการกองทุน ทำนิติกรรมสัญญาการกู้เงิน รายงานสถานะกองทุนต่อกรรมการเมืองทุกเดือน ประสานภาคีหรือองค์กรอื่นๆ เพื่อให้กองทุนเติบโตอย่างยั่งยืน ประสานภาคีการดูแลความเสี่ยงให้สมาชิกภายในชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นบทบาทที่ไม่ได้ซ้ำซ้อนกับคณะกรรมการเมืองที่มีอยู่แล้ว

ปัจจุบันกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพมีการจัดการตั้งนี้ ร้อยละ 10 ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อพัฒนาอาชีพและปลดหนี้

คณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพ

นอกระบบวงเงินไม่เกิน 5 เท่าของหุ้นสมทบ ดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี ชำระคืน 60 งวดภายใน 5 ปี ร้อยละ 65 ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยไม่เกิน 150,000 บาท ต่อหลังคาเรือน ดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปี กำหนดคืน 180 งวด ภายใน 15 ปี

ก่อสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ ร้อยละ 5 ให้สมาชิกกู้ยืม เพื่อซ่อมแซมหรือต่อเติมที่อยู่อาศัยวงเงินไม่เกิน 5 เท่าของหุ้นสมทบ

ดอกเบี้ย 4% ต่อปี ชำระคืน 60 งวดภายใน 5 ปี ร้อยละ 5 ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการศึกษาไม่เกิน 3 เท่าของหุ้นสมทบ ดอกเบี้ย 3% ต่อปี ชำระคืน 60 งวดภายใน 5 ปี และร้อยละ 15 เงินอุดหนุนก่อสร้างระบบสาธารณสุขโรคและสิ่งแวดล้อมวงเงินไม่เกิน 35,000 บาทต่อหลังคาเรือน

ความจริงแล้วพวกเราตั้งกองทุนฯ ขึ้นมาไม่ได้หวังหรือไม่ได้ต้องการเงินมา

สนับสนุนเยอะๆ แต่ต้องการคน ต้องการเพื่อนหลายๆ ฝ่ายมาร่วมงานกับเรา จึงเชื่อแน่ว่าสิ่งที่ทำมาทั้งหมดจะสมบูรณ์แบบได้ เมื่อได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย และทั้ง 8 ชุมชนที่ร่วมโครงการจะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือดูแลและสำรวจคนจนในชุมชน โดยเฉพาะการสำรวจด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ สวัสดิการ และการแก้ไขปัญหาในชุมชนทุกๆ ด้าน

การมีกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยในประเทศไทย ยังขาดกองทุนในลักษณะเช่นนี้แม้ว่ารัฐบาลจะมีความพยายามในการตั้งกองทุนขึ้นมาหลายกองทุนเพื่อช่วยเหลือคนจน แต่รัฐบาลก็ยังคงคิดในลักษณะแบบสั่งการจากข้างบนลงล่าง ซึ่งหลายโครงการหลายกองทุนไม่สามารถเดินต่อไปได้

หากเปรียบเทียบจากการดำเนินงานระหว่างบนลงล่างกับล่างขึ้นบน จากประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมา กองทุนของรัฐจะดำเนินงานในลักษณะให้เงินลงมา แต่ไม่เคยมาจัดทำความเข้าใจสร้างกฎ กติการ่วมกัน จึงสู้กองทุนชาวบ้านไม่ได้ เพราะกองทุนชาวบ้านจะรู้ว่าชุมชนต้องการอะไร สิ่งไหนควรทำก่อนทำหลัง บริหารจัดการได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการมีกองทุนฯ ถ้าชุมชนสามารถทำได้อีกก็ไม่จำเป็นต้องไปหาทุนที่ไหนอีก เพราะเชื่อว่ากองทุนฯ จะสามารถนำไปสู่ความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาของชุมชนในที่สุด

กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพ

ถือว่าเป็นแห่งแรกในประเทศไทยที่สร้างกองทุนนี้ขึ้นมา และเป็นตัวอย่างที่สามารถแก้ไขปัญหาได้หมดทุกมิติ ปัจจุบันมีหลายเมืองกำลังสนใจกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยของเมืองชุมแพ และเชื่อมั่นว่าหากกองทุนนี้ได้รับการพัฒนาจากชุมชนไม่หยุดยั้งจะเป็นแบบอย่างให้ชุมชนทั่วประเทศได้

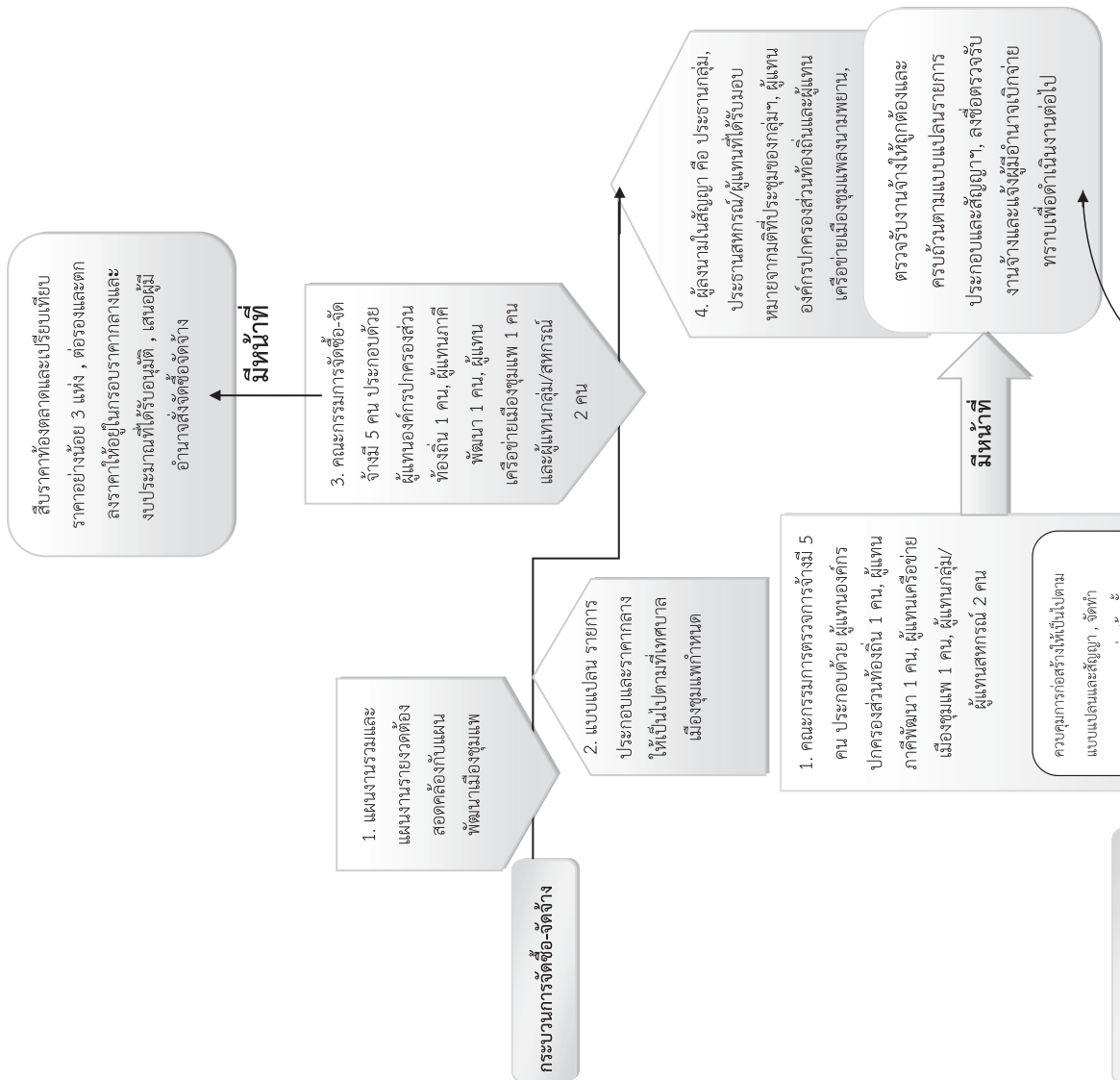
ปัจจุบันกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพ ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 8 โครงการ เทศบาลเมืองชุมแพ มูลนิธิศูนย์ศึกษาที่อยู่อาศัยแห่งเอเชีย (ACHR) พอช. เอกชน/องค์กรการกุศลต่างๆ ปัจจุบันมีเงินกองทุน 3,744,977 บาท

ถึงวันนี้ บ้านมั่นคงไม่เพียงแต่มั่นคงด้านที่อยู่อาศัย หากแต่เป็นความมั่นคงของชีวิต มีความรักใคร่สามัคคี ความเอื้ออาทรของคนทั้งชุมชน

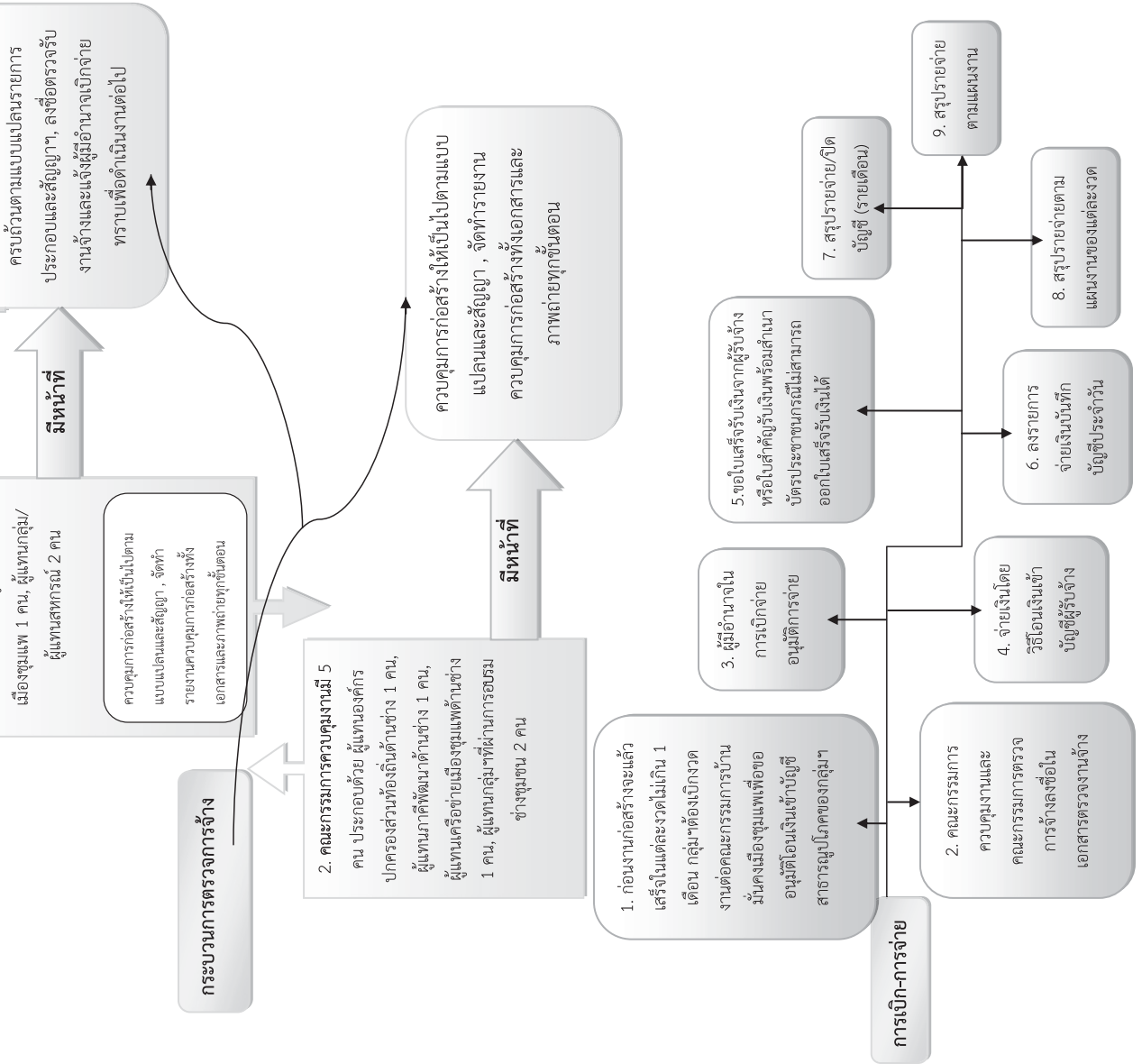
ต่อยอด : สู้กองทุนสวัสดิการชุมชนเมืองชุมแพ

นับตั้งแต่มีการรวมตัวกันของภาคประชาชน เพื่อจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้สร้างแรงหนุนจุนเจือกันในถิ่นเกิดที่เป็นไปตามวิถีทางวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ เป้าประสงค์ก็คือ การดูแลกันและกันบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร รักใคร่สามัคคีที่เกิดจากการร่วมกันคิด วางแผน วางระบบ การบริหารจัดการ ร่วมรับผลประโยชน์ สวัสดิการชุมชน จึงเป็นกองทุนที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน

การบริหารจัดการโครงการบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

ควบคุมการก่อสร้างให้เป็นไปตามแบบแปลนและสัญญา, จัดทำ

ครบถ้วนตามแบบแปลนรายการประกอบและสัญญา, ลงชื่อตรวจจ่ายงานจ้างและแจ้งผู้มีอำนาจเบิกจ่ายทราบเพื่อดำเนินงานต่อไป

ผลสะท้อนจากพลังเล็กๆ ในวันนั้น เป็นตัวบ่งชี้ว่า วัฒนธรรมกับการออมวันละ 1 บาท เป้าหมายก็คือเป็นการสร้างบุญ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้มากกว่า สามารถดูแลกันและกันตั้งแต่เกิดจนตาย ผู้มีรายได้น้อย คนพิการ ผู้สูงอายุ และเด็กน้อยก็สามารถที่จะเข้าถึงสวัสดิการชุมชนได้อย่างเท่าเทียมกัน สร้างความอยู่ดีมีสุขบนพื้นฐานของความพอเพียง

กองทุนสวัสดิการชุมชนจึงกลายเป็นแบบอย่างการพึ่งพาตนเอง และนับเป็นอีกก้าวสำคัญที่พยายามช่วยเหลือกัน ขยายไปสู่การแก้ปัญหาหลายๆ ด้าน ทั้งการประกอบอาชีพ วิสาหกิจและทุนชุมชน การแก้ปัญหานี้นอกระบบ ที่อยู่อาศัย การจัดการที่ดินโดยชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเครือข่ายเมืองชุมแพอยู่ภายใต้ร่มเงากองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพ มีสมาชิก 995 คน การออมของสมาชิกเป็นการออมทั้งครัวเรือน ปัจจุบันมีกองทุนประมาณ 2 ล้านบาทเศษ ซึ่งกองทุนฯ จะนำไปช่วยเหลือสมาชิก ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ เสียชีวิต อันเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์

อย่างไรก็ตาม กองทุนฯ มีการยกระดับการดูแลกันที่มากกว่าการเกิด แก่ เจ็บ ตาย หากแต่ยังช่วยเหลือดูแลด้านที่อยู่อาศัย สร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ ทุนรักษาบ้านและดิน ช่วยเหลือด้านอาชีพ ปลอดภัยนอกระบบ ดูแลการศึกษา สู้ท้าทายไปสู่

การซื้อที่ดินจำนวน 38 ไร่ เพื่อปลูกข้าวแบ่งกันกิน โดยผ่านการบริหารจัดการโดยเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

กรณีศึกษา “สวัสดิการเด็ก” ออมในวันนี้ เพื่ออนาคตที่สดใสในวันหน้า

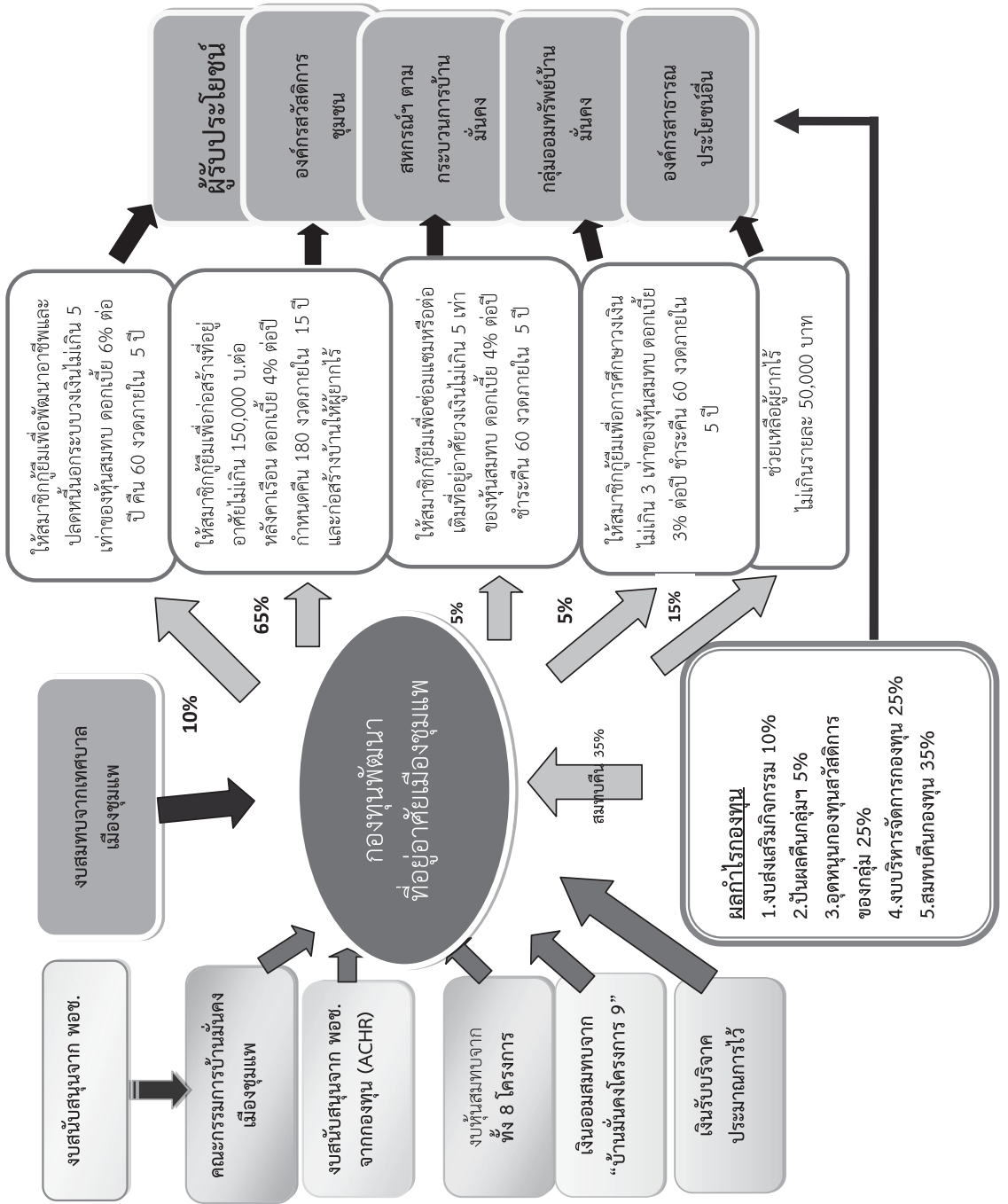
เช่นเดียวกับเด็กๆ ในชุมชนบ้านใหม่ร่มเย็น เขตเทศบาลเมืองชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เด็กๆ ที่นี้อาศัยอยู่ในโครงการบ้านมั่นคง และได้เห็นแบบอย่างของพ่อแม่ของตนเองที่เก็บออมทรัพย์ไว้สร้างบ้านเพื่อสร้างชีวิตใหม่ร่วมกัน พวกเขาจึงมีแนวคิดแบบเด็กๆ ที่จะออมเงินเพื่อเป็นทุนการศึกษา ซื้อหนังสือตำราเรียน ชุดนักเรียน แนวคิดแบบเด็กๆ ในวันนั้นวันนี้ได้กลายมาเป็น “สวัสดิการเด็ก” ออมวันนี้เพื่ออนาคตที่สดใสในวันข้างหน้า

ก่อนหน้านั้นเด็กๆ ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เพราะต่างมาจากคนละชุมชน พอรวมเป็นโครงการบ้านมั่นคงบ้านใหม่ร่มเย็นจึงเป็นจุดเริ่มต้นให้มารู้จักกัน

หลังจากย้ายมาบ้านใหม่ร่มเย็น พ่อแม่บอกว่ามีค่าใช้จ่ายเยอะจึงไม่ค่อยมีเงินให้ไปโรงเรียนหรือซื้อสมุดหนังสือ แม่บอกว่าหากอยากได้เงินไปโรงเรียนต้องรู้จักช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน

จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการออมเงิน เพราะช่วงเปิดเทอมจะได้มีเงินซื้อสมุดดินสอ และจะได้แบ่งเบาภาระพ่อแม่บ้าง นั่นเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กอยาก “ออมเงิน”

การบริหารกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพ

มากขึ้น แล้วใช้เวลาว่างหลังเลิกโรงเรียน ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน แม่จะได้ให้เงินไปโรงเรียนเพื่อนำเงินมาหยอดกระปุกออมสิน

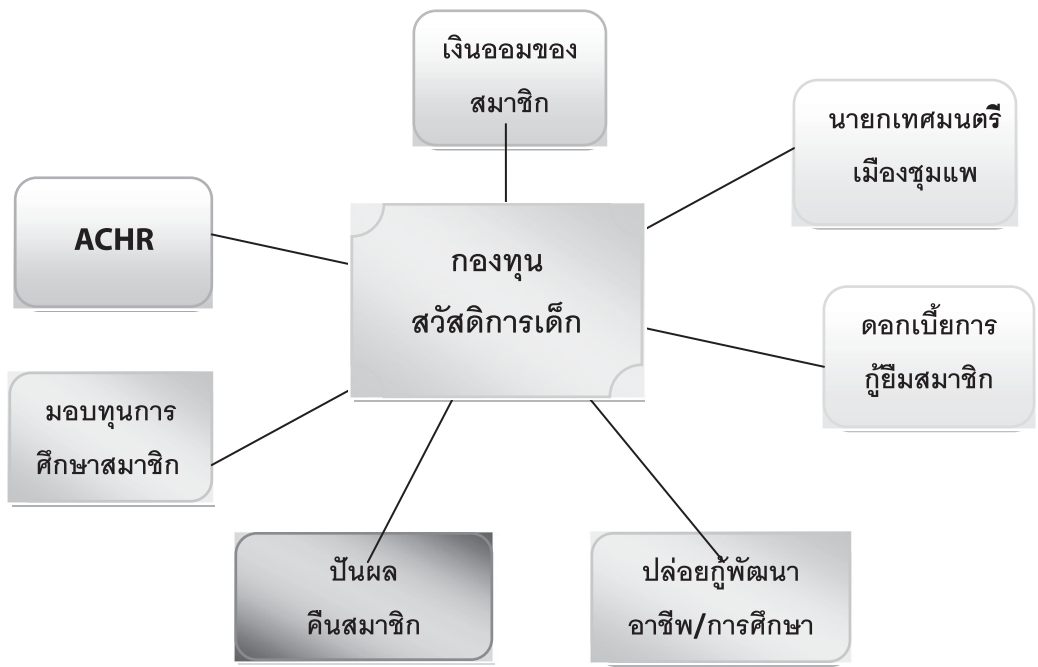
การได้เห็นผู้ใหญ่ในชุมชนออสมทรัพย์ ร่วมกันทุกเดือน จึงคิดอยากออมเงินเหมือนผู้ใหญ่บ้าง จนได้รับการสนับสนุนจาก ยายสนอง รวยสูงเนิน สมาชิกโครงการ บ้านมั่นคงบ้านร่มเย็น ช่วยจัดตั้งเป็น กองทุนสวัสดิการเด็กขึ้น เมื่อเดือนตุลาคม 2548 มีสมาชิกเริ่มแรก 18 คน เงินออม เริ่มต้น 1,729 บาท ออมกันทุกวันที่ 15 ของ เดือน ปัจจุบันมีเพื่อน ๆ สนใจเข้ามาเป็น สมาชิก 47 คน มีเงินสะสมกว่า 120,000 บาท

การรวมกลุ่มกันตั้งกองทุนสวัสดิการ

เด็กได้รับรู้ขั้นตอนการทำงานมากมาย ทั้งการรับ-จ่ายเงิน ลงบัญชี เราได้มากกว่า การเรียนหนังสือในห้องเรียน การดูตัวอย่าง จากผู้ใหญ่แล้วลงมือทำเอง คิดเอง โดยมีผู้ใหญ่คอยแนะนำวิธีการทำงาน จึงรู้สึกภาคภูมิใจ

“ในอนาคตคิดว่า กองทุนสวัสดิการ จะสามารถเติบโตขึ้นมากกว่านี้ และหวังให้ มีน้องๆ รุ่นหลังได้สานงานต่อกันไปเรื่อยๆ ส่วนการให้สวัสดิการกันในกลุ่มต้องรอให้ ผู้ใหญ่แนะนำว่าจะจัดสวัสดิการกันอย่างไร เพราะยังไม่เคยทำ แต่คิดว่าหากเพื่อนๆ คนไหนเดือดร้อนขึ้นมา อย่างเช่นไม่มีสมุด หนังสือ หรือชุดนักเรียน ก็จะนำเงินที่ออม ร่วมกันนี้ให้หยิบยืมไปก่อน” นี่เป็นความ

แผนผังที่มาของเงินกองทุนสวัสดิการเด็ก

ตั้งใจของเด็กในโครงการบ้านมั่นคงบ้านใหม่
ร่วมเย็น

นี่คือทางเลือกใหม่สำหรับเด็กๆ การ
เรียนรู้โดยนำตัวอย่างที่ดีของผู้ใหญ่มาเป็น
แบบอย่าง เป็นอีกทางเลือกหนึ่งทำให้เด็ก
เกิดปัญญา เพราะพวกเขาคืออนาคตของ
ชาติอันสดใสทดแทนผู้ใหญ่เมื่อผลัดใบใน
วันหน้า

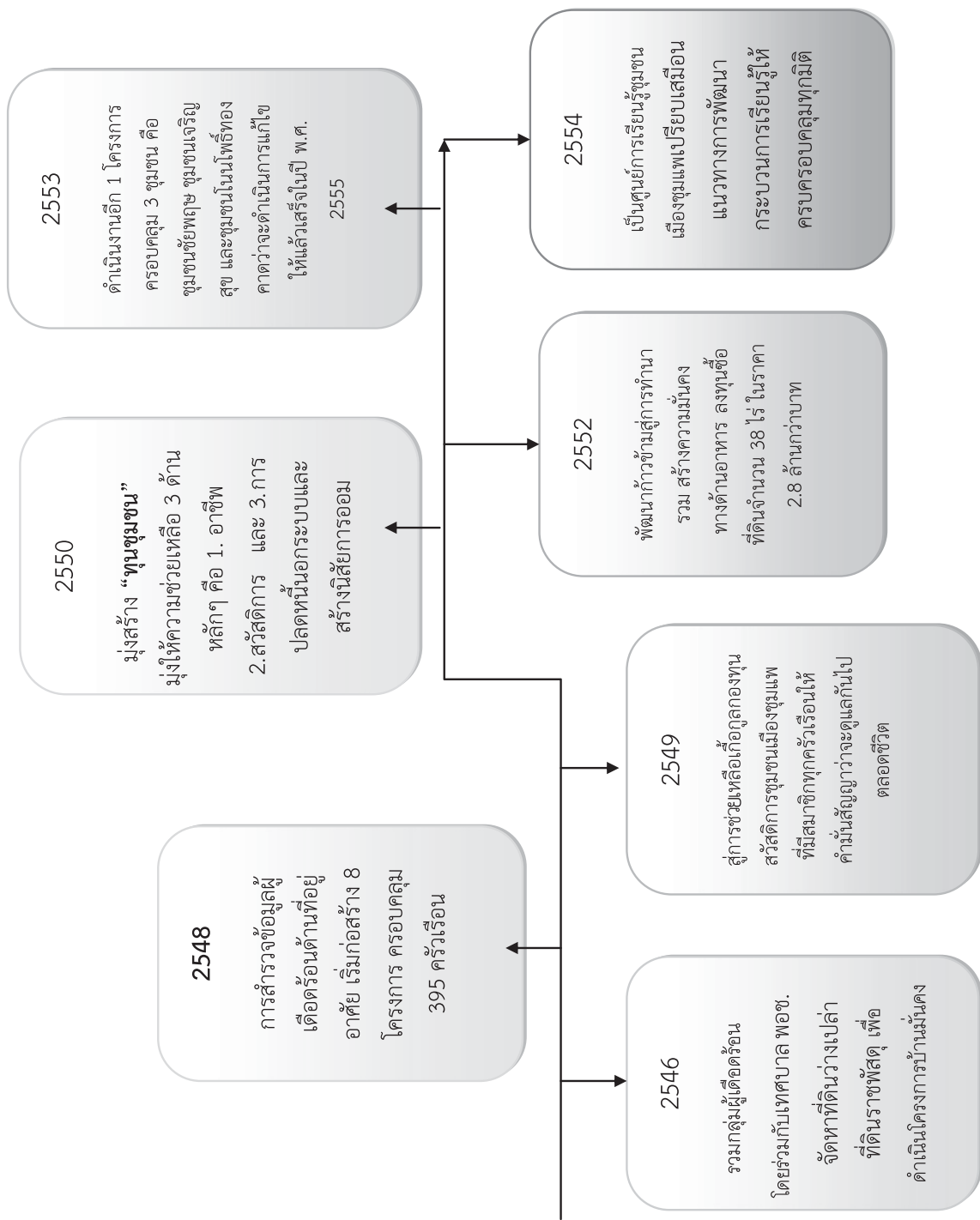
**ผลิดอก: พัฒนาก้าวข้ามสู่การทำนารวม
สร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร**

ความพยายามที่จะให้เครือข่ายบ้าน
มั่นคงเมืองชุมแพมีการครองชีพที่ดีขึ้น
การทำนารวมเป็นอีกหนึ่งโครงการที่จำเป็น

สำหรับเครือข่ายฯ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ
ส่งเสริมให้เครือข่ายฯ ได้รวมกลุ่มกันเพื่อ
พัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงทางด้านอาหาร
และเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายให้กับสมาชิก
เครือข่ายบ้านมั่นคงได้มากที่สุด โดยเครือ
ข่ายฯ ได้ให้การสนับสนุนและลงทุนซื้อที่ดิน
จำนวน 38 ไร่ ในราคา 2.8 ล้านบาทเศษ
เพื่อนำมาทำนารวม เมื่อได้ผลผลิตเก็บ
เกี่ยวแล้วจึงนำข้าวมาแบ่งกัน

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การทำนารวม
ประสบผลสำเร็จและยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมี
ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน คือให้สมาชิกบ้าน
มั่นคงเมืองชุมแพทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ
โดยจัดตั้งเป็นสหกรณ์กองทุนนารวมที่มี

ลำดับเหตุการณ์... เส้นทางไขว้ของชุมชนฯ กับเจแอลักษณ์

ลักษณะคล้ายคลึงกับวิสาหกิจชุมชน

ส่วนการทำนาก็เป็นการทำที่ง่าย เพราะมีสมาชิกมาช่วยกันทำหลายคนโดยไม่กระทบต่ออาชีพหลัก ทำให้สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองชุมแพมีชีวิตที่ดีขึ้นมากกว่าเดิม

การแก้ปัญหาของเครือข่ายฯ อันเป็นรากหญ้าที่แท้จริงที่เป็นพื้นฐานอันสำคัญ และร่วมกันทำให้ชุมชนของพวกเขาสามารถปลดแอกความยากจนลงได้ ซึ่งรูปแบบการทำนารวมที่กล่าวมาข้างต้น หากนำไปเผยแพร่ให้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะภูมิโนเวศน์คล้ายๆ กัน ก็จะทำให้โครงการบ้านมั่นคงมีศักยภาพขึ้นมาอีกก้าว

การตั้งงบประมาณจากการบริหารจัดการ ภายใต้ใ้กรมเงากองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพที่คิดออกแบบตามรูปแบบนารวม เพื่อจะดูแลชีวิตของสมาชิก มีอาหารที่เพียงพอ จึงเป็นทางออกให้กับเครือข่ายฯ ที่จะสามารถมีชีวิตหลุดพ้นจากการจมปลักอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เลวร้าย ไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง ไม่มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง พวกเราจะได้เห็นอิทธิฤทธิ์ของการรวมหมู่เพื่อสร้างฐานความมั่นคงของชีวิตแฉกเช่นเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

ออกผล : เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเมืองชุมแพ

แหล่งเรียนรู้ เปรียบเสมือนแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ครบ

ครอบคลุมทุกมิติ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับรายละเอียดของกระบวนการเรียนรู้ โดยภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน เครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองชุมแพก็เพื่อจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมของข้อมูล รวมทั้งข่าวสาร สารความรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์

ศูนย์เรียนรู้ยังเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษาและเรียนรู้ได้ทุกเวลา เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ที่ดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ยังเป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ พัฒนาขบวน ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน ภาคีการพัฒนา ภาครัฐ พัฒนาข้างชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน สหกรณ์ รวมไปถึงผู้นำเด็ก เป็นต้น

นี่คือชุมทรัพย์ทางปัญญาของคนชุมแพหากใครค้นเจอรับรองว่าจะไม่มีวันยากจนอย่างแน่นอน...! ■

โครงสร้าง...ไขชุมชนทรัพย์เมืองชุมแพ คั้นเจอแล้วหายจน

